

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
STATYBOS FAKULTETAS
STATYBOS EKONOMIKOS IR NEKILNOJAMO TURTO VADYBOS KATEDRA

Asta Juršytė

**ŽMONIŲ SU NEGALIA BŪSTO PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMO BŪDAI
PROBLEMS RELATED TO HOUSING FOR THE DISABLED AND WAYS
OF THEIR SOLUTION**

Baigiamasis magistro darbas

Statybos valdymo studijų programa, valstybinis kodas 62402T110

Statybos ekonomikos ir verslo specializacija

Statybos inžinerijos mokslo kryptis

Vilnius, 2009

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
STATYBOS FAKULTETAS
STATYBOS EKONOMIKOS IR NEKILNOJAMO TURTO VADYBOS KATEDRA

TVIRTINU
Katedros vedėjas

(Parašas)

(Vardas, pavardė)

(Data)

Asta Juršytė

**ŽMONIŲ SU NEGALIA BŪSTO PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMO BŪDAI
PROBLEMS RELATED TO HOUSING FOR THE DISABLED AND WAYS
OF THEIR SOLUTION**

Baigiamasis magistro darbas

Statybos valdymo studijų programa, valstybinis kodas 62402T110

Statybos ekonomikos ir verslo specializacija

Statybos inžinerijos mokslo kryptis

Vadovas dr. Jurga Naimavičienė

(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė)

(Parašas)

(Data)

Konsultantas _____

(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė)

(Parašas)

(Data)

Konsultantas _____

(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė)

(Parašas)

(Data)

Vilnius, 2009

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
STATYBOS FAKULTETAS
STATYBOS EKONOMIKOS IR NEKILNOJAMO TURTO VADYBOS KATEDRA

Technologijų .mokslo sritis
Statybos inžinerijos mokslo kryptis
Statybos inžinerijos studijų kryptis
Statybos valdymo studijų programa, valstybinis kodas 62402T110
Statybos ekonomikos ir verslo specializacija

TVIRTINU

Katedros vedėjas

(Parašas)

(Vardas, pavardė)

(Data)

BAIGIAMOJO MAGISTRO DARBO

UŽDUOTIS

..... Nr.....
Vilnius

Studentui (ei) Astai Juršytei.....
(Vardas, pavardė)

Baigiamojo darbo tema: Žmonių su negalia būsto problemos ir jų sprendimo būdai.....

patvirtinta 2008m. gruodžio 12 d. dekanų potvarkiu Nr. 403st

Baigiamojo darbo užbaigimo terminas 2009m. gegužės 26 d.

BAIGIAMOJO DARBO UŽDUOTIS:

1. Išanalizuoti esamą neįgaliųjų padėtį, apžvelgiant statistinius duomenis ir teisės aktus, nustatančius neįgaliųjų teises, Lietuvoje.
2. Išnagrinėti užsienio šalių patirtį būstų pritaikymo neįgaliesiems srityje.
3. Išanalizuoti būsto pritaikymo žmonėms su negalia situaciją Lietuvoje: vykdomas valstybės programas bei atliekamus pagrindinius būsto pritaikymo darbus.
4. Detaliai išnagrinėti Lietuvos pasiekimus būsto pritaikymo srityje, analizuojant valstybės vykdomą Būsto pritaikymo žmonėms su negalia 2007–2011 metų programos rezultatus.
5. Atlikus analizę, įvertinti problemas, susijusias su būsto pritaikymu neįgaliesiems, bei pateikti pasiūlymus šių problemų sprendimui.

BAIGIAMOJO DARBO RENGIMO KONSULTANTAI:

.....
.....
(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė)

Vadovas.....
(Parašas)

.....dr. Jurga naimavičienė.....
(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė)

Užduotį gavau

.....
(Parašas)

Asta Juršytė.....
(Vardas, pavardė)

.....
(Data)

Vilniaus Gedimino technikos universitetas
Statybos fakultetas
Statybos ekonomikos ir nekilnojamo turto vadybos katedra

ISBN ISSN
Egz. sk.
Data-.....-.....

Magistrantūros studijų **Statybos valdymo** programos baigiamasis darbas

Pavadinimas **Žmonių su negalia būsto problemos ir jų sprendimo būdai**

Autorius **Asta Juršytė**

Vadovas **dr. Jurga Naimavičienė**

Kalba: lietuvių

Anotacija

Baigiamajame magistro darbe nagrinėjamos žmonių su negalia būsto problemos ir jų sprendimo būdai. Darbe atskleidžiamas šios problemos aktualumas ir neįgaliųjų integracijos į visuomenę svarba. Taip pat aprašoma užsienio šalių patirtis būsto pritaikymo neįgaliesiems srityje. Detaliai išnagrinėjama esama neįgaliųjų padėtis Lietuvoje, statistiniai duomenys, teisinė aplinka, apibrėžianti būsto pritaikymo žmonėms su fiziniais trūkumais normas. Pateikiami pagrindiniai butų bei jų aplinkos pritaikymo pavyzdžiai, vadovaujantis statybos reglamentu. Toliau nagrinėjama šalyje įgyvendinama būsto pritaikymo neįgaliesiems 2007 – 2011 metų programa, nurodoma jos pagrindinis tikslas, įgyvendinimo priemonės ir vertinimo kriterijai, pagal kuriuos miestų ir rajonų savivaldybės pateikia ataskaitas apie butų pritaikymo padėtį, bei įvertina vykdomos programos pasiektus rezultatus ir veiksmingumą. Išnagrinėjus teorinius ir praktinius būsto pritaikymo žmonėms su fiziniais trūkumais aspektus, pateikiamos darbo išvados ir siūlymai.

Darbo apimtis – 81 p. teksto be priedų, 32 paveikslai, 9 lentelės, 37 literatūros šaltiniai.

Atskirai pridedami darbo priedai.

Prasminiai žodžiai

žmonės su negalia, žmonės su fiziniais trūkumais, būsto pritaikymas, gyvenamosios aplinkos pritaikymas, integracija.

Vilnius Gediminas Technical University
Faculty of Civil Engineering
Department of Construction Economics and Property Management

ISBN ISSN
Copies No.
Date-.....-.....

Master Degree Studies **Construction Management** study programme Master's Thesis

Title **Problems Related to Housing for the Disabled and Ways of their Solution**
Author **Asta Juršytė**
Academic supervisor **Dr Jurga Naimavičienė**

Thesis language:
Lithuanian

Annotation

At the final master graduation work dealt with problems related to housing for the disabled and ways of their solution. The text discloses the problem and the relevance of the integration of disabled people into society and the importance. It describes the experience of foreign countries in housing accessibility for disabled also considers a question in all aspects, such as current situation of disabled in Lithuania, statistics and legal environment which defines the use of housing for people with physical handicaps rates. In accordance with the Building Regulation, there is shown the main housing adaptation examples making it convenient for disabled needs. The other part of graduation work describes the housing adaptation for disabled 2007 – 2011 years program, the main purpose of its implementation to the country and evaluation criteria by which municipalities shall submit reports on the housing situation of application. Municipalities also have to evaluate achieved results and the effectiveness of the program. The examination of the theoretical and practical applications of housing for people with physical handicaps aspects provides conclusions and suggestions.

Keywords

disabled, people with physical handicaps, housing adaptation, housing adjustment, integration.

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS	8
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	9
ĮVADAS	10
1. ŽMOGUS SU NEGALIA	12
1.1. Pagrindinės sąvokos ir apibrėžimai	12
1.2. Neįgalumo statistika ir dinamika	15
1.3. Teisinė aplinka	18
2. ŽMONIŲ SU NEGALIA PADĖTIS PASAULYJE	22
2.1. Užsienio šalių būstų pritaikymo patirtis	25
2.2. ES parama Lietuvos neįgaliesiems	35
3. BŪSTO PRITAIKymo ŽMONĖMS SU NEGALIA ANALIZĖ LIETUVOJE	36
3.1. Fizinės aplinkos pritaikymas	36
3.1.1. Viešoji aplinka	38
3.1.2. Gyvenamoji aplinka	40
3.2. Esama būstų pritaikymo situacija	44
3.3. Pagrindiniai būsto pritaikymo darbai	49
3.3.1. Įėjimų pritaikymas	51
3.3.2. Gyvenamoji erdvė	58
4. BŪSTO PRITAIKymo ŽMONĖMS SU NEGALIA 2007–2011 METŲ PROGRAMOS REZULTATŲ ANALIZĖ	62
4.1. Problemų analizė ir siūlomi sprendimai	72
IŠVADOS	77
LITERATŪROS SĄRAŠAS	78
PRIEDAI	
A priedas. Esamo buto pritaikymas žmonėms su negalia	
A.1. priedas. Buto Nr.1 pritaikymo pavyzdys	
A.2. priedas. Buto Nr.2 pritaikymo pavyzdys	
B priedas. Būsto pritaikymo žmonėms su negalia 2007–2011 m. programos įgyvendinimas pagal priemonės	
C priedas. Lėšų būsto pritaikymui neįgaliesiems panaudojimas savivaldybėse 2007–2008 m.	
D priedas. Neįgaliesiems pritaikytų būstų skaičius bei pasiskirstymas pagal sutrikimo sunkumą savivaldybėse	
E priedas. Keltuvų bei liftų įranga.Brėžiniai ir techniniai duomenys	

- E.1. priedas. Pakėlėjas laiptais MOD.A56
- E.2. priedas. Pakėlėjas laiptais MOD.A52
- E.3. priedas. Platforma MOD. V65
- E.4. priedas. Platforma MOD. V64
- E.5. priedas. Lifto kabina MOD. E06
- E.6. priedas. Laiptelių liftas MOD. A20 & A21
- E.7. priedas. Užkopėjas laiptais MOD. T09. Brėžiniai ir techniniai duomenys
- F priedas. Užsienio šalių aplinkos pritaikymo pavyzdžiai

LENTELIŲ SĄRAŠAS:

1.1. lentelė. Asmenys, pirmą kartą pripažinti neįgaliaisiais.....	17
2.1. lentelė. Prognozuojamas didžiausias vyresnių nei 60 metų gyventojų skaičius.....	23
2.2. lentelė. ES šalių būsto pritaikymo negaliai praktika.....	30
3.1. lentelė. Būsto pritaikymas neįgaliesiems.....	45
3.2. lentelė. Būsto ir gyvenamosios aplinkos pritaikymo prioritetai.....	49
3.3. lentelė. Pagrindiniai būsto pritaikymo darbai.....	50
3.4. lentelė. Įvairių šalių normatyvuose nustatyti nuovažų parametrai.....	54
3.5. lentelė. Įvairių šalių normatyvuose nustatytas durų plotis.....	56
4.1. lentelė. Būsto pritaikymas neįgaliesiems.....	62

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS:

1.1. pav. Neįgaliųjų pasiskirstymas pagal negalios sunkumą.....	15
1.2. pav. Neįgaliųjų asmenų skaičiaus dinamika pagal darbingumo lygį, neįgalumo lygį ir invalidumo grupes 2002–2006 m.....	16
1.3. pav. Asmenys, pirmą kartą pripažinti neįgaliaisiais.....	18
3.1. pav. Procentinis fizinės aplinkos objektų įvertinimo dažnis.....	40
3.2. pav. Vyrų ir moterų antropometrinių savybių palyginimas sėdint vežimėlyje.....	43
3.3. pav. Žmogaus su fizine negalia su įvairiomis kompensacinėmis priemonėmis užimamo ploto palyginimas su sveiku žmogumi.....	43
3.4. pav. Būsto pritaikymas neįgaliesiems.....	46
3.5. pav. Laiptų pakopos.....	52
3.6. pav. Turėklai pritaikyti žmonėms su negalia.....	53
3.7. pav. Nuovaža.....	54
3.8. pav. Laiptų pritaikymas, kuomet neįmanoma įrengti nuovažų.....	55
3.9. pav. Lifto parametrai.....	57
3.10. pav. Reljefinės plytelės.....	57
3.11. pav. Virtuvės pritaikymas.....	58
3.12. pav. Miegamojo pritaikymas.....	59
3.13. pav. Vonios ir tualetų pritaikymas.....	60
3.14. pav. Balkono pritaikymas.....	60
3.15. pav. Sandėliukų pritaikymas.....	61
4.1. pav. Būstų pritaikymas neįgaliųjų poreikiams.....	64
4.2. pav. Pritaikyti būstai asmenims pagal sutrikimų ir apsitarnavimo funkcijų lygį.....	64
4.3. pav. Gautų prašymų pritaikyti būstą palyginimas.....	65
4.4. pav. Būsto pritaikymo neįgaliesiems poreikio tenkinimas palyginimas.....	65
4.5. pav. Būsto pritaikymo prieinamumas neįgaliesiems.....	66
4.6. pav. Būsto pritaikymo prieinamumas neįgaliesiems.....	66
4.7. pav. Būsto pritaikymo neįgaliųjų poreikiams laikotarpis.....	67
4.8. Būsto pritaikymo neįgaliųjų poreikiams trukmė.....	67
4.9. pav. Būsto pritaikymo poreikio vertinimo metodikos tinkamumo įvertinimas.....	68
4.10. pav. Neįgaliųjų eilės būsto pritaikymui sudarymo pagrįstumas.....	68
4.11. pav. Būsto pritaikymo darbų atlikimas.....	69
4.12. pav. Neįgaliųjų asociacijų atstovo dalyvavimo komisijų darbe naudingumas.....	69
4.13. pav. Būsto pritaikymo statybos darbų kokybė.....	70
4.14. pav. Būsto pritaikymo veiksmingumas neįgaliųjų socialinei integracijai.....	70

Ivadas

Žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės. Esminiai jų gynimo principai yra įtvirtinti pagrindiniame įstatyme – Lietuvos Respublikos Konstitucijoje. Konstitucijos garantuojamos politinės – pilietinės, socialinės ir ekonominės teisės suteikia galimybę kiekvienam iš mūsų vykdyti savo pareigas ar realizuoti savo tikslus gyvenime. Deja, dar nepavyko sukurti idealios visuomenės, kurioje būtų apsaugotas žmogaus orumas, jo prigimtinės teisės ir laisvės. Diskriminacija dėl negalios yra viena iš labiausiai paplitusių diskriminacijos rūšių, nes visose visuomenėse žmonės su negalia yra viena iš labiausiai pažeidžiamų bei socialiai izoliuotų grupių. Toks diskriminacinis požiūris į neįgaliuosius yra nusistovėjęs dėl neteisinių stereotipinių nuostatų, jog šie asmenys turi ribotas galimybes dalyvauti visuomenės gyvenime [27].

Dažniausiai neįgalus žmogus dėl fizinių ar psichinių sutrikimų negali savarankiškai pasirūpinti savo asmeniniu ir socialiniu gyvenimu, tinkamai įgyvendinti savo teises. Tiek pagyvenę neįgalieji asmenys, tiek neįgalūs vaikai ir jaunuoliai bei jų šeimos nariai susiduria su saviizoliacijos, savirealizacijos problema, nes neturi galimybių patys savarankiškai spręsti savo problemų ir visiškai integruotis į socialinį gyvenimą, daugelis jų dėl izoliacijos namuose praranda ryšį su aplinka, nemato motyvacijos užsiimti kažkokia veikla, kelti kvalifikaciją, realizuoti turimus ar atnaujinti prarastus įgūdžius dėl didelės bedarbystės.

Pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria neįgalieji yra: buitinės bei kasdieninio asmeninio gyvenimo problemos, ekonominės problemos, gydymo problemos ir socialinės integracijos problemos.

Per artimiausią dešimtmetį Lietuva siekia sudaryti neįgaliems žmonėms tokias pat galimybes dalyvauti visuomenės gyvenime, kokias turi sveikieji. Tačiau tam, kad neįgalieji mūsų šalyje turėtų lygias galimybes, galėtų savarankiškai gyventi, mokytis, dirbti, pramogauti, reikia keisti visuomenės supratimą ir nuveikti daugybę darbų. Čia savo pastangas turi suvienyti valdžios institucijos neįgaliųjų organizacijos, privatus verslas [2].

Lietuvos valstybinę neįgaliųjų žmonių integracijos politiką galima trumpai apibūdinti dviem žodžiais – aplinka visiems. Ji pagrįsta prieinamumo principu: neįgaliems žmonėms turi būti prieinama visų gyvenimo sričių veikla. Tam, kad mažėtų neįgaliųjų socialinė atskirtis, jiems turi būti sudarytos galimybės mokytis, dirbti, ilsėtis kartu su sveikaisiais. Reikia skatinti negalios ištikčius žmones kuo aktyviau dalyvauti sporto ir kultūrinėje veikloje [2]. Socialinių mokslų požiūriu integraciją galima padalyti į du glaudžiai susijusius procesus: fizinę ir psichologinę integraciją. Žmonės su negalia gali turėti labai gerai sutvarkytą fizinę aplinką, kuri netrukdytų jų veiksmų laisvės, padėtų patenkinti elementarius jų poreikius, tačiau jie gali jaustis psichologiškai izoliuoti nuo kitų žmonių, atskirti nuo visuomenės [3].

Neįgaliems žmonėms būtina padėti išsiugdyti savarankiško gyvenimo įgūdžius, gebėjimą prisitaikyti prie įprastos veiklos ir supančios aplinkos. Šių tikslų neįmanoma pasiekti be specialios pagalbinės technikos. Neįgaliems žmonėms turi būti sudarytos sąlygos pasiekti parduotuves, teatrus, muziejus, bibliotekas, kavines, jų reikmėms turi būti pritaikyti sporto klubai. Valstybės, savivaldos institucijų pareiga, pasitelkus neįgaliųjų organizacijas, tuo rūpintis ir kontroliuoti, kad būtų laikomasi atitinkamų įstatymų, kitų teisės aktų nuostatų [2].

Tyrimo objektas

Būsto pritaikymo pritaikymo žmonėms su negalia patirtis Lietuvoje bei Europos Sąjungos šalyse. Pagrindinės problemos, su kuriomis susiduriama pritaikant būstą neįgaliųjų poreikiams, ir jų sprendimo būdai.

Tyrimo tikslas

Išanalizuoti esamą būstų pritaikymo padėtį Lietuvoje bei užsienio šalių patirtį šioje srityje. Įvertinti būsto pritaikymo žmonėms su fiziniais trūkumais problemas bei pateikti šių problemų sprendimo būdus.

Tyrimo metodologija

Darbas atliktas remiantis Lietuvos ir užsienio šalių sociologijos specialistų publikacijomis, socialiniais pranešimais, įstatyminiais aktais bei statistiniais duomenimis.

1. ŽMOGUS SU NEGALIA

1.1. Pagrindinės sąvokos ir apibrėžimai

Sąvoka *negalia*, tai socialinė koncepcija, kuria siekiama atpažinti ir šalinti įvairias kliūtis, trukdančias, kad šie žmonės lygiavertiškai galėtų dalyvauti visose gyvenimo srityse. Neįgaliųjų kategorijai priskiriami visi žmonės, kurie dėl visuomenėje įsigalėjusio požiūrio negali naudotis tomis pačiomis galimybėmis kaip visi kiti žmonės. Todėl egzistuoja įvairios negalios kategorijos bei rūšys. Jos sudaro heterogeninę grupę, susidedančią iš judėjimo, regėjimo, klausos, pažinimo ir psichinių sutrikimų. Kliūtys, su kuriomis šie žmonės susiduria visuomeniniame gyvenime, yra įvairios ne tik dėl jų negalios, bet ir dėl jų amžiaus, lyties, gyvenamosios vietos bei kitų faktorių. Neįgaliųjų socialinė adaptacija, integracija bei jos tyrimo problema yra aktuali ir Lietuvai [32].

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymu, sąvoka *neįgalumas* – tai dėl asmens kūno sandaros ir funkcijų sutrikimo bei nepalankių aplinkos veiksnių sąveikos atsiradęs ilgalaikis sveikatos būklės pablogėjimas, dalyvavimo visuomenės gyvenime ir veiklos galimybių sumažėjimas. *Neįgalumo lygis* apibūdinamas taip: kompleksškai įvertinus nustatytas asmens sveikatos būklės, savarankiškumo kasdienėje veikloje ir galimybių ugdytis netekimo mastas. O *neįgalusis asmuo* yra tas, kuriam šio Įstatymo nustatyta tvarka pripažintas neįgalumo lygis arba mažesnis negu 55 % darbingumo lygis ir (ar) nustatyta specialiųjų poreikių tenkinimo reikmė [23].

Neįgalumo lygis nustatomas asmenims iki 18 metų, išskyrus asmenis, kurie yra (buvo) draudžiami valstybiniu socialiniu draudimu. Jis gali būti trijų lygių:

- sunkus;
- vidutinis;
- lengvas.

Neįgalumo lygis nustatomas kompleksškai vertinant asmens sveikatos būklę, galimybes būti savarankiškam kasdienėje veikloje, galimybes ugdytis, aplinkos veiksnių įtaką ir kitus svarbius aspektus. Nustatymo kriterijus ir tvarką nustato Sveikatos apsaugos ministerija kartu su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei Švietimo ir mokslo ministerija [23].

Neįgaliems asmenims nuo 18 metų iki senatvės pensijos amžiaus darbingumo lygis yra nustatomas įvertinus asmens sveikatos būklę ir galimybes atlikti turimos kvalifikacijos darbus, įgyti naują kvalifikaciją ar dirbti profesinės kvalifikacijos nereikalaujančius darbus po to, kai yra panaudotos visos galimos medicinos ir profesinės reabilitacijos bei specialiosios pagalbos priemonės.

Darbingumas įvertinamas procentais, ir jo lygis nustatomas 5 punktų intervalais:

- jei asmeniui nustatoma 0–25 % darbingumo, asmuo laikomas nedarbingu;
- jei asmeniui nustatoma 30–55 % darbingumo, asmuo laikomas iš dalies darbingu;
- jei asmeniui nustatoma 60–100 % darbingumo, asmuo laikomas darbingu.

Neveiknumas – tai fizinis asmuo, kuris dėl psichinės ligos ar proto negalios negali suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti. Neveiksniam asmeniui nustatoma globa.

Negalios priežastys ir būklės yra šios [25]:

- labai ryškūs judėjimo bei apsitarnavimo funkcijų sutrikimai;
- ryškūs judėjimo bei apsitarnavimo funkcijų sutrikimai;
- vidutiniai judėjimo bei apsitarnavimo funkcijų sutrikimai.

Labai ryškūs judėjimo bei apsitarnavimo funkcijų sutrikimai nustatomi asmenims, kurių negalia visiškai apriboja jų galimybes judėti, dirbti bei savarankiškai tvarkyti asmeninį ir socialinį gyvenimą ir kurie visiškai negali judėti.

Nustatomos šios invalidumo grupės:

- I invalidumo grupė prilyginama – 20 %, darbingumo lygiui;
- II invalidumo grupė prilyginama – 35 %, darbingumo lygiui;
- III invalidumo grupė prilyginama – 50 %, darbingumo lygiui.

Pati sunkiausi negalios forma yra visiška negalia.

Neįgaliesiems asmenims nustatomi pagrindiniai specialieji poreikiai [33]:

1. Techninės pagalbos priemonės:

- klausos aparatai;
- ortopedijos technika ir protezavimas;
- būsto pritaikymas.

2. Finansinės pagalbos priemonės:

- kompensacijos;
- darbas;
- komunalinės paslaugos;
- mokslas.

3. Socialinės paslaugos.

Pagrindinės sąvokos:

Aplinka – neįgaliojo viešojo ir asmeninio gyvenimo bei veiklos sąlygos ir galimybės laisvai judėti, naudotis visuomenėje teikiamomis paslaugomis, gauti reikiamą informaciją, bendrauti ir dalyvauti visose visuomenės gyvenimo srityse.

Aplinkos tvarkymas – takų ir šaligatvių, gatvių bei privažiavimų, jų dangos, bevariklio transporto trasų, apželdinimo, išorės apšvietimo sistemos įrengimas ar rekonstravimas miesto teritorijoje ar statinio sklype;

Aplinkos veiksniai – išorinės aplinkybės, lengvinančios arba trukdančios neįgaliojo gyvenimui ir veiklai. Aplinkos veiksniai neįgaliojo socialinei integracijai gali būti palankūs arba nepalankūs.

Būstas – atskiras gyvenamasis vienetas, turintis visas žmogui gyventi būtinas patalpas ar zonas: maisto ruošimo ir valgymo, miegamąją ir poilsio, sanitarinę. Šiuo terminu apibendrintai pavadinamas gyvenamasis namas ir butas;

Būsto pritaikymas – būsto minimalus pertvarkymas, panaudojant specialius elementus, koreguojant neįgaliesiems su judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimais neprieinamas erdves, ir smulkus remontas įgyvendinant šiuos statybos sprendimus

Daugiabutis namas – bet koks būstas, kuriame yra daugiau kaip du butai;

Gyvenamoji aplinka – nuolydžiai, takeliai privažiavimui vežimėliu prie būsto

Informacijos sistema – rega, klausia ar lytėjimu suvokiamų ženklų, signalų ir įrangos visuma miesto aplinkoje, pastatų ar statinių viduje ir išorėje;

Įspėjamasis paviršius – takų ar dangų paviršius, besiskiriantis savo spalva, faktūra ar tekstūra nuo aplinkinių paviršių, skirtas įspėti žmones apie takų aukščio ar krypties pasikeitimus bei kitas kelyje esančias kliūtis;

Išilginis nuolydis – takų ar šaligatvių nuolydis, lygiagretus su pagrindine judėjimo kryptimi;

Nuovaža – nuožulnus judėjimo paviršius vertikaliems aukščių skirtumams įveikti;

Pritaikyta trasa – bekliūtis takas ŽN kelyje, jungiantis pritaikytus elementus ir erdves. Miesto aplinkoje ŽN pritaikytą trasą sudaro takai, aikštės, nuovažos, liftai, keltuvai, bevariklio transporto infrastruktūra ir kiti elementai. Pastatuose ją sudaro koridoriai, nuovažos, liftai, durų angos ir kiti elementai;

Skersinis nuolydis – takų ar šaligatvių nuolydis, statmenas pagrindinei judėjimo kryptčiai;

Specialusis poreikis – specialiosios pagalbos reikmė, atsirandanti dėl asmens įgimtų ar įgytų ilgalaikių sveikatos sutrikimų (neįgalumo ar darbingumo netekimo) ir nepalankių aplinkos veiksnių.

Specialiosios pagalbos priemonės – specialiojo poreikio tenkinimo priemonės, kurių tikslas – jas gaunančiam neįgaliajam užtikrinti lygias ugdymo, profesines, socialines bei visaverčio integravimosi į visuomenę galimybes.

Techninės pagalbos priemonės – bet koks neįgaliųjų naudojamas specialus ar standartinis gaminys, įrankis, įranga ar techninė sistema, padedantys išvengti, kompensuoti, sumažinti arba pašalinti sutrikusių funkcijų įtaką sveikatos būklei, asmens savarankiškumui, ugdymuisi, darbinei veiklai.

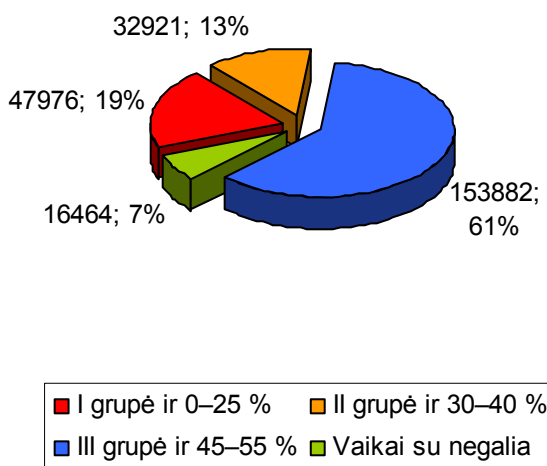
Žmonės su negalia (toliau – ŽN) (vietoj anksčiau vartoto termino „invalidai“) – žmonės, kuriems yra sutrikusios kūno dalių ir organų funkcijos, įskaitant judėjimo, regos, klausos, manipuliavimo

sutrikimus, iš dalies ar visiškai apribojančius žmonių galimybę judėti, orientotis ir naudotis materialiosios aplinkos elementais.

1.2. Neįgalumo statistika ir dinamika

Gyventojų sveikatos sutrikimai, jų padėtis darbo rinkoje, žemas pragyvenimo lygis ir lengvatos sąlygoja neįgaliųjų skaičiaus augimą šalyje. Ministerijos duomenimis, 2006 m. šalyje gyveno 251 243 asmenys, gaunantys netekto darbingumo (invalidumo) pensijas ar išmokas, t.y. iš viso Lietuvoje tokių asmenų buvo apie 7 %. Asmenų, kuriems nustatytas specialiųjų poreikių lygis 2006 m. buvo 15 293 [34].

Neįgaliųjų skaičiaus pasiskirstymo pagal negalios sunkumą tendencijos išliko tokios pačios kaip ir 2006 m. Kaip rodo 1.1. pav., didžiausią dalį neįgaliųjų sudaro asmenys, kuriems nustatytas 30–40 % darbingumo lygis, ar II invalidumo grupė – 153 882, šie asmenys sudaro net 61 % visų neįgaliųjų. Pačios sunkiausios negalios, t.y. asmenų, kuriems nustatytas 0–25 % darbingumo lygis, ar I invalidumo grupė, buvo 13 % viso neįgaliųjų skaičiaus. Neįgaliųjų, kuriems nustatytas 45–55 % darbingumo lygis ar III invalidumo grupė, 2006 m. buvo 47 976, arba 19 % bendro neįgaliųjų skaičiaus, vaikų su negalia iki 18 metų buvo 16 464, arba 7 %.

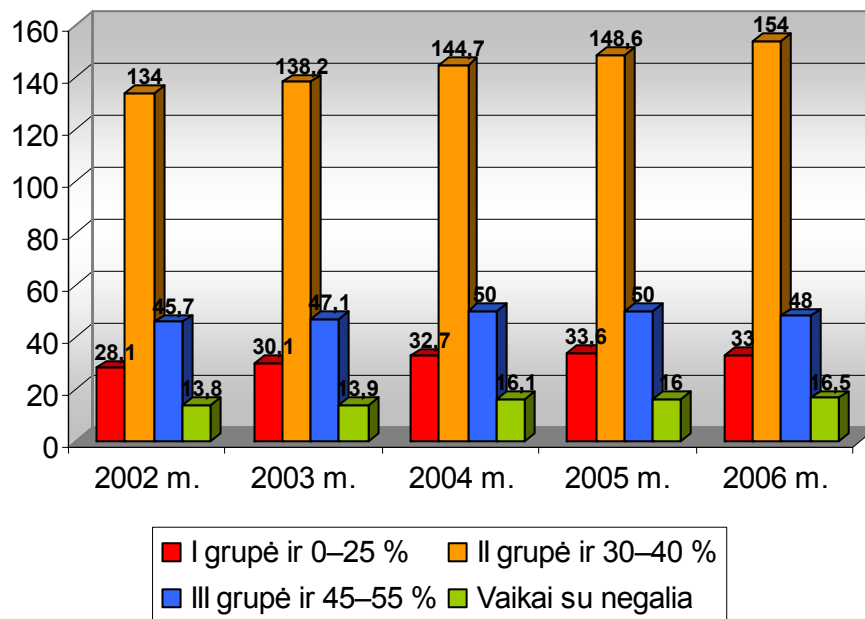
1.1.pav. Neįgaliųjų pasiskirstymas pagal negalios sunkumą 2007 m. [34]

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, darbingo amžiaus asmenys, kuriems nustatytas darbingumo lygis ar invalidumo grupė, sudarė apie 58 %, t.y. didžiąją dalį tarp neįgaliųjų asmenų.

1.2. pav. duomenys rodo, kad neįgaliųjų skaičius nors nežymiai, tačiau didėja. Lyginant vaikų su negalia skaičiaus augimą 2006 m. ir 2005 m. pastebima, kad 2006 m. vaikų su negalia išaugo beveik 3 %. Asmenų, kuriems nustatytas 45–55 % darbingumo lygis ar III invalidumo grupė,

skaičius 2006 m. 4 % sumažėjo, 2,2 % sumažėjo asmenų, kuriems nustatytas 0–25 % darbingumo lygis ar I invalidumo grupė. Stebint neįgaliųjų asmenų skaičiaus didėjimą, galima teigti, kad 2006 m. neįgaliųjų skaičius išaugo nedaug, t.y. 1,2 %.

Šios aplinkybės reikalauja sudaryti prielaidas teisingai ir efektyviai teikti neįgaliems žmonėms socialinės apsaugos priemones bei siekti jų darbingumo, savarankiškumo atstatymo ir integracijos į visuomenę.

1.2. pav. Neįgaliųjų asmenų skaičiaus dinamika pagal darbingumo lygį, neįgalumo lygį ir invalidumo grupes 2002–2006 m. [34]

Ministerijos duomenimis, 2007 m. šalyje gyveno 253 159 neįgalūs asmenys, t.y. asmenys, kuriems pripažintas neįgalumo lygis arba darbingumo lygis ir (ar) nustatyta specialiųjų poreikių tenkinimo reikmė [33].

Pensinio amžiaus neįgaliųjų, kuriems nustatyta specialiųjų poreikių tenkinimo reikmė 2007 m. buvo 67 030, darbingo amžiaus neįgaliųjų – 170 317, neįgalių vaikų – 15 812.

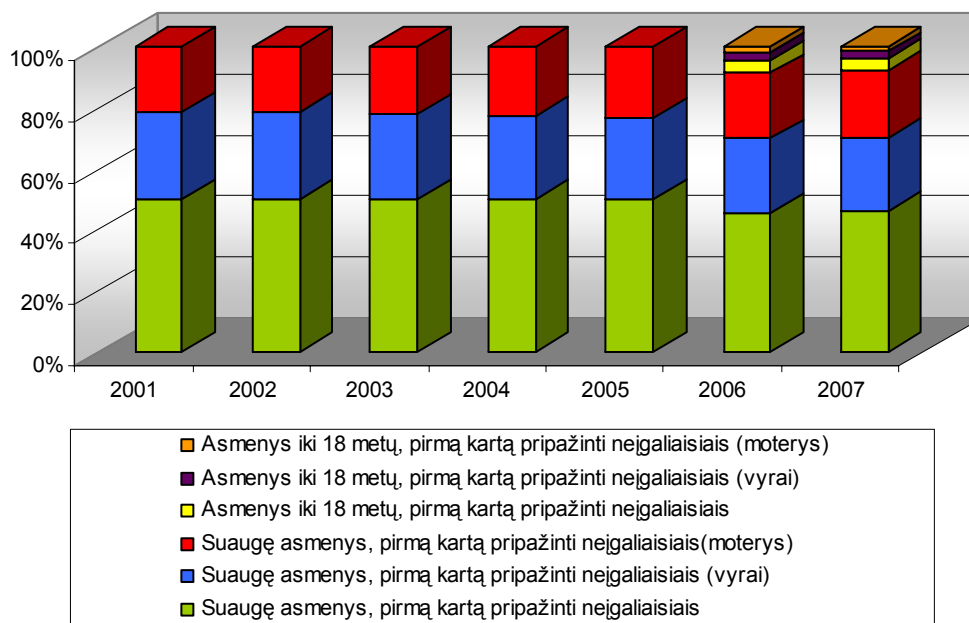
Neįgaliųjų skaičius mūsų šalyje atitinka Jungtinių Tautų Organizacijos duomenis, kad pasaulyje žmonės su negalia sudaro apie 10 % visų gyventojų.

Visuomenės senėjimo procesas turi įtakos ir neįgaliųjų skaičiaus didėjimui – daugėjant vyresnio amžiaus žmonių, didėja ir jų lyginamoji dalis bendrame neįgalių asmenų skaičiuje. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, 26,5 % neįgaliųjų sudaro asmenys, sulaukę pensinio amžiaus. Darbingo amžiaus asmenys, kuriems nustatyta invalidumo grupė, sudarė apie 67,3 %, vaikai su negalia – apie 6,2 % iš bendro neįgaliųjų skaičiaus.

Dažniausiai vaikai pripažįstami neįgaliais dėl nervų sistemos ir jutimo organų ligų. Vyresni žmonės neįgaliais pripažįstami dažniausiai dėl kraujotakos sistemos.

1.1. lentelė. Asmenys, pirmą kartą pripažinti neįgaliaisiais [29]

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Vaikai (iki 18 metų amžiaus). Vyrų ir moterų							
Asmenys, pirmą kartą pripažinti neįgaliaisiais	...	...	...	...	...	1968	2170
1000 tenka pripažintų neįgaliaisiais	...	...	...	...	...	2,8	3,2
<i>Vyrų</i>							
Asmenys, pirmą kartą pripažinti neįgaliaisiais	...	...	...	...	...	1110	1272
1000 tenka pripažintų neįgaliaisiais	...	...	...	...	...	3,1	3,6
<i>Moterys</i>							
Asmenys, pirmą kartą pripažinti neįgaliaisiais	...	...	...	...	...	858	898
1000 tenka pripažintų neįgaliaisiais	...	...	...	...	...	2,5	2,7
Darbingo amžiaus asmenys. Vyrų ir moterų							
Asmenys, pirmą kartą pripažinti neįgaliaisiais	18733	20244	21347	21263	22321	20430	25557
1000 tenka pripažintų neįgaliaisiais	9,2	9,8	10,2	10,1	10,6	9,6	12,0
<i>Vyrų:</i>							
Asmenys, pirmą kartą pripažinti neįgaliaisiais	10795	11583	11865	11701	11874	10846	13351
1000 tenka pripažintų neįgaliaisiais	10,5	11,1	11,3	11,1	11,2	10,2	12,6
<i>Moterys:</i>							
Asmenys, pirmą kartą pripažinti neįgaliaisiais	7938	8661	9482	9562	10447	9584	12206
1000 tenka pripažintų neįgaliaisiais	7,9	8,5	9,1	9,1	9,9	8,9	11,3
<i>Pastaba:</i> ... – 2001–2005 m. duomenys nebuvo rinkti							

1.3. pav. Asmenys, pirmą kartą pripažinti neiggaliais [29]

1.3. Teisinė aplinka

Lietuvoje jau sukurtas teisinis pagrindas, padedantis spręsti opiausias neįgalųjų žmonių problemas. Pradėta įgyvendinti Vyriausybės patvirtinta „Nacionalinė žmonių su negalia socialinės integracijos 2003–2012 metų programa“, o įvairias neįgalųjų gyvenimo sritis reglamentuoja apie 70 teisės aktų [2].

Neįgalieji, kaip ir visi piliečiai, privalo turėti tokias pačias žmogaus teises. Pirmajame Pasaulinės žmogaus teisių deklaracijos straipsnyje sakoma: „Visi žmonės yra laisvi ir lygūs jų orumo ir teisių atžvilgiu“. Norėdamos pasiekti šį tikslą, visos bendruomenės turėtų pagarbiai žiūrėti į savo visuomenės įvairovę ir siekti, kad neįgalieji galėtų naudotis visomis žmogaus teisėmis: civilinėmis, politinėmis, socialinėmis, ekonominėmis ir kultūrinėmis [32].

Neįgalus asmuo yra žmogaus teisių ir pareigų subjektas, jis turi teisę į pozityvią valstybės pagalbą. Žmonėms su negalia reikia daugiau visuomenės paramos, kad jie galėtų pasiekti tas pačias gyvenimo sąlygas, kaip ir kiti piliečiai. Tokia parama niekada neturėtų būti laikoma privilegija, tai yra žmogaus teisė.

Taigi žmonių su negalia integraciją į visuomenę nulemia tinkama visuomeninių procesų organizacija (tinkamas požiūris) ir pačių neįgalųjų aktyvumas. Valstybė turi skatinti naudojimąsi asmeninio integravimosi teise ir užtikrinti, kad įstatymai nediskriminuotų žmonių su negalia.

Žmonių su negalia teisinę padėtį reglamentuoja Lietuvos Respublikos įstatymai, taip pat Lietuvos Respublikos Konstitucija, o tam tikras specifines sritis – atskiri įstatymai ar tarptautiniai teisės aktai.

2004 m. priimtas Lietuvos Respublikos Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas, kuris įsigaliojo nuo 2005 m. liepos 1 dienos [32]. Naujojo įstatymo tikslas – užtikrinti neįgaliųjų lygias teises ir galimybes visuomenėje, nustatyti neįgaliųjų socialinės integracijos principus, apibrėžti socialinės integracijos sistemą ir jos prielaidas bei sąlygas [23]. Įstatyme yra atnaujinta daugelis senojo įstatymo (Invalidų socialinės integracijos įstatymas) nuostatų, užtikrinamos neįgaliųjų lygios teisės ir galimybės visuomenėje, nustatomi neįgaliųjų socialinės integracijos principai, apibrėžiama socialinės integracijos sistema ir jos prielaidos bei sąlygos, įvardijamos neįgaliųjų socialinę integraciją įgyvendinančios institucijos, profesinės rehabilitacijos paslaugų teikimas, specialiųjų poreikių nustatymas. Naujojo įstatymo esminis akcentas – naujai įvertinama žmogaus negalia ir jam atsiveriančios galimybės. Neįgalusis žmogus gali rinktis, ką jis nori ir sugeba daryti, o visuomenės pareiga – padėti jam tai pasiekti [32].

Remiantis minėtu naujai priimtu įstatymu, sukurta nauja teisinė bazė reglamentuojanti darbingumo lygio, neįgalumo lygio bei specialiųjų poreikių nustatymą. Neįgaliųjų socialinė integracija organizuojama vadovaujantis šiais principais [23]:

- 1) *lygių teisių* – neįgalieji turi tokias pačias teises kaip ir kiti visuomenės nariai;
- 2) *lygių galimybių* – neįgaliesiems, kaip ir kitiems visuomenės nariams, sudaromos tokios pat ugdomosi, darbo, laisvalaikio leidimo, dalyvavimo visuomenės, politiniame ir bendruomenės gyvenime galimybės. Tik tais atvejais, kai tokios pat sąlygos ir priemonės yra neveiksmingos, numatomos specialiosios priemonės, gerinančios neįgaliųjų padėtį;
- 3) *diskriminavimo prevencijos* – neįgalieji apsaugomi nuo bet kokios diskriminacijos ar išnaudojimo;
- 4) *visapusiško dalyvavimo* – visais lygmenimis visi su neįgaliųjų gyvenimu ir veikla susiję klausimai sprendžiami derinant su jais ir (ar) jų atstovais pagal įstatymą bei atsižvelgiant į jų patirtį;
- 5) *savarankiškumo ir pasirinkimo laisvės užtikrinimo* – neįgalieji nuolat skatinami būti savarankiški;
- 6) *prieinamumo* – neįgaliesiems sudaromos sąlygos veiklai visose gyvenimo srityse ir galimybė naudotis ištekliais;
- 7) *neįgalumo kompensavimo* – neįgalumo pasekmės kompensuojamos neįgaliesiems skirtomis įvairiomis piniginių ir nepiniginės paramos formomis;
- 8) *decentralizacijos* – pagalba neįgaliesiems priartinama prie jų gyvenamosios vietos, bendruomenė įtraukiama į socialinę neįgaliųjų rehabilitaciją;
- 9) *destigmatizacijos* – visuomenė šviečiama siekiant šalinti neigiamas nuostatas ir stereotipus, susijusius su neįgaliaisiais;
- 10) *perimamumo ir lankstumo* – visos institucijos veikia darniai teikdamos socialines paslaugas ir ugdydamos neįgaliuosius;

11) *skirtingų poreikių tenkinimo* – neįgalieji sudaro labai įvairialypę visuomenės grupę, todėl, teikiant paramą, atsižvelgiama į skirtingus neįgaliųjų poreikius.

Vienas pagrindinių uždavinių siekiant Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo numatytų tikslų yra pritaikyti aplinką neįgaliesiems žmonėms, kad pastarieji tiek viešajame, tiek asmeniniame gyvenime turėtų sąlygas ir galimybes laisvai judėti, naudotis visuomenėje teikiamomis paslaugomis, gauti reikiamą informaciją, bendrauti ir dalyvauti visose visuomenės gyvenimo srityse [32].

Šio įstatymo 11 straipsnyje nustatyta, kad reikalavimai dėl neįgaliesiems fiziškai tinkamos aplinkos visose gyvenimo srityse įgyvendinami atliekant teritorijų planavimą ir statinių projektavimą bei viešosios paskirties pastatų, būsto ir jo aplinkos, viešojo transporto objektų, skirtų keleiviams aptarnauti, ir jų infrastruktūros, informacinės aplinkos pritaikymą neįgaliųjų specialiesiems poreikiams. Už objektų pritaikymą neįgaliųjų specialiesiems poreikiams atsako savivaldybių institucijos ir nurodytų objektų savininkai, naudotojai. Už aplinkos pritaikymo neįgaliųjų specialiesiems poreikiams statybos normatyvinių techninių dokumentų parengimą ir jų įgyvendinimo priežiūrą atsako Aplinkos ministerija [23].

Dar vienas svarbiausių dokumentų yra Statybos įstatymas. Jo privaloma laikytis projektuojant naujus ar rekonstruojant senus pastatus, planuojant miestų ir miestelių teritorijas. Nuo 1998 –ųjų metų priimami naudoti tik tie nauji ar pertvarkyti visuomeniniai pastatai, kurie yra pritaikyti neįgaliesiems žmonėms [2].

Taigi neįgaliųjų socialinės integracijos modelis tampa artimesnis Europos Sąjungos šalių socialinės integracijos sistemoms [32].

Kiti teisės aktai, reglamentuojantys gyvenamojo būsto ir aplinkos pritaikymą neįgaliesiems:

1. STR 2.03.01:2001 „Statiniai ir teritorijos. Reikalavimai žmonių su negalia reikmėms“ (Žin., 2001, Nr. 53–898; 2006, Nr. 145–5554);

2. STR 1.05.06:2005 „Statinio projektavimas“ (Žin., 2005, Nr. 4–80, Nr. 118–4289; 2006, Nr. 63–2352; 2007, Nr. 10–409);

3. STR 2.02.09:2005 „Vienbučiai gyvenamieji pastatai“ (Žin., 2005, Nr. 93–3464);

4. STR 2.02.01:2004 „Gyvenamieji pastatai“ (Žin., 2004, Nr. 23–721, Nr. 120–4442; 2007, Nr. 16–597);

5. STR 2.02.02:2004 „Visuomeninės paskirties pastatai“ (Žin., 2004, Nr. 54–1851; 2005, Nr. 96–3612);

6. Nacionaline žmonių su negalia socialinės integracijos 2003–2012 metams programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 7 d. nutarimu Nr. 850 (Žin., 2002, Nr. 57–2335)

7. Būsto pritaikymo žmonėms su negalia 2007–2011 metų programa, patvirtinta Lietuvos

Respublikos Vyriausybės 2006 m. birželio 28 d. nutarimu Nr. 638

8. STR 2.06.01:1999 „Miestų, miestelių ir kaimų susisiekimo sistemos“ (Žin., 1999, Nr. 27–773; 2001, Nr. 4–103, Nr. 44–1561, Nr. 53–1898; 2005, Nr. 39–1285, Nr. 58–2029).

9. STR 1.11.01:2002 „Statinių pripažinimo tinkamais naudoti tvarka“ (Žin., 2002, Nr. 60–2475; 2006, Nr. 68–2524). Šio reglamento 11.23 papunktyje nustatyta, kad dalyvauti statinių pripažinimo tinkamu naudoti komisijų darbe kviečiami Lietuvos invalidų tarybos prie LR Vyriausybės atstovai;

10. „Nuolatinės statybos komisijos pavyzdinės nuostatos“, patvirtintos LR aplinkos ministro 2007-07-02 įsakymu Nr. D1–379 (Žin., 2007, Nr. 75–2994). Šių nuostatų 5.5 papunktyje nustatyta, kad į savivaldybių tarybų sudaromas Nuolatinės statybos komisijas, kurios tikrina statybos projektus, įtraukiami neįgaliųjų organizacijos atstovai.

11. Aplinkos pritaikymas neįgaliesiems žmonėms (rekomendacijos, brėžiniai, nuorodos) LID leidinys, 2004.

12. ir kt.

Netiesioginė valstybės parama būsto pritaikyme negaliai numatyta ir kituose teisiniuose aktuose. Įgyvendinant Lietuvos būsto strategiją, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. sausio 21 d. nutarimu Nr. 60 (Žin., 2004, Nr. 13–387), numatyta [18]:

- užtikrinti efektyvų esamo būsto fondo naudojimą, priežiūrą, atnaujinimą ir modernizavimą, racionalų energijos išteklių naudojimą;
- vadovaujantis Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 34 straipsnio 3 dalimi ir Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymu (Žin., 1993, Nr. 21–506; 2000, Nr. 61–1818), parengti ir skleisti informaciją visuomenei ir savivaldybėms apie galimybę gyventojams pervesti dalį pajamų mokesčio (iki 2 %) į savivaldybėse įsteigtus specialiuosius daugiabučių namų savininkų bendrijų rėmimo fondus, kurie sudaromi įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. vasario 22 d. nutarimą Nr. 202 „Dėl Specialiojo daugiabučių namų savininkų bendrijų rėmimo fondo savivaldybėse sudarymo ir lėšų naudojimo tvarkos“ (Žin., 2001, Nr. 18–560).

Pastarosios priemonės nėra pakankamai išnaudojamos moderniai pritaikant renovuojamų būstų aplinką, pritaikant jų prieigas neįgaliųjų poreikiams, tikslingai nukreipiant daugiabučių namų savininkų bendrijų rėmimo fondų lėšas laiptinių pritaikymui neįgaliųjų poreikiams [18].

Nors teisinė bei norminė būsto pritaikymo žmonėms su negalia aplinka yra sukurta, tačiau kol kas ši sistema neužtikrina sąlygų bei galimybių pilnai tenkinti neįgaliųjų poreikius ir skatinti jų integraciją į visuomenę.

2. ŽMONIŲ SU NEGALIA PADĖTIS PASAULYJE

Europoje požiūris į neįgalumą smarkiai kito per paskutiniuosius tris dešimtmečius. Nuo globėjiško, vėliau mediciniško, supratimo, kur centre buvo tikroji negalia, pereita prie socialinės sampratos, kur vertinami ir tokie faktoriai kaip neįgalumas dėl susidariusių požiūrių, prietarų ar visuomenės sukurtų barjerų, dėl kurių neįgalieji negali naudotis tomis pačiomis galimybėmis kaip sveikieji. Neįgalumas dabar jau traktuojamas kaip žmogaus teisių klausimas [9].

2002 m. kovo mėnesį, kai Europos Sąjungos valdžios varas buvo Ispanijos rankose, Madride buvo organizuotas pirmasis neįgaliųjų kongresas. Parengta Madrido deklaracija tapo rimtu politiniu dokumentu, apimančiu įstatyminius, politinius ir administracinius pasiūlymus dėl 2003 m. Europos neįgaliųjų metų ir ateities vizijos. Būtent Madrido deklaracijoje išreiškiama nuomonė, kad negalia yra žmogaus teisių klausimas.

2003 m. pažymėjome ir 10-ąsias Jungtinių Tautų lygių galimybių neįgaliesiems žmonėms teikimo bendrąsias taisykles, kurios apibūdinamos kaip progresyviausias žmogaus teisių instrumentas neįgaliųjų politikos srityje. Deja, šiandien šios taisyklės nėra teisiškai privalomos, nors, siekiant apginti ir paskatinti žmonių su negalia teises, jau yra rengiama išsami ir teisiškai privaloma tarptautinė konvencija.

Neįgalumo sąvoka ES šalyse apibrėžiama gana skirtingai ir kinta skirtingai, priklausomai nuo kiekvienos valstybės socialinės apsaugos sistemos. Deja, informacijos apie neįgaliuosius ES vis dar labai trūksta, pagrindiniai šaltiniai tyrimams atlikti dažniausiai būna anketos ir apklausos [37].

Pagal populiariausią skaičiavimo mechanizmą laikoma, kad 10 % gyventojų turi vienokią ar kitokią negalią – vadinasi, Europos Sąjungoje gyvena 38 mln. neįgaliųjų. Bet informacijos ir statistikos duomenų apie neįgaliuosius labai trūksta. Su šia problema siejasi ir neįgalumo apibrėžimas. Nėra universalaus, juridškai pagrįsto neįgalumo apibrėžimo ir kiekviena šalis turi savo apibrėžimą. Neįgaliesiems, migruojantiems iš vienos šalies į kitą, tai gali reikšti, kad vienoje šalyje jis yra laikomas žmogumi, turinčiu negalią, o kitoje – ne. Šioje srityje yra tikrai daug sumaišties.

Į aplinkos prieinamumo klausimus taip pat dera žiūrėti plačiai. Europos Komisija laikosi nuomonės, kad prieinamumą reiktų gerinti koordinuojant keletą sričių. Nors šiuo metu dar nėra direktyvos dėl aplinkos ir statybos pritaikymo žmonėms su negalia, tarp šalių narių yra bendras sutarimas dėl statybos ir privalomų prieinamumo standartų [9].

Daugelyje ES šalių maždaug 35–45 % neįgaliųjų yra 65 metų amžiaus ir vyresni, o tarp jaunesnių nei 20 metų yra tik 3 %. Taigi yra didelė tikimybė, kad didelė vyresnio amžiaus žmonių dalis taps neįgaliais. Ypač tai pasakytina apie labiau išsivysčiusias šalis, kur amžiaus trukmė didesnė negu 70 metų, kur maždaug 8 metai gyvenami turint negalią, o tai sudaro maždaug 11,5 % normalios gyvenimo trukmės. Dėl šios priežasties per paskutinius du dešimtmečius daugumoje šalių

labai sparčiai augo neįgalumo pašalpų ir negalios pensijų gavėjų skaičius. Vadinasi, didėjo ir valstybės išlaidos.

2.1. lentelė. Prognozuojamas didžiausias vyresnių nei 60 metų gyventojų skaičius [18]

Šalis	Vyresnių nei 60 metų gyventojų skaičius, (%)	
	2000 m.	2050 m.
Italija	24,1	40,6
Graikija	23,4	39,6
Japonija	23,3	42,4
Bulgarija	21,7	38,1
Šveicarija	21,3	37,5
Estija	21,2	41,4
Latvija	21,1	40,9
Ispanija	21,2	40,9
Austrija	20,7	37,2
Ukraina	20,6	37,7

2000 m. daugelyje pasaulio šalių vyresnių nei 60 metų gyventojai sudarė nuo 20 iki 24 % visuomenės. Remiantis atliktų tyrimų prognozėmis, manoma, kad ateityje šis rodiklis gali išaugti beveik dvigubai ir siekti 37–42 %.

Turint tokį kontekstą, aišku, kad neįgalųjų teisės ir jų pozicija Europos visuomenėse ir toliau bus labai svarbi. Tikėtina, kad ši svarba tik didės.

Ką Europos Socialinio aprūpinimo sistema daro dėl mažiau įgalių žmonių?

Socialinio aprūpinimo sistema Europoje nėra pastovi: daug šalių jau ilgą laiką rūpinasi mažiau įgalių žmonių problemomis (t.y. Jungtinė Karalystė, Norvegija, Švedija). Kitos šalys taip pat pradeda daugiau dėmesio skirti tam, kad atitiktų Europos standartus (t.y. Lenkija, Čekija, Rumunija) [22].

Italijos standartai [22]:

- Įstatymas Nr. 13 išleistas 1989 m. Architektūrinių barjerų įveikimas ir pašalinimas privačiuose pastatuose;
- Įstatymas Nr. 104 išleistas 1992 m. Pagalba neįgaliesiems žmonėms, socialinė integracija ir neįgalių žmonių teisės;
- Dekretas – įstatymas Nr. 503 išleistas 1996 m. Architektūrinių barjerų pašalinimas visuomeniniuose pastatuose.

Keletas pavyzdžių iš Europos [22]:

- *Jungtinė Karalystė*: Neįgalumo Diskriminacijos Aktas (išleistas 1995 m.) „...tai skiria naują prievolę darbdaviams ir tiekėjams padaryti tinkamus pakeitimus savo politikoje ir fizinėje aplinkoje pašalinant barjerus, su kuriais susiduria neįgalūs žmonės...jų yra 6,5 milijono JK“;
- *Ispanija*: įstatymas Nr. 5 išleistas 1994 m. Architektūrinių barjerų įveikimas ir pasiekiamumo skatinimas;
- *Kroatija*: įstatymas Nr. 104 išleistas 2003 m. Projektai dėl naujų pastatų be architektūrinių barjerų neįgaliesiems; įstatymas Nr. 47 išleistas 1982 m. Architektūrinių barjerų pašalinimas neįgaliesiems;
- *Šveicarija*: įstatymas išleistas 2003 m. Tokios pat teisės neįgaliesiems į privačius ir visuomeninius pastatus;
- *Prancūzija*: įstatymas NFP 82222: Architektūrinių barjerų įveikimas.

Europa be barjerų žmonėms su negalia. Taip buvo pavadintas tarptautinis ekspertų susitikimas, kurį organizavo Švedijos vyriausybė jos pirmininkavimo Europos Sąjungoje metu. Tai vienas rimčiausių tokio aukšto lygio tarptautinis renginys šia tema. Tai, kad Europos Komisija kartu su Europos Taryba šiai temai skyrė tokį dėmesį, rodo, kad problema labai aktuali ir ją reikia spręsti pačiu aukščiausiu lygiu.

Kas tai yra ir ar galėtų būti Europa be barjerų? Tai yra absoliučiai viskas, kas mus supa aplinkoje: namai, keliai, transportas, buitiniai daiktai, pinigai, paslaugos ir t. t.

Europoje viešos diskusijos dėl žmonių su negalia atskirties prasidėjo statybų sektoriuje, iniciatoriai – žmonės, sėdintys vežimėliuose. Vėliau ši diskusija apėmė transporto sektorių. Buvo imtasi iniciatyvos pritaikyti autobusus, taksi, metro. Buvo parengti standartai ir kaip tik tuomet sulaukta malonių staigmenų. Paaiškėjo, kad daugelis patobulinimų, kurie buvo padaryti tik žmonėms su negalia, labai tiko ir patiko visiems. Nuovažomis džiaugėsi ir vežimėlius vežiojantys jauni tėvai, žmonės, kuriems problemiška lipti laiptais. Papildomas apšvietimas džiugino ne tik silpnaregius, bet ir pensininkus, kontrastai versdavo pabusti iš susimąstymo ir didžiausius išsiblaškęlius. Taip gimė sąvokos „planavimas, dizainas visiems“.

Europa ir JAV pasiekė tą stadiją, kai įstatymai, draudžiantys žmonių su negalia diskriminaciją, jau daro didelį spaudimą įvairioms institucijoms, gamintojams, ypač statybos pramonei, kad būtų pripažinta, jog tokia didelė žmonių su negalia visuomenės grupė taip pat gali ir turi džiaugtis aplinka, paslaugomis, naujausia technologija ir tai yra žmogaus teisė. Skeptikai ar realiau į viską žiūrintys žmonės teigia, kad anaipol ne žmogaus teisės, o labai greitai didėjantis senų žmonių skaičius verčia Europą imtis tokių radikalių sprendimų. Įstatymai, žinoma, šioje srityje gali suvaidinti svarbų vaidmenį, bet laisvos rinkos ekonomikos sąlygomis neįmanoma gamintojų

priversti gaminti tam tikrų prekių, nors visiškai įmanoma reikalauti, kad kuriant produktą, būtų atsižvelgiama į prieinamumo visiems žmonėms principą, kaip kad įmanoma reikalauti, kad produktas būtų saugus.

Kas skatina šį procesą? Pirmiausia nevyriausybinės organizacijos – nacionalinės ir tarptautinės. Didelį darbą dirba Europos neįgaliųjų forumas. Vien Europos aklųjų sąjungoje šiuos klausimus gvildena 4 komisijos. Atrodo, kokia čia rimta problema, kad reiktų organizuoti tarptautinę grupę – juk anglai, vokiečiai ir olandai jau seniai savo šalyse kloja reljefines plyteles. Deja, pasirodo, vieno standarto dar nėra.

Jei kalbėsime apie nacionalines aklųjų organizacijas Europoje, tai neabejotini lyderiai šioje srityje – anglai. Karališkasis aklųjų institutas turi atskirą mokslinių tyrimų skyrių ir „įneša“ ištis didelį indėlį pritaikant aplinką akliesiems bei silpnaregiams. Rytų ir Centrinės Europos regione aktyviausiai dirba čekai, o didžiausių laimėjimų spaudžiant valdžios vyrus yra pasiekę skandinavai.

Šis darbas ypač suaktyvėjo paskutiniajame praeito amžiaus dešimtmetyje, kai Jungtinės Tautos priėmė Lygių galimybių neįgaliems žmonėms teikimo bendrąsias taisykles. 5 taisyklė, kurioje kaip tik ir kalbama apie fizinės aplinkos pritaikymą ir informacijos prieinamumą žmonėms su negalia.

Būtina įtraukti „planavimo visiems“ sąvoką į mokymo programas, aktyvinti tyrimus, kurie remtųsi holistiniu požiūriu į prieinamumą ir kompensacinę technologiją žmonėms su negalia. Deja, šiuo metu nėra nė vienos šalies, kurios vykdoma politika efektyviai įtrauktų visas žmonių su negalia problemas. Būtina parengti standartus, atsižvelgiant į žmonių su negalia poreikius, o tai labai nelengvas uždavinys, nes patys žmonės su negalia kaip vartotojai nepakankamai aktyviai dalyvauja šiame procese [9].

2.1. Užsienio šalių būstų pritaikymo patirtis

Šiuo metu ES yra apie 10% žmonių su negalia. Asmenys su negalia yra heterogeniška grupė. Galima išskirti tokias pagrindines jų grupes: asmenys su judėjimo sutrikimais, asmenys su proto negalia, klausos, kalbos ir regos sutrikimais. Šių grupių asmenys susiduria su įvairiomis socialinės ir fizinės aplinkos kliūtimis [18].

Nors ES socialinė politika akcentuoja universalaus principo įgyvendinimą aplinkos pritaikyme, tačiau ne visos šalys vienodu lygiu šį principą įgyvendina.

Europos Komisija 2000 m. gruodžio mėn. paskelbė pranešimą Tarybai, Europos parlamentui, Ekonomikos ir socialiniam komitetui, Regionų komitetui „Europa – be barjerų asmenims su negalia“ (Towards a Barrier Free Europe for People with Disabilities). Šiame dokumente teigiama, kad žmonės su negalia vis dar susiduria su kliūtimis, trukdančiomis jų socialinio gyvenimo pilnatvei. Išskirtos tokios svarbiausios aplinkos ribojimo sritys:

- juridinė aplinka;
- būstas;
- projektavimo sritis.

Pažymima, kad būtina įgyvendinti *Amsterdamo sutartį*, kuri ypatingą dėmesį skyrė lygių galimybių asmenims su negalia užtikrinimui Europos sąjungos šalyse. Nepritaikyta būsto aplinka gali būti svarbiu socialinės atskirties veiksniu. Svarbus kompleksinis požiūris į problemų visumą. Prioritetiniu tikslu turėtų būti „mobilumas”.

Europos Taryba 2000 m. Lisabonos susitikime (*Lisabonos strategija*) taip pat akcentavo socialinės atskirties problemą. Socialinė atskirtis turėtų būti matuojama, vertinama, numatomi jos problemų švelninimo strateginiai ir taktiniai veiksmai kiekvienoje šalyje bei būtinas monitoringas. Neįgaliųjų lygių galimybių užtikrinimas yra vienas aktualiausių ES socialinės politikos prioritetų.

2005 m. Europos Komisija pažymėjo, kad įvairiose šalyse yra akivaizdūs skirtumai įvairių pagalbos priemonių neįgaliesiems teikime, ypač analizuojant neįgaliųjų politikos prioritetus (žr. 2.2. lentelę).

Svarbiausia, kad dažniausiai nėra pakankamai aišku, ar šalies neįgaliųjų socialinėje politikoje būsto pritaikymas suprantamas kaip *teisė*, kuri yra aiškiai įtvirtinta įstatymuose, ar tik kaip *galimybė*, kurios procesas dažniausiai nėra pakankamai aiškus. ES ekspertai pažymi, kad yra dažna praktika, kuomet pagalbos priemonės teikiamos pagal galimybes, o ne pagal poreikį, t.y. tam tikras produktas teikiamas iš anksto įvardintai asmenų grupei, o ne atvirkščiai – įvertinus specialiuosius poreikius parenkamas geriausias pagalbos priemonių rinkinys.

Lyginamoji ES šalių analizė rodo, kad kai kuriose šalyse būsto pritaikymo neįgaliesiems politika yra segmentuota, kuriami specialieji įstatymai, pvz. Danijoje, Suomijoje, Norvegijoje, Belgijoje. Šiose šalyse neįgaliųjų integracijos politikos prioritetas – padedančios prisitaikyti prie aplinkos technologijos, funkcionaliai suprojektuota aplinka. Reikalaujama, kad padedančios prisitaikyti priemonės būtų suprojektuotos taip, kad galėtų integruotis žmonių namuose bei tapti interjero dalimi. Norvegijoje aktyviai diegiama „būsto visam gyvenimui” politika.

Kita vertus Belgijos pavyzdys rodo, kad net šalies viduje skirtingi regionai gali turėti ir skirtingus būsto pritaikymo modelius:

- neįgalieji gali būti tiesiogiai remiami techninės pagalbos priemonėmis bei būsto pritaikymo įranga;
- neįgalieji gali būti remiami piniginėmis išmokomis, kurios mažina biurokratinės kliūtis ir sudaro galimybę lanksčiai pasirinkti tinkamą pagalbą – būsto pritaikymą ar kito asmens pagalbą;

Pagalbos lankstumas yra akcentuojamas ir kitų šalių neįgaliųjų politikoje. Suomijoje šiuo metu aktyviai dirbama, siekiant modernizuoti asmenų su negalia įstatymą. Šio darbo tikslas –

sujungti paslaugas ir pagalbą, kurią reglamentuoja Neįgaliųjų įstatymas, su specialiujų paslaugų asmenims, turintiems mokymosi sunkumų, įstatymu ir padaryti vieną visapusišką ir išsamų Paslaugų ir pagalbos įstatymą visiems neįgaliesiems.

Vokietijoje akcentuojamas universalus aplinkos prieinamumas, o atskiruose regionuose veikia skirtingi aplinkos ir būsto pritaikymo norminiai aktai.

ES šalių neįgaliųjų politikos prioritetai [18]:

Belgija. Šios šalies integracijos įstatyme nustatytos įvairios techninės pagalbos priemonės. Pagalba yra individuali ir asmeninė, tai būtų: pastatų ir įrangos pritaikymas, pagalba prižiūrint gyvenamąją vietą bei atliekant kasdieninius darbus. Taip pat neįgalieji turi galimybę pasirinkti privačią transporto priemonę arba naudotis jiems teikiama pagalba viešajame transporte. Tokia individuali pagalba yra taikoma Valonų regionui.

Flamandų regionas turi „asmeninės pagalbos biudžetus“, kurie leidžia neįgaliesiems patiems planuoti savo gyvenimus bei padeda išvengti biurokratinių kliūčių. Asmenys su negalia patys gali pasirinkti vieną ar kelis pagalbininkus, kuriems moka iš valdžios skiriamų dotacijų. Panaši programa yra svarstoma ir Valonų regione.

Bulgarija. Šioje šalyje priimta visiškai nauja programa „Asmeninė priežiūra nepriklausomam gyvenimui“, kuri aprūpina neįgaliuosius asmeninius padėjėjais, kurie gauna nedidelį atlyginimą iš vyriausybės. Dažniausiai tokiais padėjėjais yra pasirenkami giminaičiai.

Čekijoje ši sfera yra nepakankamai apsaugota įstatymų. Paslaugos neįgaliesiems yra daugiausiai susijusios su gyvenamąja vieta. Asmeninę pagalbą namuose teikia tik nevyriausybinių organizacijos, o neįgalieji neturi galimybės nustatyti savo poreikių bei gauti visų reikalingų paslaugų.

Danija. Čia labai svarbu, kad padedančios prisitaikyti prie aplinkos technologijos būtų geros, tinkamos, pritaikytos neįgaliajam ir labai funkcionaliai suprojektuotos. Neįgalieji Danijoje yra integruoti į visuomenę. Padedančios prisitaikyti priemonės turi būti suprojektuotos taip, kad galėtų integruotis žmonių namuose bei tapti interjero dalimi.

Gruzijoje vyriausybė imasi šių priemonių, susijusių su socialine apsauga neįgaliesiems: pinigų ar kitokių išmokų teikimas neįgaliesiems asmenims, dalinis apmokėjimas už komunalines paslaugas (dujas ir elektrą), vienkartinės išmokos bei mokesčių sumažinimas nevyriausybiniams organizacijoms, kurios dirba su aklaisiais bei kurčiaisiais. Taip pat egzistuoja ir papildomos programos, susiejančios sveikatos apsaugą, integraciją ir adaptaciją.

Ispanija. Nustatytos priemonės „teisingų veiksmų“ skirtų neįgaliesiems, įskaitant padedančias prisitaikyti priemones ir asmeninę priežiūrą. Taip pat nustatytos pagrindinės sąlygos šių paslaugų prieinamumui, įtraukiant papildomą paramą (technines pagalbines priemones, asmenines/privačias paslaugas). Veikia oficialios medicininės komandos, kurios nustato asmens neįgalumo laipsnį.

Nustačius neįgalumo laipsnį, neįgalieji gali gauti įvairias pašalpas, kaip pavyzdžiui, stipendijos, subsidijos, nedarbingumo pašalpas, aprūpinimą būstu ir t.t.

Ispanijos nacionalinė aklųjų organizacija (INAO). Nors ir nėra oficialių normų ar standartų, kurie veiktų valstybiniame lygyje, INAO nariai iš šios organizacijos gauna specialias paslaugas, susijusias su socialinės gerovės parama (pagalba namuose, rūpinimasis bei aptarnavimas centruose) bei asmenine nepriklausomybe:

1) reabilitacijos programa: asmeninė priežiūra ir pagalba namų ruošoje;

2) informacijos prieinamumo programa, mokymas elgtis su priemonėmis ir prietaisais, taip pat Brailio rašto mokymas.

Liuksemburgas. Šioje šalyje pagalba neįgaliesiems bei jų priežiūra rūpinasi privalomasis draudimas (The dependency insurance). Išsiaiškinus neįgaliųjų poreikius, yra priimami individualūs, individualiai pritaikomi sprendimai. To tikslas yra sukurti sąlygas neįgaliesiems asmenims likti jų pačių namuose.

Norvegija. Iš savo bendruomenės neįgalieji turi teisę gauti sveikatos paslaugas, diagnozę bei atitinkamų specialistų komandą (susidedančią iš medikų ar kitų reikalingų specialistų). Tokios specialistų komandos nustato bei įvertina kiekvienu konkrečiu atveju neįgaliajam reikalingas treniruotes (gydymą), reabilitaciją, padedančias prisitaikyti technologijas ir t.t. Vaikams ar neįgaliesiems, kuriems to reikia, turi būti nustatytas individualus planas jų reabilitacijos ir gydymo poreikiams įgyvendinti.

Portugalijoje veikia kelios savanorių organizacijos.

Serbija ir Juodkalnija. Visų neįgaliųjų turimos teisės: materialinė parama, apgyvendinimas gerovės institucijose, pagalba namuose, priežiūra dienos metu, vienkartinė pagalba.

Slovakija. Socialinės paramos įstatymas (Nr. 195/1998) įtraukia socialines išmokas skirtas asmeninei priežiūrai, išmokas skirtas slaugymui/ap tarnavimui bei socialines paslaugas.

Suomijoje sveikatos priežiūra bei socialinėmis paslaugomis rūpinasi savivaldybės. Jos finansuojamos iš savivaldybių surenkamų mokesčių bei gaunamų vyriausybės subsidijų. Savivaldybių pareiga yra teikti socialinės gerovės paslaugas, tokias kaip socialinis darbas, aprūpinimas gyvenamąja vieta, neįgaliųjų reabilitacija bei pagalba įsidarbinant. Savivaldybės taip pat yra atsakingos už tokias neįgaliesiems teikiamas paslaugas, kaip pavyzdžiui, informavimo ir konsultavimo, paslaugas susietas su adaptacija bei prisitaikymu prie aplinkos, reikalingų priemonių bei įrengimų aprūpinimu bei visomis kitomis individualiai pritaikomomis paslaugomis, kad neįgalieji galėtų pilnai integruotis į visuomenę ir pilnai dalyvauti jos gyvenime.

Socialinio draudimo institucija yra atsakinga už neįgaliųjų fizinę reabilitaciją, profesinį išsilavinimą, taip pat reabilitacijos metu neįgaliesiems skiria pajamas. Kaip priedą prie bendrų paslaugų neįgalieji gali gauti specializuotas paramos paslaugas, kurios yra pagrįstos Paslaugų ir paramos neįgaliesiems įstatymu. Specializuotos paramos paslaugos konkrečiu atveju yra teikiamos

tik tuomet, jei bendrų paslaugų nepakanka ir tai turi būti nustatyta tas paslaugas teikiančios organizacijos.

Vokietijos socialiniam kodekse siekiama uždrausti diskriminaciją socialinėje politikoje. Pagal galiojančius įstatymus neįgalieji bei asmenys, gaunantys invalidumo pašalpą, turi būti remiami bei palaikomi, užtikrinant jų apsisprendimo teisę, lygias įsidarbinimo galimybes, profesinę bei bendruomeninę veiklą. Pašalpos yra skirtos skatinti dalyvavimą visuomenės gyvenime, integraciją. Lygių galimybių asmenims su negalia įstatymas (įsigaliojęs 2002 05 01) siekia panaikinti bei uždrausti neįgalių asmenų diskriminaciją. Pagrindinis šio įstatymo tikslas yra sukurti palankią aplinką, tai yra aplinkos pritaikymą neįgaliesiems. Tai apima ne tik fizinių barjerų panaikinimą neįgaliesiems, sėdintiems vežimėliuose bei asmenims su judėjimo negalia, bet ir siekimą sukurti aplinką su aiškiai matomais vaizdiniais kontrastais, kurie pagelbėtų silpnaregiams bei užtikrinti bendravimo galimybę viešosiose administracinėse įstaigose kurčnebyliams (gestų kalbos vertėjų ar elektroninės komunikacijos pagalba).

Lyginant būsto pritaikymo praktiką skirtingose šalyse, galima išskirti kelis šios praktikos modelius (žr. 2.2. lentelę):

- valstybės / vietos valdžios paramą statant naujus būstus, būstų blokus (Kipras, Čekija);
- valstybės / vietos valdžios paramą pritaikant senus būstus (daugelyje ES šalių);
- valstybės / vietos valdžios paramą ne paslaugomis, o teikiant pinigines išmokas (Skandinavijos šalys);
- draudimo sistemos finansuojamą būsto pritaikymą (Liuksemburgas).

Kai kuriose šalyse galioja būsto pritaikymo negaliai kvotų sistema, taikoma naujoms statyboms, pvz. 1 % ar 5 %. Tačiau, kaip pažymi ES ekspertai, tokia praktika ne visuomet pasiteisina – išauga statybų kaštai, naujų būstų potencialūs pirkėjai vengia neįgaliųjų kaimynystės ir pan.

2.2. lentelė. ES šalių būsto pritaikymo negaliai praktika [18]

Šalis	Gyvenamieji namai			Pastabos
	Įstatymai, politika, standartai	Nurodymai, rekomendacijos	Finansiniai instrumentai	
Belgija	✓			Būsto pritaikymo reikalavimai yra taikomi griežtai tik naujiems pastatams. Išimtyms gali būti daromos perstatytiems, rekonstruotiems seniems pastatams.
Čekija	✓		✓	Finansinę paramą, skirtą statyti neįgaliesiems pritaikytus pastatus, teikia savivaldybės. Taip pat ir paramą pritaikant butus.
Kipras	✓			Butų blokai sudaryti taip, kad turi būti pritaikoma mažiausiai po penkis butus. Kiekvienas butas turi būti pritaikomas neįgaliajam, pavyzdžiui, vonios kambario pertvarkymas ir perstatymas.
Danija	✓		✓	Namų ir butų pritaikymas turi būti suderintas su statybos taisyklėmis bei finansine parama, skirta pastatų pritaikymui.
Suomija	✓		✓	Taisyklės įrengti lifthus gyvenamuosiuose namuose, kurie yra aukštesni nei trijų aukštų. Neįgalieji gali gauti paslaugas namuose, taip pat gauti finansinę paramą nuosavo būsto pritaikymui.
Vokietija	✓	✓	✓	Galioja DIN standartai, turimos finansinės programos statyti neįgaliesiems pritaikytiems būstams. Taip pat galima gauti paramą savo nuosavo būsto pritaikymui.
Vengrija		✓	✓	Teikiama finansinė parama pritaikyti nuosaviems namams ar butams.
Italija	✓			Įstatymai skirti pašalinti fizinius barjerus neįgaliesiems jų namuose.
Liuksemburgas	✓		✓	Įstatymai taikomi tik centrinei ar vietinei valdžiai priklausantiems pastatams. Draudimo sistema leidžia neįgaliesiems pritaikyti savo namus.
Olandija	✓		✓	Gaunamų būstų paskirstymas.
Norvegija	✓	✓	✓	Nuo 1981m. akcentuojamas gyvenamo ploto suteikimas visam gyvenimui. Finansiniai instrumentai skirti būstams su UD kokybe.
Lenkija	✓	✓		Statybos teisė (techninės taisyklės) – baziniai, pagrindiniai prieinamumo reikalavimai. Turi būti parūpintas privažiavimas, įėjimas į butus.
Portugalija	✓			Itin bendro pobūdžio įstatymai.
Serbija				Galioja nacionaliniai standartai, tačiau nepraktikuojami.
Slovakija			✓	Parama statyti prieinamiems butams. Turi būti pritaikyti 1% butų.
Ispanija	✓			Visi bendri plotai (viešos vietos) turi būti pasiekiami neįgaliesiems, privažiuojami.

	Gyvenamieji namai			
				2% naujų gyvenamųjų namų turi būti pritaikyti. Pritaikymas kaip bendras reikalavimas visiems pastatams yra nediskutuotinas.
Švedija	✓	✓		Projektavimo ir statybų įstatymas – svarbiausias prieinamumo, privažiavimo reikalavimas. Techninių standartų įstatymas.
ES Komisija		✓		Statybų ir aplinkos kūrimo rekomendacijos.

ES ekspertų nuomone, būtina skatinti šalis nares centralizuotai rinkti informaciją apie būsto pritaikymo negaliai situaciją šalyje bei šio proceso eigą. Šiuo metu akivaizdžiai stokojama tokios informacijos, dažnai ji yra fragmentiška ir nepalyginama. Be to, teisinė bazė neretai yra segmentuota, reglamentuojanti skirtingų neįgaliųjų grupių poreikius ar paslaugas, be to, nesant skaidrumo, sukurianti būsto pritaikymo programų prieinamumo barjerus [18].

Būsto pritaikymas D. Britanijoje. Plačiau apžvelgsime Didžiosios Britanijos būsto pritaikymo negaliai politiką bei praktiką. 1999 m. šioje šalyje buvo priimtas didelis paketas juridinių aktų, kurie įvairiais aspektais buvo susieti su negalia. Vienas jų – Statybų nuostatai (Building Regulation), kurie įtvirtino naują asmens lygių galimybių koncepciją. Šie nuostatai skirti keturių negalios grupių asmenims [18]:

- asmenims su regos sutrikimais;
- asmenims su klausos sutrikimais;
- asmenims su judėjimo sutrikimais;
- asmenys, kuriems būtinas vežimėlis judant.

Didžioji Britanija taiko įvairaus griežtumo lygius aplinkos taikyme naujiems ir senos statybos pastatams.

Vietiniai valdžios organai yra atsakingi už būsto pritaikymą neįgaliesiems. Neįgalūs asmenys (turintys nuosavą būstą ar nuomininkai) turi visas teises būsto pritaikymui pagal jų asmeninius poreikius.

Svarbiausias aspektas ir nekintantis aspektas tai yra būsto pritaikymui skiriamos išmokos.

Būsto pritaikymo išmokos yra skiriamos šiems tikslams:

- pritaikyti privažiavimą prie turimo nuosavo būsto (pvz., nuovažos, specialūs laiptai);
- gyvenamus namus įrengti taip, kad jie būtų saugūs neįgaliesiems bei kitiems ten gyvenantiems asmenims;
- užtikrinti, kad neįgalus asmuo savo namuose galėtų pasiekti bendro naudojimo kambarį, svetainę;
- pritaikyti virtuvę, kad neįgalusis galėtų savarankiškai pasigaminti maisto;
- užtikrinti, kad neįgalusis galėtų lengvai pasiekti savo miegamąjį;

- aprūpinti bei pritaikyti tualetą, prausiamą kriauklę, vonią ar dušo kabiną;
- aprūpinti šildymo sistemą, kuri atitiktų neįgalaus asmens poreikius;
- pritaikyti šildymo, apšvietimo bei elektros instaliaciją, kad jomis būtų lengva ir paprasta naudotis;
- užtikrinti laisvą judėjimą neįgaliajam jo namuose.

Būsto pritaikymo pašalpos yra skiriamos savivaldybės tarybos, atsakingos už gyvenamuosius namus. Būstų savininkai ar nuomininkai gali teikti paraiškas šioms išmokoms gauti. Neįgalieji tarybai turi pateikti pažymą, įrodančią, jog jie yra būsto savininkai ar nuomotojai ir todėl turi teisę prašyti, kad jų gyvenamas plotas būtų pritaikytas [18].

Neįgalieji, kurie būstą nuomojasi iš Gyvenamųjų namų asociacijos, taip pat gali pretenduoti į šią pašalpą. Tada taryba sprendžia, ar reikalingą būsto pritaikymą atlikti iš Gyvenamųjų namų asociacijos fondų, ar iš savivaldybės tarybos skiriamų išmokų. Taryba turi peržiūrėti visas galimybes, kaip būtų galima neįgaliesiems padėti ir iš kitų fondų.

Jei būsto pritaikymas atliekamas Gyvenamųjų namų asociacijos lėšomis, jis turi būti atliktas per tokį pat laiko tarpą, kaip būtų padarytas tarybos skirtomis išmokomis.

Būsto pritaikymo pašalpos gali būti skiriamos tik tiems neįgaliesiems, kurie reikalingame pritaikyti name ar bute gyvena pastoviai. Nurodoma, jog neįgalus asmuo jam pritaikytam būste turės gyventi ne mažiau kaip 5 metus. Tačiau šio reikalavimo nesilaikoma, jei asmens sveikata ar kitos svarbios aplinkybės neleidžia jam to padaryti.

Įstatymai pateikia gana platų apibrėžimą kas yra „neįgalus asmuo“. Neįgaliais asmenimis yra laikomi: asmenys, kuriems konstatuotas neįgalumas pagal 1948 m. Nacionalinį paramos įstatymą ar 1989 m. Vaikų įstatymą; asmenys, turintys klausos, regos ar kalbėsenos sutrikimų; asmenys, turintys psichikos sutrikimų; asmenys, kurių fizinė būklė yra smarkiai pablogėjusi dėl ligų, traumų ar kitų sveikatos sutrikimų [18].

Būsto pritaikymo pašalpų skyrimo tvarka. Maksimalus privalomos (mandatory) pašalpos dydis yra 25 000 svarų, nors Taryba gali skirti ir papildomas (discretionary) išmokas. Taip pat neįgalus asmuo gali padengti dalį jo būsto pritaikymo išlaidų jei tai leidžia jo finansinės galimybės. Visi prašymai dėl būsto pritaikymo pašalpų yra tikrinami tam tikrais poreikio nustatymo testais, dar kitaip vadinamais išteklių arba lėšų testais. Neįgalusis bei tiesiogiai su juo susiję asmenys turi pateikti reikalaujamą informaciją apie savo finansinę situaciją [18].

Tiesiogiai susijusiais asmenimis yra laikomi:

- neįgalaus asmens sutuoktinis arba sugyventinis;
- tėvai, jei neįgalusis dar yra nepilnametis;
- jei neįgalūs nepilnamečiai negyvena su savo tėvais, tuomet tiesiogiai susijusiais asmenimis bus laikomi jų globėjai.

Lėšų poreikio nustatymo testas skaičiuoja savaitinį pajamų vidurkį. Prie jo nėra priskaičiuojamos neįgalumo pašalpos ir santaupos, kurios yra mažesnės nei 5 000 svarų. Gavus savaitinį pajamų vidurkį, yra lyginama bei skaičiuojama ar tiesiogiai susijusių asmenų pajamos yra mažesnės už gaunamas pašalpas. Jei pajamos ne mažesnės, prašymai dėl būsto pritaikymo ne visada būna patenkinami. Jei pajamos yra didesnės už pašalpas, tuomet prašymas gali būti patenkintas tik dalinai (išmokama dalis būsto pritaikymui reikalingų lėšų) arba visai atmetamas.

Toks skaičiavimas yra gana sudėtingas ir gali būti sunkiai suprantamas. Tačiau jis sukurtas taip, kad būtų kiek įmanoma sąžiningesnis ir teisingesnis visiems neįgaliesiems.

Kai kuriais atvejais papildomas pašalpas būsto pritaikymui gali skirti ir Socialinių paslaugų departamentai [18].

Būstų pritaikymo sunkumai:

- nepageidaujami persikraustymai, iššaukti butų nuomotojų tuo pagrindu, kad neįgaliajam reikalingas būsto pritaikymas yra vertinamas kaip per brangus ir atimantis per daug laiko. Tokie atvejai dažnai pasitaiko daugiabučiuose, kai išnuomoto buto savininkas ir savivaldybės atstovai negali susitarti dėl būsto pritaikymo sąlygų;
- pritaikytus būstus paprastai būna sunku parduoti;
- ne visada sutampa būsto pritaikymo nuostatos bei politika su jų taikymo praktika. Pavyzdžiui, kai kuriuose regionuose iš neįgalaus asmens yra laukiama, jog jis pirmiausiai išsinuomotų būstą ir tik tada yra pradedama jį pritaikyti.

Yra išskiriamos tokios būstų pritaikymo problemos:

- teikiamos paramos tinkamumas;
- ginčytina atsakomybė teikiant šią paramą;
- darbų koordinavimas, išteklių normavimas;
- netinkami sprendimai;
- pašalpų reikalingumo nustatymas bei neįgaliųjų laisva persikraustymo galimybė.

Pagrindinės tinkamumo problemos:

- dažnas ir ilgai užsitęsiantis atidėliojimas atsakant į pirminį prašymą dėl būsto pritaikymo;
- paslaugų gavėjai ir teikėjai dažnai yra prastai ir nepakankamai informuoti apie savo teises bei pareigas;
- privatūs nuomotojai dažnai nenori bei prieštarauja, kad jų nuomojamas būstas būtų pritaikytas;
- kai kurie vietinės valdžios organai būstų pritaikymo tinkamumo kriterijus naudoja kaip priemonę teikiamų paslaugų normavimui;
- kai kurie būstų savininkai, jų nuomininkui tapus neįgaliam, reikalauja, kad nuomininkas išsikeltų, užuot suteikę jam reikiamus būsto pritaikymus;

- dauguma privačių nuomotojų nesutinka, jog jų nuomojamas būstas būtų pritaikytas neigaliajam, nes, jų nuomone, taip sumažėja jų nuosavybės vertė;
- kai kurie privatūs nuomotojai atsisako pritaikyti nuomojamą būstą dėl tos priežasties, jog bijo kaimynų nusiskundimų.

Būsto pritaikymas JAV: Atskirai reikėtų pažymėti *JAV patirtį* būstų pritaikyme. Šios šalies socialinė politika akivaizdžiai selektyvi. Įvairios JAV valstijos turi daug programų, kurios įvairiu lygiu pritaiko aplinką. Viena jų – „Namų ir aplinkos pritaikymo programa“. Ši Programa suteikia teisę gauti paskolą būstui pritaikyti negalios atveju. Besikreipiantys paskolos turi atitikti tokius reikalavimus [18]:

- turėti fizinę ar psichikos negalią, kuri riboja jų galimybę savarankiškai gyventi;
- turėti namą, kurį jie nori pritaikyti ar rekonstruoti;
- turėti ne didesnes nei 100 % valstijos vidutinės pajamas.

Paskola yra sąlyginė kompensacija, kai uždedamas apribojimas nuosavybei.

Paskolos iki 5 tūkst. dol. po 5 metų „dovanojamos“, didesnės nei kaip 5 tūkst.dol – po 10 metų. Jei iki nustatyto atleidimo nuo paskolos laiko namas parduodamas, paskolą reikia kompensuoti. Kol gavėjas gyvena pritaikytame negaliai name, nereikia jokių mokėjimų.

Pritaikomas namas turi:

- atitikti Namų kokybės standartus;
- už jį turi būti mokami nuosavybės mokesčiai ir jis turi būti apdraustas.

Prašomos pritaikymo priemonės turi atitikti besikreipiančiojo negalią ir turi padėti jam nepriklausomai gyventi. Skolinama nuo 1 iki 15 tūkst. dol. Paskola išduodama:

- nuovažoms, įvažiavimui į namą;
- vonios kambario pritaikymui;
- virtuvės pritaikymui.

Pagyvenusiems asmenims negalios atveju siūloma rentos iki gyvos galvos programa. Ji suteikia galimybę įkeisti nekilnojamąjį turtą, ir dalį lėšų skirti būsto pritaikymui. Tokia galimybė numatyta ir LR civiliniame kodekse bei Lietuvos būsto strategijoje [18].

Apibendrinus ES šalių patirtį būsto pritaikymo negaliai programose galima pažymėti tokius svarbiausius momentus [18]:

- ES socialinėje politikoje deklaruojamas būsto pritaikymo negaliai;
- būtini „saugikliai“, garantuojantis būsto naudojimą pagal paskirtį;
- kai kurie projektavimo sprendimai, nulemti limituotų biudžetų, dažnai būna netinkami ir nepatogūs. Taip pat jie yra labai nepatrauklūs nuomotojams;
- darbų kokybė dažnai yra nepakankama;

- darbai dažnai vėluoja ir yra atidėliojami;
- kai kurie būstai yra tokie maži, kad tai trukdo padaryti tinkamus pritaikymus.

Užsienio šalyse pritaikytų butų pavydžiai pateikti F priede.

2.2 ES parama Lietuvos neigaliesiems

Lietuva turi lygiuotis į išsivysčiusias šalis, skiriančias daug dėmesio neigaliųjų problemoms, perimti tarptautinę padėtį. Daug šios srities teisės aktų yra patvirtinusios Jungtinės Tautos. Tarp svarbiausių dokumentų yra [2]:

- Visuotinė žmonių teisių deklaracija (1945 m.);
- Protiškai atsilikusių asmenų teisių deklaracija (1971 m.);
- Invalidų teisių deklaracija (1975 m.);
- 1983–1992 m. Pasaulinė invalidų veiklos programa.

Europos Sąjungos nare tapusiai Lietuvai atsiveria galimybės gauti paramą iš Europos Socialinio fondo. Šiomis lėšomis gali naudotis ne tik verslininkai ir nevyriausybinės organizacijos, dirbančios neigaliųjų labui ir įgyvendinančios neigaliųjų žmonių integracijos projektus. Lietuvoje neigaliųjų žmonių socialinė integracija įgyvendinama remiantis Jungtinių Tautų patvirtintomis „Lygių galimybių teikimo žmonėms su negalia bendrosiomis taisyklėmis“ ir kitais tarptautiniais dokumentais bei Lietuvos Respublikos neigaliųjų socialinės integracijos įstatymu. Šio įstatymo nuostatos įrašytos ir į visus svarbiausius teisės aktus, reguliuojančius sveikatos priežiūrą, pensijų ir kompensacinis technikos skyrimą, transporto ir mokesčių lengvatas, aplinkos pritaikymą, kitas neigaliesiems žmonėms svarbias gyvenimo sritis.

2007–2013 m. ES struktūrinė parama Lietuvai skiriama iš Europos socialinio fondo, Europos regioninės plėtros fondo bei Sanglaudos fondo. Bendra paramos suma sudaro daugiau kaip 23 milijardus litų, o tai prilygsta vienam papildomam valstybės biudžetui. Ši parama bus teikiama pagal *Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategiją* (patvirtinta Europos Komisijos 2007 m. balandžio 28 d.) ir *atskiras veiksmų programas*, skirtas strategijai įgyvendinti [10].

Viena iš atskirų šios strategijos veiksmų programų yra – *Sanglaudos skatinimo veiksmų programa*, kuri turi įgyvendinti viziją apie darnesnę visuomenę. Taigi gyvenimo aplinkai ir kokybei gerinti, mažinant atskirų regionų skirtumus, skiriama 39,08 % visos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos.

Vienas iš šios programos keliamų uždavinių – paskatinti socialinės rizikos asmenų bei socialinę atskirtį patiriančių asmenų ir jų šeimos narių geresnę integraciją į visuomenę ir darbo rinką. Tam skiriama 1,017 % ES paramos – 238 mln. Lt.

3. BŪSTO PRITAIKymo ŽMONĖMS SU NEGALIA ANALIZĖ LIETUVOJE

3.1. Fizinės aplinkos pritaikymas

Fizinę aplinką galima suskirstyti į:

- viešąją aplinką (visuomeninio lankymo ir paslaugų objektų infrastruktūra, darbo aplinka, transportas);
- gyvenamąją aplinką (gyvenamieji namai, butai ir jų aplinka).

Viešoji ir būsto aplinka tiesiogiai veikia neįgalaus asmens integracijos lygį bei dalyvavimo visuomeniniame gyvenime galimybes.

Dėl judėjimo sunkumų ir ribotų galimybių pasirūpinti savimi, neįgaliesiems asmenims yra būtina pritaikyti tokią fizinę aplinką, kuri sudarytų pagrindą jų savarankiškumui.

Lietuvoje yra sukurta teisinė bazė, reglamentuojanti fizinės aplinkos pritaikymą žmonėms su negalia. Tačiau vis tiek stokojama bendros reikalavimų dėl fizinės aplinkos pritaikomumo vykdymo politikos bei kontrolės. Visuomeninis transportas, darbo aplinka, visuomeninio lankymo ir paslaugų objektų infrastruktūra, gyvenamieji namai neatitinka šiuolaikinių reikalavimų, o tai riboja žmonių su negalia dalyvavimą visuomenės gyvenime ir integraciją bei didina jų socialinę atskirtį [27].

Būtina sąlyga gyventi visavertį ir prasmingą gyvenimą, kaip ją apibrėžia JT deklaracija – tai žmogaus apsirūpinimas būtinus poreikius bei galimybes atitinkančia pastoge, būstu. Daugelio pasaulio specialistų, nagrinėjančių neįgaliųjų problemas, beveik vieninga nuomone, neįgalieji neturi sudaryti psichologiškai atskiros visuomenės dalies, grupės, sluoksnio nei teisine, nei ekonomine, nei socialine, nei profesine, nei pagaliau apgyvendinimo mieste prasme. Miestuose turi būti numatomi visi reikiami aplinkos įrangos elementai, skirti poilsiui, sportui, ūkinei ir buitinei veiklai [3].

Negalios pažeisti žmonės, kurių turime ne mažiau nei kituose kaimyniniuose kraštuose, o žinant mūsų sveikatos apsaugos lygį – gal ir daugiau, dėl jiems netinkamos miestų aplinkos buvo absoliučiai izoliuoti nuo visuomenės, neteko galimybės dirbti, dalyvauti viešajame gyvenime, tvarkyti valstybės reikalus [3]. Būtina sąlyga atkurti žmogaus su negalia fizinį, dvasinį ir ekonominį savarankiškumą – fizinės aplinkos pritaikymas [32]. Apskaičiuota, jog specialiai pritaikytos fizinės aplinkos reikia kas trečiam Lietuvos gyventojui: ne tik neįgaliesiems, bet ir pagyvenusiems žmonėms, motinoms su mažais vaikais [2].

Vertinant aplinkos pritaikymą žmonėms su negalia, problemas ir rengiant šių darbų programas daug kam susidaro įspūdis, kad aplinkos pritaikymo darbų esmė yra tam tikrų specialių elementų ir detalių poreikis, t.y., kad prie visų pastatų įrengus nuovažas ir praplatinus duris, padidinus sanitarinius mazgus ir įrengus ranktūrius, problema bus išspręsta. Iš tiesų tai yra labai svarbūs, greičiausiai įvykdomi ir geriausiai matomi darbai, tačiau be jų dar yra daugybė veiksnių, lemiančių, kaip žmogus su negalia gali gyventi savo aplinkoje ir kiek tas santykis su aplinka yra jam patogus,

humaniškas, yra užblokuotas jau pačioje miestų struktūroje. Pavyzdžiui, neįgaliųjų galimybes dirbti lemia darbo vietų plėtotės ir išdėstymo būdas, jų tinklas, profilis, pasiekiamumas ir kiti veiksniai. Jei darbo vietos sukoncentruotos tik didelėse specialių pramonės zonų įmonėse, tai neįgaliųjų galimybės jas pasiekti yra labai ribotos [3].

Reikalavimai dėl neįgaliesiems fiziškai tinkamos aplinkos visose gyvenimo srityse įgyvendinami atliekant teritorijų planavimą ir statinių projektavimą bei viešosios paskirties pastatų, būsto ir jo aplinkos, viešojo transporto objektų, skirtų keleiviams aptarnauti, ir jų infrastruktūros pritaikymą neįgaliųjų specialiesiems poreikiams [32].

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymu Aplinkos ministerija yra įpareigota rengti normatyvinius techninius dokumentus susijusius su aplinkos pritaikymu neįgaliųjų specialiesiems poreikiams. Už objektų pritaikymą neįgaliųjų specialiesiems poreikiams atsako savivaldybių institucijos ir viešosios paskirties pastatų, būsto ir jo aplinkos, viešojo transporto objektų, skirtų keleiviams aptarnauti, ir jų infrastruktūros savininkai bei naudotojai.

Žmonių su negalia integracijos į visuomenę lemiančios statybinės ir urbanistinės aplinkos pritaikymo neįgaliesiems darbų sėkmė labai priklauso nuo to, kokią vaidmenį šiame procese suvaidins nevyriausybinės žmonių su negalia organizacijos. Kaip žinome, dažnai tik aktyvūs neįgaliųjų atstovų veiksmai priverčia valdžios struktūras rūpintis įvairiais neįgaliesiems svarbiais klausimais. Kaip žinome, ir aplinkos pritaikymo būtinumą iškėlė ne kas kitas, o patys žmonės su negalia. Šie žmonės parengė būtinus valdžios sprendimų aktus, o juos patvirtinus prasidėjo kai kurie aplinkos pritaikymo darbai [10].

Nevyriausybinių žmonių su negalia organizacijų veikiančių pritaikant aplinką neįgaliesiems sąrašas:

- Lietuvos Invalidų reikalų taryba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės;
- Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjunga;
- Lietuvos invalidų draugija;
- Lietuvos kurčiųjų draugija;
- Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „Viltis“;
- Lietuvos žmonių su negalia sąjunga;
- Lietuvos parolimpinis komitetas;
- Lietuvos žmonių su stuburo pažeidimais asociacija;
- Lietuvos paraplegikų asociacija;
- Lietuvos sutrikusios psichikos žmonių globos bendrija;
- Lietuvos cerebrinio paralyžiaus asociacija;
- Lietuvos diabeto asociacija;
- Lietuvos sergančiųjų nervų raumenų ligomis asociacija;

- Lietuvos žemaūgių žmonių asociacija;
- Lenkų invalidų ir pensininkų Lietuvos draugija;
- Lietuvos sutrikusio vystymosi žmonių reabilitacijos draugija;
- Žmonių su negalia viešojo įstaiga „Aplinka visiems“;
- Valakupių reabilitacijos centras;
- ir kt.

Taikant aplinką neįgaliesiems toliausiai yra pažengusi Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjunga. Dar anuometinėje Lietuvos aklųjų draugijoje didelis dėmesys buvo skiriamas aplinkos įvairiausiai pritaikymui neregiamis bei silpnaregiams. Žmonėms, turintiems regos negalę, labiausiai buvo pritaikyti jų gyvenamieji rajonai. Aplinka yra dvejopa: buitinė, tiksliau, namų, ir erdvinė, t.y. lauko, gatvės, aplinka [9].

Buitinėje aplinkoje nuveikta nemažai. Visų pirma neregijų poreikiams pritaikyti įvairiausi buitiniai prietaisai: adatos, termometrai, druskinės, pipirinės, cukrinės bei dozatoriai. Antra, žmonėms su judėjimo negale aktualus buto pritaikymas.

Erdvinis aplinkos pritaikymas – šaligatviai, garsiniai švyturėliai, turėklai – irgi svarbu. Dabar jau nieko nestebina judrių gatvių sankryžose eismą reguliuojantys garsiniai šviesoforai, naujuose prekybos centruose, įstaigose, viešbučiuose, bankuose, ligoninėse daromi nuovažos neįgaliesiems su vežimėliais įvažiuoti bei liftuose užtinkami užrašai brailio raštu. Vilniuje, Skroblų mikrorajone, yra šaligatvis, kur įklotos specialios plytelės, kad neregiai galėtų lengviau orientotis.

3.1.1. Viešojo aplinka

2005 m. M. Daugėlos ir S. Žukausko atliktame moksliniame tyrime *Lietuvos miestų centrų fizinės aplinkos prieinamumas žmonėms, turintiems judėjimo negalią*, buvo išnagrinėta 3 didžiųjų Lietuvos miestų (Vilniaus, Kauno ir Šiaulių) fizinės aplinkos pritaikymo padėtis žmonėms su negalia. Jie išskyrė šiuos aplinkos pritaikymo įvertinimo kriterijus [13]:

Aplinkos nepritaikymas:

Nėra pritaikymo. Aplinka neįgaliesiems nepritaikyta ir visiškai nepanaudojama. Šiuo atveju žmonių, turinčių negalę, socialinis dalyvavimas praktiškai neįmanomas arba labai ribotas. Dalį nepritaikytų objektų galima pritaikyti labai paprastai, nes naudotis įėjimu trukdo minimalios kliūtys (pvz., vienas laiptas, aukštas slenkstis ir pan.). *Dažniausi požymiai.* Įėjimuose į pastatus arba jų viduje kelią neįgaliesiems užkerta laiptai, slenksčiai, pakylės, sukamosios (arba sunkiai varstomos) durys, neįrengtos neįgaliesiems skirtos automobilių stovėjimo vietos, nuvažiavimai nuo šaligatvių, kai kurie objektai įrengti per aukštai.

Pseudo pritaikymas. Aplinka pritaikyta, tačiau ji visiškai nepanaudojama. Įrengta „dėl akių“, formaliai, visiškai nefunkcionaliai. *Dažniausi požymiai.* Įvažia per statį, per siaura, be turėklų, tarp

įvažos vėžių įrengti statūs laipteliai, kliūnantys už vežimo dugno. Įvažą užstatyta (baltais, reklaminiais stendais, atidarytomis durimis). Patalpos pritaikytos (pvz., tualetas), bet iki jų – laiptai. Įrengtas skambutis pagalbai iškviešti, tačiau paskambinus juo niekas padėti neateina. Planuota įrengti pritaikymą (liftą), tačiau jis neįrengtas (nes statybos metu išvogtos medžiagos).

“Brokuotas” pritaikymas. Aplinka pritaikyta, bet yra tam tikrų trūkumų ar naudojimo sunkumų, tačiau ją galima naudotis.

Problemiškas natūralus tinkamumas. Pritaikymas specialiai nedarytas, tačiau fizine aplinka ir jos objektais galima pasinaudoti, bet su tam tikrais sunkumais.

Aplinkos pritaikymas:

Tinkamas pritaikymas. Aplinka tinkamai pritaikyta neįgaliesiems, tai leidžia jiems savarankiškai ir patogiai (nepatiriant diskomforto) dalyvauti visuomenės gyvenime. *Dažniausi požymiai.* Šaligatviai: lygūs, įrengti nuolydžiai perėjose, žemais borteliais. Įėjimuose į pastatus: nėra laiptų, nėra slenksčių. Jei yra laiptai – įrengta tinkamo statumo, neslidžios faktūros įvažą, platūs, erdvūs įėjimai, įrengti liftai, keltuvai, ypač malonus dalykas – automatinės durys. Interjeras: gero aukščio stalai, pasiekiami lifto iškvietimo ir kabinos mygtukai, pasiekiami šviesos jungikliai. Tualetuose įrengtos rankenos, turėklai specialiai neįgaliesiems. Tinkamo aukščio bankomatai, taksofonai.

Lietuvos miestų centrų fizinės aplinkos objektus įvertino taip:

TP – tinkamas pritaikymas,

NT – natūralus tinkamumas,

PNT – problemiškas natūralus tinkamumas,

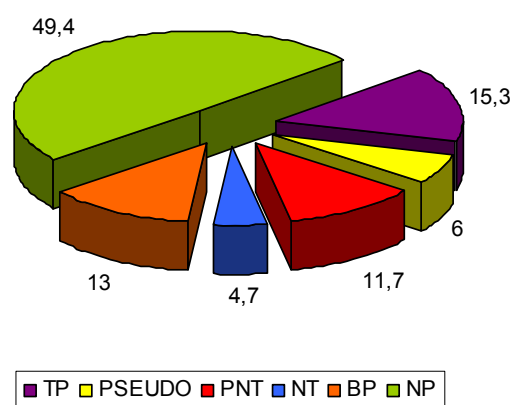
BP – netinkamas

(“brokuotas”) pritaikymas,

PSEUDO –

pseudopritaikymas,

NP – nėra pritaikymo.

3.1. pav. Procentinis fizinės aplinkos objektų įvertinimo dažnis [13]

Bei pateikė šias išvadas:

- Apklausoje dalyvavę neįgalieji savo pasakojimuose daugiausiai kalba apie nepritaikytus objektus Lietuvos miestų centruose ir jų sukeliama įvairaus pobūdžio diskomfortą. Trečioje vietoje neįgalieji dažniausiai pasakoja apie kliūties įveikimo būdus. Apie aplinkos pritaikymą neįgalieji pasakoja beveik tris kartus mažiau nei apie aplinkos nepritaikymą.
- Pagal gautą tikėtiną miesto centrų fizinių aplinkų prieinamumo modelį, nepritaikyta aplinka sąlygoja neįgaliųjų nesavarankiškumą, sukelia diskomfortą, daro neigiamą įtaką neįgaliojo identitetui, riboja teises ir galimybes, komplikuoja socialinį dalyvavimą, taip pat suponuoja siūlymus pritaikyti aplinką ir kliūties įveikimo būdus.
- Pagal gautą tikėtiną miesto centrų fizinių aplinkų prieinamumo modelį, pritaikyta aplinka sukelia teigiamas emocijas, sudaro sąlygas neįgaliųjų savarankiškumui ir visaverčiam socialiniam dalyvavimui, teigiamai veikia neįgaliojo identitetą, taip pat skatina neįgaliųjų pagyrimus ir dėkingumą visuomenei.
- Paslaugų objektams labiau būdingas nepritaikymas ir “brokuotas” pritaikymas, nebūdingas natūralus tinkamumas ir problemiškas natūralus tinkamumas.
- Prekybos objektams būdingiausias yra nepritaikymas, o visai nebūdingas – problemiškas natūralus tinkamumas.
- Pėsčiųjų zonų kategorijos objektams būdingiausias problemiškas natūralus tinkamumas ir natūralus tinkamumas. Taip pat pėsčiųjų zonose beveik nėra nepritaikymo ir brokuoto pritaikymo.
- Neįgaliųjų socialinis dalyvavimas miestų centruose iš esmės apsiriboja judėjimu pėsčiųjų zonose, miestų centruose neįgaliesiems prieinamiausios yra pėsčiųjų zonos, tačiau pastatai (paslaugų ir prekybos objektai) miestų centruose neįgaliuosius dažniausiai pasitinka nepritaikymu arba netinkamu (“brokuotu”) pritaikymu.

3.1.2. Gyvenamoji aplinka

Žmonių su negalia savarankiškas gyvenimas yra labai specifiškas. Pirma būtina savarankiškumo sąlyga – namų aplinkos pritaikymas. Šis pritaikymas gali būti įvairaus lygio, priklausomai nuo negalios tipo ir sudėtingumo [24]. Šioje aplinkos srityje susidariusi iš ties tragiška padėtis. Esami būstai, kuriuose gyvena žmonės su negalia, yra virtę jiems tikrais kalėjimais, nes negalintis išeiti į lauką žmogus yra prievarta laikomas izoliuotas savo bute. Ilgus metus valdžios institucijos nerodė jokio susidomėjimo šia problema, kol patys neįgalieji nepradėjo reikalauti spręsti šios bėdos. Lietuvos invalidų draugija (LID) viena pirmųjų organizacijų šalyje ėmėsi pertvarkyti savo (ir ne tik) narių butus ir jų aplinką [3].

Vykdamas esamų butų pritaikymo programą, nuo pat pradžių buvo remtasi principu, kad darbai turi kuo labiau atitikti normatyvinius reikalavimus. Dėl to visais atvejais pirmiausia parengiamas pertvarkymo darbų projektas. Jei buto viduje nėra sunku pertvarkyti patalpas taip, kaip reikalauja normos, tai pritaikant įėjimą į pastatą kyla nemažai problemų. Bendrojo naudojimo laiptinės, tambūrai, lauko durys, be to, kad yra apverktinos būklės, yra sunkiai pertvarkomi. Štai nelemti septyni laipteliai iki pirmojo aukšto grindų. Laiptinės ilgis ribotas, todėl nėra kur įrengti reikiamo nuolydžio nuovažos. Išėjimas iš šios padėties – atlenkiama nuovada iš dviejų metalinių profiliuotųjų [3].

Žmonių su negalia socialinė medicininė klasifikacija atliekama pagal fizinio mobilumo lygį, nulemiantį asmens savarankiškumą, apsitarnavimo, darbinės ir kitos socialinės veiklos galimybes. Pagal tai skiriamos trys pagrindinės neįgaliųjų grupės [3]:

- gulintys (imobilūs);
- judantys su vežimėliu;
- judantys su papildomomis atramomis.

Pirmosios grupės žmonės yra visiškai imobilūs, sugeba užsiimti tik lengva veikla (rašymas, skaitymas, mityba). Jie visiškai priklausomi nuo kitų žmonių pagalbos.

Asmenys su galūnių, stuburo sužalojimais, pusiausvyros, ištvermės ar judėjimo sutrikimais, besinaudojantys vežimėliu, priskiriami antrajai grupei. Jie pakankamai mobilūs (vežimėlio greitis pritaikytoje aplinkoje viršija žmogaus ėjimo greitį), tik iš dalies priklausomi nuo kitų asmenų pagalbos. Šių neįgaliųjų darbingumas tinkamoje aplinkoje gali siekti 95–99 % sveikų žmonių sugebėjimų. Kai sužalotos viršutinės galūnės, darbingumas siekia apie 50 %.

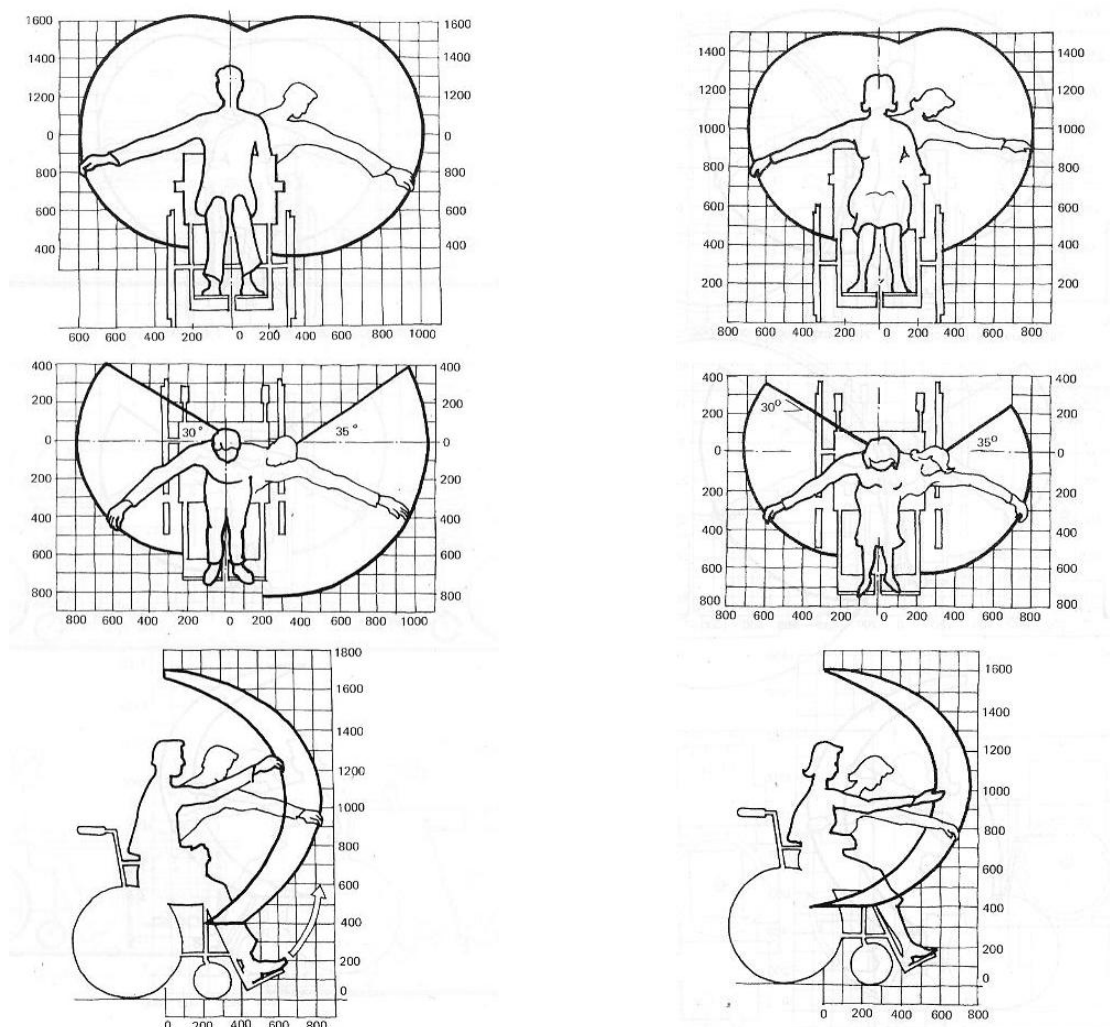
Su papildomomis atramos priemonėmis judančių asmenų mobilumas, autonomiškumas ir darbingumas yra daug didesnis.

Kuriant neįgaliajam tinkamą būstą ir jo aplinką, būtina įvertinti socialinės medicininės klasifikacijos išvadas. Skirtingo mobilumo, savarankiškumo ir darbingumo asmenų su negalia poreikiai būste yra skirtingi. Galintys apsitarnauti, savarankiškai judėti, užsiimti tam tikra veikla žmonės su negalia yra pakankamai savarankiški. Jiems bute pakaktų įprastų pritaikytų judėti gyvenamųjų patalpų. Tačiau asmenys su ryškiais fiziniais trūkumais, kuriems reikalinga nuolatinė pagalba buityje, tvarkantis ir judant, kuriems dažnai reikia medicinos personalo pagalbos, yra labai priklausomi nuo kitų, o dėl to jų būste reikalingos papildomos tarnybos. Galima teigti, kad skirtingo savarankiškumo asmenims su skirtingais fiziniais trūkumais reikalingi skirtingi būstai. Pagal neįgaliųjų poreikius ir socialinės medicininės klasifikacijos grupes skiriami šie būstų tipai [3]:

- gyvenamieji namai su specialiai įrengtais butais;
- gyvenamieji namai su aptarnavimu;
- gyvenamieji kompleksai;
- namai – reabilitacijos centrai.

Ne mažiau svarbu yra įvertinti antropometrinius veiksnius, įtakančius neįgaliojo žmogaus savarankiškumą. *Antropometriniai veiksniai* – tai visuma kūno dalių ir jų funkcijų parametrų, skiriančių žmogų su fiziniais trūkumais nuo sveiko žmogaus. Šie savitumai kyla dėl kūno dalių, organų ar jų sistemų fiziologinių pakitimų, įgimtų ar atsiradusių dėl ligos, traumos ar kitų priežasčių.

Įvairūs fiziniai sutrikimai keičia kūno ar jo dalių formą, dydį, funkcines savybes bei kūno padėtį. Dažnai atvejais, bet kokia žmogaus su negalia veikla ar judėjimas galimas tik naudojantis vežimėliu. Esant šioje padėtyje kyla daugiausia konfliktų naudojantis aplinkos elementais. Todėl žmogaus su fiziniais trūkumais antropometriniai ypatumai išryškunami palyginant stovinčio, sėdinčio ant kėdės ir sėdinčio vežimėlyje asmens kūno parametrus. Tam įtakos taip pat turi amžiaus ir lyties veiksniai. Rodikliai yra akių aukštis, rankos siekis į viršų, rankos siekis į apačią.

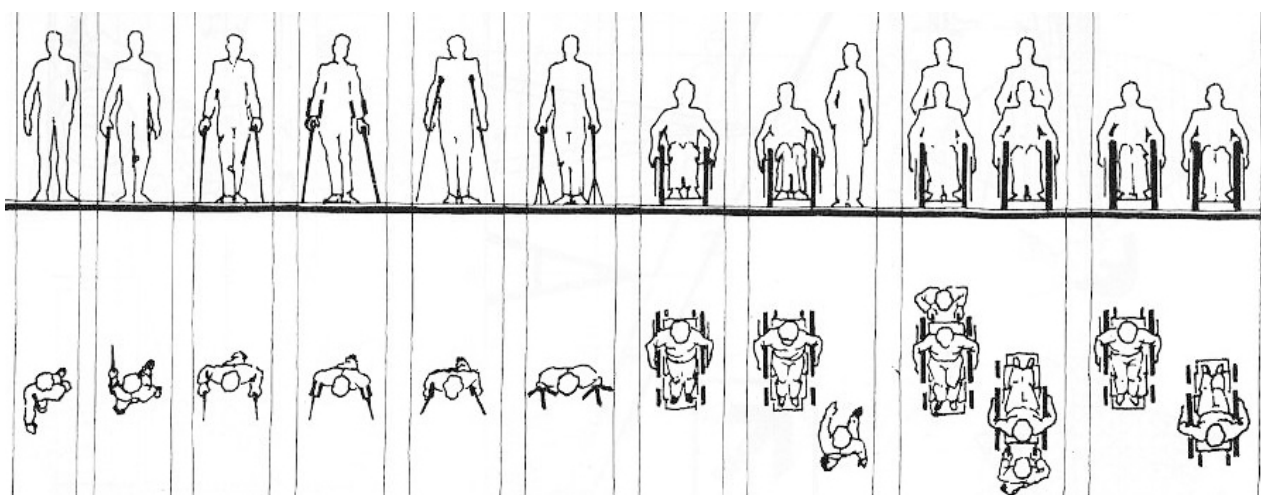
3.2. pav. Vyrų ir moterų antropometrinių savybių palyginimas sėdint vežimėlyje [2]

Realioje situacijoje paprastai kartu pasireiškia keletas su fiziniais trūkumais antropometrinės savybės įtakojančių veiksnių – amžius, lytis, papildomos atramos ir judėjimo priemonės. Jų kompleksinis įvertinimas būtinas aplinkos ir atskirų jos elementų formavimo procese [19].

Analizuojant žmonių su negalia su įvairiomis kompensacinėmis priemonėmis užimamą plotą, pastebima, jog lyginant su stovimu žmogumi daugiausia, apie 8 kartus, padidėja žmogaus su negalia vežimėlyje užimamas plotas. Apie 4 kartus daugiau ploto aplinkoje reikia asmeniui su regos sutrikimais, apie 3 kartus padidėja žmonių su negalia judančių su papildomomis atramomis užimamas plotas.

Asmenys su dviem papildomomis atramomis užima 2,5 karto, o su viena papildoma atrama 2 karto daugiau ploto nei sveikas stovintis žmogus.

Žmogus su negalia judėjimo greičio taikymo prasmė išryškėja nustatant atstumus mieste ir pastatuose, kuriuose skirtingų kategorijų žmonės su fizine negalia gali įveikti per tam tikrą laiką. Greičiausiai judėti gali žmogus sėdintis vežimėlyje, lėčiau juda senyvo amžiaus žmonės, o lėčiausiai – su 2 atramomis.

3.3. pav. Žmogaus su fizine negalia su įvairiomis kompensacinėmis priemonėmis užimamo ploto palyginimas su sveiku žmogumi [2]

Būsto ir jo aplinkos pritaikymas yra neįgalųjų specialusis poreikis. Tai padeda išspręsti buitines ir asmenines problemas, sudaro sąlygas laisviau judėti, aktyviai dalyvauti ugdymo, profesijos įgijimo procese, darbo rinkoje ne tik neįgaliesiems, bet ir jų globėjams [24].

3.2. Esama būstų pritaikymo situacija

Nepritaikytas būstas ir jo aplinka daug metų buvo viena iš opiausių problemų, kurias kėlė neįgalieji ir neįgaliųjų asociacijos, atstovaujančios neįgaliesiems. 1998 m. Lietuvos invalidų reikalų taryba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės buvo priėmusi sprendimą finansuoti būsto ir jo aplinkos pritaikymo priemones, kurių vykdytojai buvo neįgaliųjų asociacijos (Lietuvos invalidų draugija ir Lietuvos žmonių su negalia aplinkos pritaikymo asociacija) ir pagrindinės neįgaliųjų asociacijų socialinės partnerės – savivaldybės arba jų įgaliotos institucijos [24].

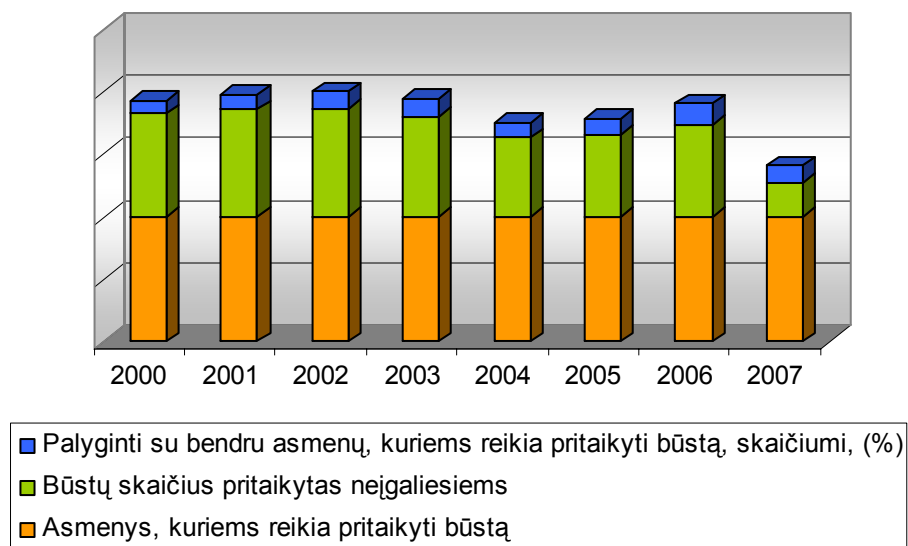
Sveikos gyvensenos sąlygų sudarymas ir gyvenimo kokybės gerinimas uždaroje patalpose užsienio ir Lietuvos gyventojams turi ypatingą reikšmę. Pažeidžiamiausios visuomenės grupės daugiau kaip 90 % laiko praleidžia uždaroje aplinkoje. Daugiau kaip 40 % žmonių, būdami uždaroje patalpose skundžiasi dėl sveikatos ir nepatogumo [16]. Gyvenimo kokybės užtikrinimas patalpose padidintų darbo našumą, sumažintų sergamumą ir sveikatai skiriamas išlaidas [1].

Situacija iki 2006 m. Neįgaliųjų asociacijų būsto ir jo aplinkos pritaikymo programas 1998–2005 m. finansavo iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų Lietuvos invalidų reikalų taryba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, kuri buvo patvirtinusi reikalavimus būstui pritaikyti (juose nustatyti prioritetai, finansavimo principai, pagrindiniai būsto ir jo aplinkos pritaikymo darbai, atsiskaitymo ir kontrolės tvarka), taip pat buvo nustačiusi reikalavimą pritraukti papildomų 50 % lėšų iš savivaldybių ir kitų finansavimo šaltinių (fondų, rėmėjų ir panašiai) būstui pritaikyti [24].

Būsto pritaikymo priemonių ir paslaugų samprata pateikta pagrindiniuose socialinių paslaugų teikimą bei neįgaliųjų integraciją reglamentuojančiuose teisiniuose aktuose. Tuomet teisinių aktų analizė rodė, kad šios paslaugos samprata, vieta socialinių paslaugų struktūroje bei teikimo tvarka nebuvo nusistovėjusi turėjo būti tikslinama [18].

3.1. lentelė. Būsto pritaikymas neįgaliesiems [33]

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Asmenys, kuriems reikia pritaikyti būstą	1 648	1 711	1 728	1 595	1 264	1 310	1 465	540
Būstų skaičius pritaikytas neįgaliesiems	213	242	271	290	249	262	345	270
Palyginti su bendru asmenų, kuriems reikia pritaikyti būstą, skaičiumi, (%)	12,9	14,1	15,7	18,2	19,7	20,0	23,5	50,0

3.4. pav. Būsto pritaikymas neįgaliesiems [33]

Pritaikant būstą ir jo aplinką neįgaliesiems, išskildavo nemažai sunkumų, iš jų minėtini šie [24]:

- per maža būsto ir jo aplinkos pritaikymo neįgaliesiems poreikio tenkinimo apimtis ir netolygus savivaldybių indėlis;
- nepatenkinama būsto ir jo aplinkos kokybė ir būsto pritaikymo vykdymo regioninė apimtis;
- nebuvo bendros būsto ir jo aplinkos pritaikymo neįgaliesiems organizavimo ir teikimo sistemos. Įvairiose savivaldybėse skirtinga būsto ir jo aplinkos pritaikymo poreikio vertinimo metodika ir nustatymo tvarka, būsto ir jo aplinkos pritaikymo organizavimas, kontrolės mechanizmai;
- netiksli būsto pritaikymo poreikio statistika ir poreikio tenkinimo apskaita. Nėra tikslios statistikos, atspindinčios realų būsto ir jo aplinkos pritaikymo neįgaliesiems poreikį ir šio poreikio tenkinimą.

Be to, LIRT ekspertų nuomone, galėjo būti atvejų, kuomet buvo piktnaudžiaujama būsto pritaikymo programomis, kai atliekamų darbų struktūroje dominavo būsto atnaujinimo, o ne būsto pritaikymo darbai. Pvz. diskusijų keldavo svirtinių kranų įrengimas, ataskaitose pateiktų brangių projektų (18–20 tūkst.) įvardijimas kaip „vonios, tualetų pritaikymas“, nenurodant konkrečių darbų ir priemonių [18].

Šiuo metu vyraujanti ES socialinė politika akcentuoja universalios principo įgyvendinimo aplinkos pritaikyme principus (aplinka pritaikyta visų amžiaus grupių ir poreikių žmonėms). Taigi, sprendžiant būsto pritaikymo negaliai problemas, būtina derinti trumpalaikius (konkrečių problemų

sprendimą įvairiomis programomis, iniciatyvomis) ir ilgalaikius (visos aplinkos humanizavimo) tikslus.

2006m. Socialinės paslaugos ir darbo ministerija parengė, o Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino Būsto pritaikymo Žmonėms su negalia 2007–2011 metų programą, kuri skirta neįgaliesiems, kurie turi judėjimo ir apsitarnavimo buityje sutrikimų ir kuriems nustatytas būsto pritaikymo poreikis.

Ši Programa pradedama įgyvendinti 2007 m. o baigiama 2011 m. Šios Programos atsakingieji vykdytojai:

- Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (atsakinga už būsto pritaikymo teisinės bazės kūrimą);
- Aplinkos ministerija (atsakinga už būsto pritaikymo neįgaliųjų specialiesiems poreikiams statybos normatyvinių techninių dokumentų parengimą);
- Neįgaliųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (atsakingas už būsto pritaikymo programos priemonių finansavimą ir kontrolę);
- savivaldybės (atsakingos už būstų pritaikymo organizavimą neįgaliųjų specialiesiems poreikiams);
- neįgaliųjų asociacijos (atsakingos už būsto pritaikymo priežiūrą).

Šios Programos tikslas – siekti neįgaliųjų savarankiškumo ir socialinės integracijos tenkinant neįgaliųjų specialiuosius poreikius ir pritaikant neįgaliesiems būstą ir jo aplinką.

Tiksliui pasiekti numatomi šie uždaviniai:

- parengti teisės aktų projektus, reglamentuojančius būsto ir jo aplinkos pritaikymo neįgaliesiems klausimus;
- pritaikyti neįgaliesiems būstus ir gyvenamąją aplinką, tobulinti būsto pritaikymą įgyvendinančių ir prižiūrinčių specialistų kvalifikaciją būsto ir jo aplinkos pritaikymo srityje;
- užtikrinti poreikio būstui ir jo aplinkai pritaikyti neįgaliesiems nustatymo tikslumą ir jo poreikio tenkinimo apskaitą;
- užtikrinti būsto pritaikymo priemonių įgyvendinimo priežiūrą, kontrolę ir skaidrumą, įtraukti į šią veiklą neįgaliųjų asociacijas.

Šios Programos įgyvendinimo veiksmingumas vertinamas pagal:

1. kiekybės kriterijus:

- kiek pritaikyta būstų neįgaliesiems;
- kiek pritaikyta būstų neįgaliesiems savivaldybėse;
- kiek procentų tenkinamas būsto pritaikymo neįgaliesiems poreikis;

- kiek procentų padidėja būsto pritaikymo prieinamumas neįgaliesiems;
- kiek laiko reikia laukti būsto pritaikymo neįgaliesiems.

2. kokybės kriterijus:

- ar tinkamai parengtos poreikio būstui pritaikyti neįgaliesiems vertinimo metodikos;
- ar tikslingai sudarytos neįgaliųjų eilės būstui pritaikyti;
- ar būsto pritaikymo darbai atliekami pagal statybos techninių reglamentų reikalavimus ir kokybiškai;
- ar tikslingai ir tinkamai naudojamos būstui pritaikyti skirtos lėšos;
- ar neįgaliųjų asociacijų dalyvavimas komisijų darbe didina būsto pritaikymo tikslingumą ir atliktų darbų kokybę;
- ar tikslūs poreikio būstui pritaikyti statistikos duomenys padeda planingai plėtoti būsto pritaikymą visoje šalyje;
- ar gerėja būsto pritaikymo kokybė;
- ar veiksmingas būsto pritaikymo plėtojimas sprendžiant neįgaliųjų socialinės integracijos problemas.

Numatomi tokie šios Programos įgyvendinimo rezultatai (žr. B priedą):

- bus tenkinamas būsto pritaikymo neįgaliesiems poreikis 50 % per metus;
- bus įdiegta bendra kompiuterinė būsto pritaikymo apskaitos sistema;
- pagerės neįgaliųjų gyvenimo sąlygos – daugiau būstų bus pritaikyta pagal jų specialiuosius poreikius;
- glaudžiau bendradarbiaus savivaldybės ir neįgaliųjų asociacijos.

Planuojama, kad šios programos įgyvendinimui iš valstybės biudžeto reiks: 2007 m. – 3000 tūkst. Lt., 2008 – 4330 tūkst. Lt., 2009 m. – 4875 tūkst. Lt., 2010 m. – 5400 tūkst. Lt., 2011 m. – 5955 tūkst. Lt [8].

Pritaikant būstą ar gyvenamąją aplinką neįgaliesiems siekiama tikslingai tenkinti neįgaliųjų specialiuosius poreikius buityje, asmeniniame gyvenime bei padėti jiems gyventi savarankiškai savo namuose bei saugioje aplinkoje. Būstas pritaikomas neįgaliesiems, turintiems judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimų [5] . Būstas pritaikomas asmeniui, kuriam pagal jo negalios priežastis ir būklę yra nustatyti [18]:

- labai ryškūs judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimai;
- ryškūs judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimai;
- vidutiniai judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimai.

Negalios priežastis ir būklės, kurioms esant nustatomas būsto pritaikymo poreikis, nustato šeimos gydytojas, vadovaudamasis Negalios priežasčių ir būklių sąrašu, patvirtintu socialinės apsaugos ir darbo ministro ir sveikatos apsaugos ministro įsakymu [5].

Būsto ir gyvenamosios aplinkos pritaikymas apima neįgaliojo gyvenamojo būsto ir gyvenamosios aplinkos minimalų pertvarkymą, smulkius remonto darbus, užtikrinančius neįgaliajam savarankišką ir saugų judėjimą patalpose bei patenkant į būstą. Gyvenamoji aplinka neįgaliajam pritaikoma (jeigu nėra lifto) ne aukščiau antrojo aukšto. Gyvenantiems aukščiau antrojo aukšto, rekomenduojama pakeisti butą.

3.2. lentelė. Būsto ir gyvenamosios aplinkos pritaikymo prioritetai [25]

Būstas ir gyvenamoji aplinka pritaikomi	Pagal judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimą
Neįgaliems vaikams ir jaunuoliams nuo 7 iki 24 metų	Labai ryškūs sutrikimai (teraplegija, paraplegija, sunki cerebrinio paralyžiaus forma, judama vežimėlio pagalba ir kiti sunkūs susirgimai)
Jauniems besimokantiems asmenims, turintiems I grupės invalidumą arba sunkų neįgalumo lygį, arba kuriems nustatytas 0–40 % darbingumo lygis.	Labai ryškūs sutrikimai (teraplegija, paraplegija, sunki cerebrinio paralyžiaus forma, judama vežimėlio pagalba ir kiti sunkūs susirgimai)
Dirbantiems asmenims, turintiems I grupės invalidumą arba sunkų neįgalumo lygį, arba kuriems nustatytas 30–40 % darbingumo lygis.	Labai ryškūs sutrikimai (teraplegija, paraplegija, sunki cerebrinio paralyžiaus forma, judama vežimėlio pagalba ir kiti sunkūs susirgimai)
Asmenims, kuriems nustatyta visiška negalia arba specialus nuolatinės slaugos poreikis	Labai ryškūs sutrikimai (teraplegija, paraplegija, sunki cerebrinio paralyžiaus forma, judama vežimėlio pagalba ir pan.)
Kitiems dirbantiems neįgaliems asmenims	Labai ryškūs sutrikimai (teraplegija, paraplegija, sunki cerebrinio paralyžiaus forma, judama vežimėlio pagalba ir pan.)
Asmenims pagal komisijos sudarytos eilės numerį	Ryškūs sutrikimai (cerebrinis paralyžius, vaikštoma su ramentais ir pan.)
Asmenims pagal komisijos sudarytos eilės numerį	Nežymūs sutrikimai ir kiti susirgimai, apsunkinantys judėjimą ir apsitarnavimą

Programai įgyvendinti skirtos lėšos pervedamos pagal savivaldybių administracijų pateiktas paraiškas ir sudarius Būsto pritaikymo žmonėms su negalia finansavimo sutartis. Vadovaujantis

Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. balandžio 19 d. įsakymu Nr. A1–111 patvirtintu Būsto pritaikymo žmonėms su negalia finansavimo tvarkos aprašu (Žin., 2007, Nr. 47–1822), išlaidos būstui pritaikyti dengiamos iš valstybės ir savivaldybės biudžetų dalimis: asmenims, turintiems labai ryškių ir ryškių judėjimo bei apsitarnavimo funkcijų sutrikimų – 80 % iš valstybės biudžeto lėšų ir 20 % iš savivaldybės biudžeto lėšų; asmenims, turintiems vidutinių judėjimo bei apsitarnavimo funkcijų sutrikimų – 50 % iš valstybės biudžeto lėšų ir 50 % iš savivaldybės biudžeto lėšų. Liftų ar keltuvų eksploatavimo išlaidos dengiamos tokiomis dalimis: 80 % iš valstybės biudžeto lėšų ir 20 % iš savivaldybės biudžeto lėšų [5].

3.3. Pagrindiniai būsto pritaikymo darbai

Būsto pritaikymo poreikio vertinimas apima tokias sritis [5]:

3.3. lentelė. Pagrindiniai būsto pritaikymo darbai

Pritaikoma	Atliekami darbai, įrenginiai ir prekės
Įėjimas į būstą	1. išorės laiptų pritaikymas, turėklų, įvairių atramų, laikiklių pastatymas; 2. įvairaus tipo nuovažų, vežimėlio traukimo mechanizmų įrengimas; 3. įvairaus tipo keltuvų (vertikalių, nuožulnių) įrengimas (keltuvo aukštis ne daugiau kaip 4 m); 4. individualių įėjimų įrengimas vietoj balkono durų arba, kai jų nėra, – vietoj (arba šalia) lango; 5. vežimėlio apsisukimo ir (arba) saugojimo aikštelės įrengimas; 6. privažiavimo iki nuovažų takelių, keltuvų vietų įrengimas;
Sanmazgų ir gyvenamųjų patalpų pritaikymas būstuose	1. sanitarinių įrenginių (klozeto, praustuvo, dušo) perstatymas, pritaikymas, svirtinių kranų pastatymas, pagalbinės sienos tarp tualetų ir vonios patalpų išardymas, pertvarų jungimas, dėl būsto pritaikymo atsiradę būtini smulkūs remonto darbai; 2. suolelio vonios kambaryje (persėsti į vonią) pastatymas; 3. elektrinio vandens šildytuvo (ne daugiau kaip 30 l, jeigu nėra šilto vandens) pastatymas; 4. įvairių buitinių įrenginių (skalbimo mašinos, džiovyklos, viryklės) pastatymas ir prijungimas (išskyrus pirkimą); 5. baldų pritaikymas ir pastatymas (išskyrus pirkimą); 6. slenksčių pažeminimas, išardymas, slenksčio nuolydžio įrengimas; 7. balkono grindų pakėlimas iki slenksčio lygio; 8. durų praplatinimas ir įrengimas, papildomos durų angos įrengimas;

	9. koridoriaus praplatinimas (nekeičiant viso buto plano struktūros, pvz., išimant sienines spintas); 10. turėklų, įvairių atramų, laikiklių pastatymas, keltuvų įrengimas; 11. elektros, telefono jungiklių bei šakutės lizdų, vandentiekio čiaupų nuleidimas iki pasiekiamo lygio, papildomo šakutės lizdo pastatymas pasiekiamame lygyje.
--	---

Pagal STR 2.03.01:2001 Statiniai ir teritorijos. Žmonių su negalia reikalavimai, numatyta, jog naujai projektuojamuose daugiabučiuose gyvenamuosiuose pastatuose turi būti įrengta 5 % butų, pritaikytų žmonėms su fizine negalia. Tačiau daugiausia tenka pritaikyti butus, esančius senos statybos namuose. Čia ir susiduriama su didžiausiomis problemomis, nes prieigos prie namų, įėjimai, laiptinės, durys bei liftai nėra tinkami žmogui su negalia laisvai ir savarankiškai judėti. Visus šiuos elementus reikia pertvarkyti ir pritaikyti taip, kad būtų užtikrintos visos sąlygos žmogui turinčiam negalią laisvai patekti į butą ar išeiti iš jo, bei laisvai naudotis visomis bute esančiomis patalpomis.

Atsižvelgiant į tai, kokią fizinę negalią turi žmogus, butai pritaikomi pagal skirtingus principus. Pavyzdžiui, žmonėms su regos sutrikimais butai turi būti pritaikomi ne aukščiau ketvirtos aukšto, nes aukštai lipant laiptais, žmogui yra sunku susigaudyti kuriame aukšte jis yra. Žmonėms turintiems šia negalią taip pat svarbu, kad jų butuose būtų užtikrintos geros apšvietimo sąlygos. Todėl nepatartina būtų įrenginėti šiaurinėje pastato dalyje, kur nėra tinkamos natūralaus apšvietimo sąlygos. Taip pat svarbu, kad butuose būtų įrengta ryšio tarp lauko ir buto durų sistema bei automatinė durų atidarymo sistema.

Butai pritaikyti žmonėms su klausos sutrikimais, neturėtų būti planuojami pirmame ir paskutiniuose aukštuose, be to, būtina įrengti durų skambutį su šviesos signalu.

Daugiausia problemų kyla, pritaikant butus žmonėms turintiems judėjimo negalią. Nes norint jiems suteikti galimybę jaustis laisviems ir nepriklausomiems, būtina iš jų aplinkos pašalinti kiekvieną net menkiausią kliūtį, trukdančią laisvai judėti vežimėliu. Net ir vienintelis laiptelis žmogui, sėdinčiam vežimėlyje, virsta didžiausia kliūtimi. Tokių žmonių butai turi būti pakankamai erdvūs. Kiekvienoje pritaikyto buto patalpoje turi būti laisvas plotas ne mažesnis kaip 1 500 mm x 1 500 mm tam, kad žmogus sėdintis vežimėlyje galėtų laisvai manevruoti. Taip pat svarbu numatyti laisvą plotą (ne mažesnę kaip 1 200 mm x 900 mm) skirtą laikyti vežimėliui ir į jį persėsti. Tarpai tarp sienų ir baldų bei kitų įrenginių irgi privalo būti pakankamai platūs, kad žmogus galėtų laisvai judėti buto erdvėje. Lietuvoje šis atstumas numatytas ne svaresnis kaip 900 mm.

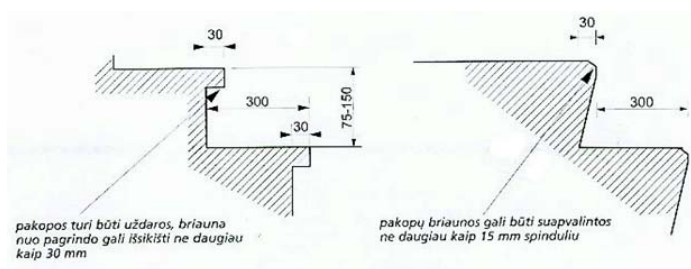
Bute žmonėms su negalia turi būti pritaikytos visos gyvenamosios ir pagalbinės patalpos (kambariai, virtuvės, sandėliukai, balkonai, terasos ir kt.), taip pat žmogui reikalingi buto įrenginiai

bei baldai. Visuose pritaikytuose butuose turi būti įrengti telefonai. Rekomenduojama naudoti telefonus, turinčius mygtukinius numerių rinkiklius.

3.3.1. Įėjimų pritaikymas

Pagrindiniai įėjimo į daugiabučius gyvenamuosius namus elementai yra laiptai, turėklai, nuovažos, durys ir liftai. Visi šie elementai turi būti tinkamai pritaikyti, kad jais laisvai galėtų naudotis žmonės su fiziniais trūkumais (žr. E priedą):

Laiptai. Lipimas laiptais yra vienas pagrindinių būdų žmogui judėti pastate, norint patekti iš vieno aukšto į kitą. Suprantama, kad neįgalieji asmenys taip pat naudosis laiptais norėdami pakilti ar nusileisti, todėl būtina laiptus pritaikyti neįgaliųjų poreikiams [7,19]. Pritaikytų laiptų pakopos turi atitikti Lietuvos standartus ir turi būti tinkamų matmenų. Skiriami vidaus ir lauko laiptai. Viduje esančių laiptų pakopos aukštis gali svyruoti nuo 75 mm iki 150 mm, optimalus plotis yra ne mažesnis kaip 300 mm, tačiau svarbu, jog visos to paties laiptatakio pakopos būtų to paties aukščio ir vienodo pločio, kad žmogui turinčiam regėjimo negalią, nekiltų sunkumų ir nepatogumų jais lipant. Lauko laiptų pakopos turi būti ne aukštesnės kaip 120 mm ir ne siauresnės kaip 400 mm, o jeigu jie yra nedengti, tai svarbu, kad jie būtų įrengti taip, kad ant jų nesikaupytų vanduo ir nesusidarytų ledas. Pakopų briaunos gali būti suapvalintos ne didesniu kaip 15 mm spinduliu, o kiekvienos jų briauna nuo pagrindo gali išsikišti į priekį ne daugiau nei per 30 mm. Geriau kai laiptinėse laiptų pakopos yra uždarnos, nes esant atviroms, yra didelė tikimybė, kad lipantis neįgalusis gali užkliūti ir susižeisti. Žmonėms su negalia pritaikytų laiptinių laiptatakliai turi būti tiesūs, nestatūs, patartina vengti sraigtinių ar suktų laiptų, nes jų pakopų plotis yra skirtingas. Žmonėms, besinaudojantiems ramentais, saugiau naudotis nestaciais laiptais negu nuovaža.

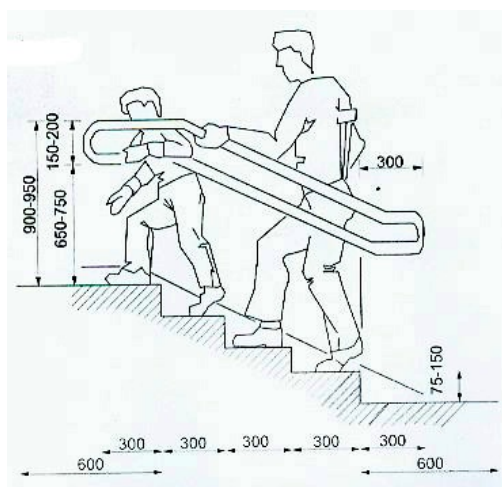

3.5. pav. Laiptų pakopos [2]

Turėklai. Išilgai kiekvieno laiptatakio ar grupės pakopų, jei jų yra daugiau nei trys, būtina įrengti turėklus. Jie tvirtinami iš vidinės laiptų ar nuovažos pusės. Turėklai turi būti įrengti dvigubi, kad jais laisvai galėtų naudotis tiek suaugę, tiek vaikai. Viršutinis turėklų rėmas tvirtinamas 900–950 mm aukštyje, o apatinis – 650–750 mm aukštyje nuo laiptų pakopų ar nuovažos juostos plokštumos. Turėklai turi būti ištisiniai per visą laiptų ar nuovažos ilgį, priešingu atveju, būtina 300

mm pratęsti juos į viršutinę ir 300 mm į apatinę laiptų ar nuovažos aikštelę. Tinkamai įrengti turėklai turi būti lygiagretūs su laiptų ar nuovažos pakilimo plokštuma, o pratęstos jų dalys – lygiagrečios su aikštelės paviršiumi. Aklinų apsauginių turėklų reikalaujama tose nuovadų dalyse, kurios yra pakilusios virš aplinkinių plokštumų ar šliejasi prie įstiklintų paviršių lauko ar vidaus sienose.

Turėklų paviršius turi būti lygus, ištisinis ir be atsikišimų. Jų stveriamoji konstrukcija turi būti patogi suimti ranka. Tam būtina naudoti 30–50 mm skersmens elipsės ar ovalo formos skerspjuvio turėklus arba ne platesnius kaip 40 mm stačiakampio formos skerspjuvio turėklus. Jų galai turi būti suapvalinti ar užlenkti į sienos, atramos ar grindų pusę. Rekomenduojama naudoti medinius, plastikinius ar kitokios malonios liesti medžiagos turėklus.

3.6. pav. Turėklai pritaikyti žmonėms su negalia [2]

Nuovažos. Šis pastato elementas yra skirtas vežimėlyje sėdintiems neigaliams asmenims kilti ar leistis žemyn, norint patekti į skirtingus aukščio lygius [6,19]. Šalia įrengtų laiptų, turėtų būti įrengti ir nuovažos, skirtos žmonėms sėdintiems vežimėlyje pakilti ir nusileisti. Nuovažos plotis, atsižvelgiant į vežimėlio gabaritus, turi būti ne siauresnis kaip 1 200 mm. Šis atstumas matuojamas tarp turėklų ir apsauginių bortelių. Kaip ant laiptų taip pat ir ant nuovažų iš abiejų pusių turi būti įrengti turėklai. Svarbu, kad iš abiejų pusių būtų įrengti 50 mm borteliai, kad žmogus sėdintis vežimėlyje kildamas ar leisdamasis, netyčia neišsuktų iš kelio ir nenukristų.

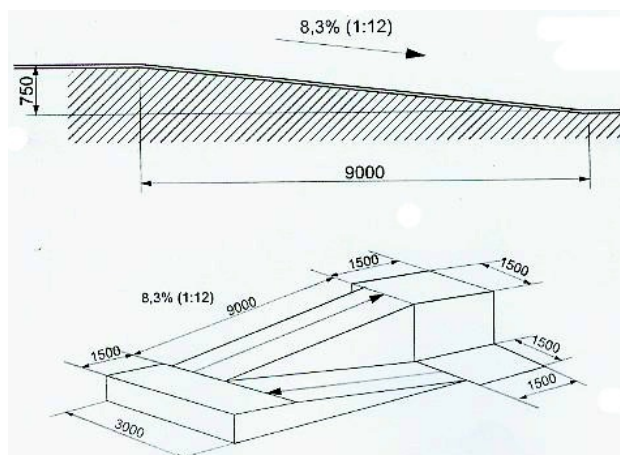
Žmogui su fiziniais trūkumais pritaikytos nuovažos išilginis nuolydis turi būti ne didesnis kaip 1:12 (8,3 %), o vienos ištisinės juostos ilgis ne didesnis kaip 9 000 mm. Taigi optimalus pakilimo aukštis yra 750 mm. Skersinis nuolydis įrengiant nuovažas yra neleidžiamas. Tačiau dažnai pasitaiko, kad pirmo aukšto grindų lygis yra kur kas aukščiau nei 750 mm, tuomet tenka įrenginėti kelių lygių, besikeičiančios krypties nuovažas su poilsio aikštelėmis jos pradžioje ir pabaigoje, kurios minimalus dydis yra 1 500 mm x 1 500 mm. O jei nuovažos juosta krypties nekeičia, tuomet poilsio aikštelės būtina įrengti ne rečiau kaip kas 9 000 mm nuovažos juostos ilgio ir ne rečiau kaip kas 750 mm pakilimo aukščio, kad vežimėlyje sėdintis žmogus ant jų užvažiuavęs galėtų pailsėti.

Reikalaujama, kad nuovažos ir poilsio aikštelių paviršius būtų įrengtas iš kietos, šiurkščios ir neslidžios medžiagos, o kiekvienos juostos viršuje ir apačioje rekomenduojama įrengti išpėjamąjį paviršių, kurio plotis turi būti ne mažesnis nei 600 mm.

3.4. lentelė. Įvairių šalių normatyvuose nustatyti nuovažų parametrai [35]

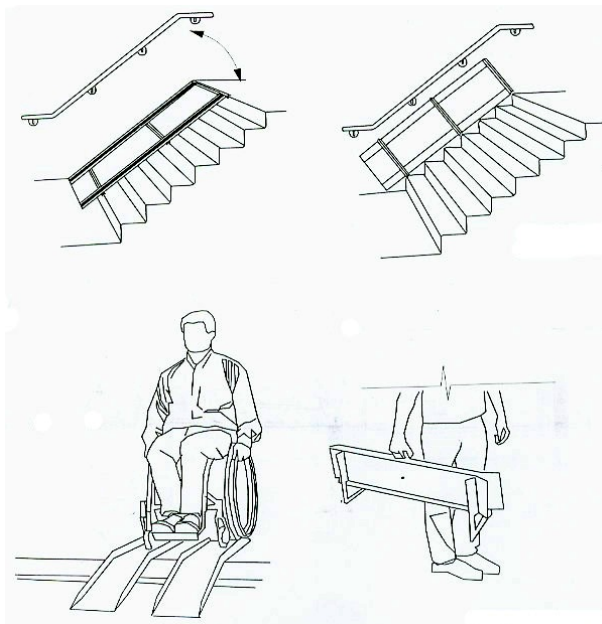
Šalis	Plotis, (cm)	Nuolydis, (%)	Ilgis, (cm)	Aukštis, (cm)
Vokietija	120	6,0	600	150
Danija	150	8,5	1000	150
Belgija	95	7,0	500	-
Suomija	125	8,0	1500	180
Olandija	180	8,33	900	-
Šveicarija	-	6,0	400	-
Australija	107	8,33	912	122
JAV	122	8,33	912	152
Austrija	90	6,0	1500	120
Estija	90	6,0	-	140
Rusija	100	5-8	-	150
ISO standartas	90	5-8,3	600	150
Lietuva	120	8,33	900	150

Įrengiamos nuovažos plotį (3.4 lentelė) lemia vežimėlio gabaritai, vienuose šalių normatyvuose pateiktas minimalus reikalingas plotis vežimėliui tilpti, kitose – padidintas. Leistinas išilginis nuolydis įvairus, Lietuvoje optimali reikšmė yra 8,33 %. Žmonių su negalia fizinės galios įvertina nuovažos maksimalus ilgis. Jis kinta nuo 1 500 iki 600 cm. Optimali šio parametro reikšmė Lietuvoje nustatyta 900 cm. Poilsio aikštelės ilgį daugumos šalių normos nustato 150 cm.

3.7. pav. Nuovaža [2]

Tais atvejais, kai fiziškai neįmanoma įrengti nuovažų šalia laiptų, pavyzdžiui bendro naudojimo laiptinėse norint pasiekti pirmo aukšto grindis, kuomet įrengti nuovažą neužtenka laiptinės ilgio ir pločio, siūloma naudoti nestacionarias nuovažas arba specialius metalinius bėgius, tačiau žmogui su negalia užvažiuoti jais arba nusileisti turi padėti kitas asmuo.

3.8. pav. Laiptų pritaikymas, kuomet neįmanoma įrengti nuovažų [2]

Durys. Įėjimas į pastatą turi būti įrengtas taip, kad žmogui su negalia nebūtų kliūčių patekti į pastato vidų. Pirmiausia, pritaikytas įėjimas į pastatą turi būti apsaugotas nuo kritulių, kad žiemos metu nesusidarytų ledas. Prieš lauko duris būtina įrengti aikštelę, ne mažesnę kaip 1500 x 1500 mm tam, kad žmogus sėdintis vežimėlyje, galėtų laisvai prie jų privažiuoti ir saugiai jas atsidaryti. Rekomenduojama įėjimo duris įrengti varstomas arba slankiojančias. Pritaikytose lauko duryse reikia įrengti langelį, kad nesusidurtų priešais ateinantys žmonės.

Atidarytų durų angos plotis, matuojant tarp varčios ir staktos vidaus, turi būti ne mažesnis kaip 850 mm. Jei lauko duryse įrengiamas langelis, jis turi būti įstiklintas smūgiams atspariu stiklu, o langelio apačia turi būti ne aukščiau kaip 900 mm nuo grindų paviršiaus.

Slenksčiai ties lauko durimis turi būti įrengiami ne aukštesni kaip 20 mm. Slenksčius rekomenduojama daryti su 1:2 nuolydžio šonais iš abiejų pusių, kad vežimėlių judantys žmonės lengvai jį pervaziuotų. Visos kitos durys pastato viduje turi būti be slenksčių, kurie yra kliūtis sėdinčiam vežimėlyje žmogui.

Rankenas, grandinėles, užraktus ir pan. elementus būtina įtaisyti ne aukščiau kaip 1200 mm nuo grindų paviršiaus. Pritaikytos durų rankenos, sklėsčiai, užraktai ir kiti durų darbinimo įtaisai bei įrenginiai turi būti tokios formos, kad juos būtų lengva suimti ir paveikti ranka nenaudojant nykščio. Tinkamiausios yra svirtinės rankenos. Negalima naudoti rutulinių rankenų, kurios yra

nepatogios suimti paralyžiaus paveiktam žmogui. Durų užrakinimo mechanizmai turėtų veikti lėtai ir lengvai, kad durys užsidarytų ne greičiau kaip per 3 s, o joms atidaryti pakaktų 70 N jėgos.

3.5. lentelė. Įvairių šalių normatyvuose nustatytas durų plotis [35]

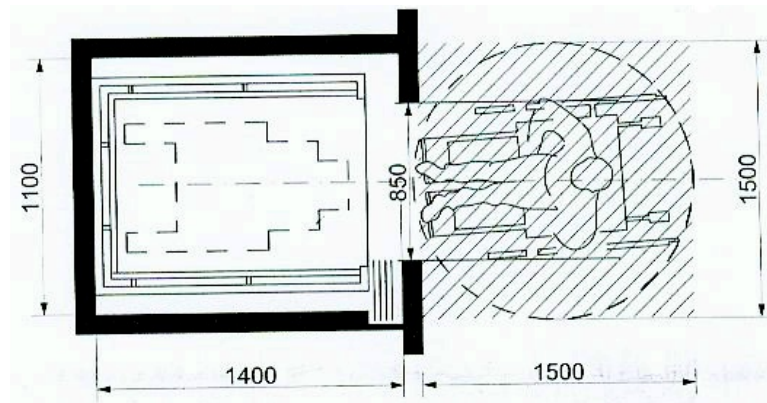
Šalis	Plotis,(cm)
Vokietija	85
Danija	90
Belgija	88
Suomija	90
Olandija	90
Šveicarija	90
Australija	82
JAV	91
Austrija	85
Estija	85
Rusija	90
ISO standartas	85
Lietuva	90

Vežimėlio gabaritai taip pat normuoja mažiausią durų plotį. Tirtuose normatyvuose mažiausias plotis nustatomas 85–90 cm. Kai kurios normos atskirai riboja durų varčios plotį (90 cm) ir durų angos plotį atidarius jas 90° kampu.

Liftai ir keltuvai. Tai yra brangiausiai kainuojantis įrenginys, žmogaus su negalia buto pritaikymui, todėl įrengiamas tik tais atvejais, kai neįmanoma įrengti nuovažų iš lauko pusės. Pagal Lietuvoje galiojančias normas, žmogui, turinčiam negalią, pritaikyto lifto kabina turi būti ne siauresnė kaip 1 100 mm ir ne mažesnė kaip 1 400 mm gylio. Lifto durų anga turi būti ne siauresnė kaip 850 mm.

Priešais liftą turi būti palikta ne mažesnė kaip 1 500 x 1 500 mm laisva aikštelė, neskaitant tako pločio. Jei liftas yra tiesiai prieš laiptus, atstumas nuo lifto durų angos iki artimiausios laiptų pakopos briaunos turi būti ne mažesnis kaip 2 400 mm. Aukščio skirtumas tarp sustojusio lifto kabinos grindų ir priešais liftą esančios aikštelės grindų turi būti ne didesnis kaip 20 mm. Lifto iškvietimo ir valdymo mygtukai turi būti sumontuoti 900–1 200 mm aukštyje nuo grindų. Mažiausias mygtuko skersmuo – 18 mm, mažiausias atstumas tarp mygtukų – 15 mm. Lifto valdymo bloke mygtukai turi būti išsikišę iš plokštumos ne mažiau kaip 12 mm, o į kairę nuo

mygtukų turi būti išdėstyti aukštas žymintys skaitmenys. Papildomai gali būti įrengiami simboliai Brailio raštu. Rekomenduojama rengti liftus su turėklais ant trijų sienų. Be to, kabinose turi būti įrengiama pavojaus signalizacija, pasikalbėjimo su valdymo postu įrenginys. Lifto grindų danga turi atitikti keliamus reikalavimus. Ji turi būti neslidi, šiurkštaus paviršiaus bei atspari drėgmei bei ugniai.

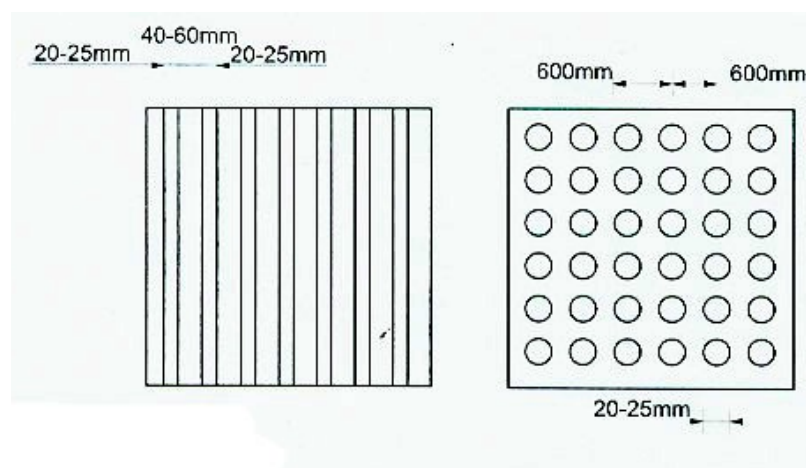

3.9. pav. Lifto parametrai [2]

Įvairių keltuvų ir liftų pavyzdžiai bei jų techniniai duomenys pateikti E priede.

Reljefinės plytelės. Ne mažiau svarbu pritaikyti įėjimus žmonėms turintiems regėjimo sutrikimų. Pritaikytų įėjimų į pastatą ir takų paviršiai turi būti lygūs, kieti, pakankamai šiurkštūs, kad žmonės nepaslystų. Ant takų negali būti išsikišusių objektų, galinčių tapti kliūtimis. O jei tokių kliūčių yra (stulpai, medžiai, atramos) jos privalo būti pažymėtos įrengiant išpėjamuosius paviršius bei 1 500–1 700 mm aukštyje įrengiant ryškios spalvos juostą. Specialiai žmonėms su regėjimo negalia rekomenduojami išpėjamieji paviršiai iš specialių reljefinių plytelių, kurių formos būna dviejų tipų:

- lygiagrečių juostelių, skirtų judėjimo kryptčiai ar krypties pasikeitimui pažymėti;
- apvalių kauburėlių, skirtų įspėti apie priekyje esančius aukščio pasikeitimus.

3.10. pav. Reljefinės plytelės [2]

Takai privalo būti gerai apšviesti.

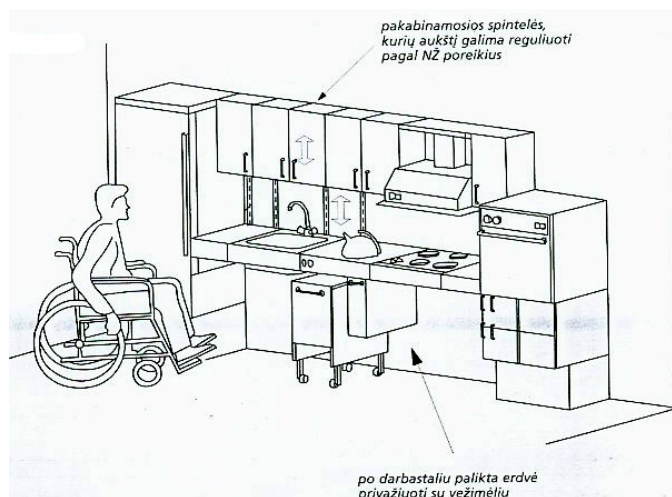
3.3.2. Gyvenamoji erdvė

Virtuvė. Žmonių su negalia butuose virtuvės patalpa turi būti ne mažesnė kaip 9 m². Virtuvės, valgomuosiuose ir kituose kambariuose stalai bei kiti darbo paviršiai turi būti įrengti, taip kad žmogui turinčiam fizinę negalią skirtos sėdimosios vietos būtų ne siauresnės nei 900 mm. Stalų paviršius turi būti ne žemiau kaip 650 mm ir ne aukščiau kaip 850 mm. Po stalais turi būti palikta ne mažesnio kaip 700 mm aukščio, ne mažesnio kaip 750 mm pločio ir ne mažesnio kaip 500 mm gylio erdvė žmogui patogiai sėdėti.

Po baldais ir kitais įrenginiais, stovinčiais ant grindų, reikia palikti ne mažesnio kaip 300 mm aukščio ir ne mažesnio kaip 150 mm gylio erdvę vežimėlyje sėdinčio žmogaus pėdoms.

Virtuvėje galima įrengti pakabinamąsias spinteles, kurių aukštį galima reguliuoti pagal poreikius. Mobilioji automatizuota kėdutė, kurios aukštis irgi kinta pagal poreikius, gali būti naudinga ne tik virtuvėje, bet ir visoje gyvenamojoje erdvėje.

Žmogaus su negalia, judančio vežimėlio pagalba, buto virtuvėje lentynėlės, ant kurių dedami būtiniausi produktai ir darbo priemonės, turi būti įrengti ne aukščiau kaip 1 400 mm nuo grindų paviršiaus. Apatinės lentynos turi būti ne žemiau kaip 300 mm nuo grindų paviršiaus.

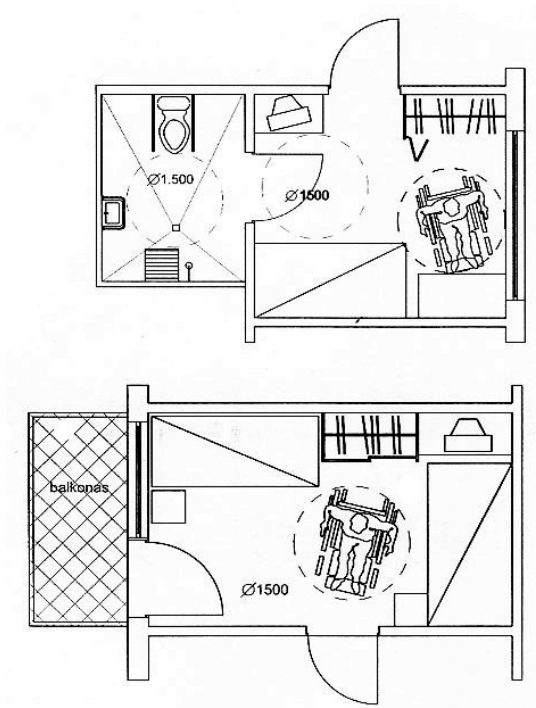

3.11. pav. Virtuvės pritaikymas [2]

Miegamasis. Miegamajame prieš spintą ir prieš lovą iš tos pusės, iš kurios prieinama, turi būti palikti ne siauresni kaip 1200 mm pločio takai. Vienoje kambario vietoje turi būti ne mažesnė kaip 1500 x 1500 mm aikštelė vežimėliui manevruoti. Kiti tarpai tarp baldų, baldų ir sienų, kad žmogus galėtų važiuoti su vežimėliu, turi būti ne siauresni kaip 900 mm.

Rekomenduojama, kad žmogaus turinčio fizinę negalią miegamasis turėtų tiesioginį susisiekimą su sanitarinėmis patalpomis ir patogų susisiekimą su balkonu.

Virš nevaikštančio arba sunkiai vaikštančio žmogaus lovos būtina pritvirtinti persėdimo iš vežimėlio įtaisą.

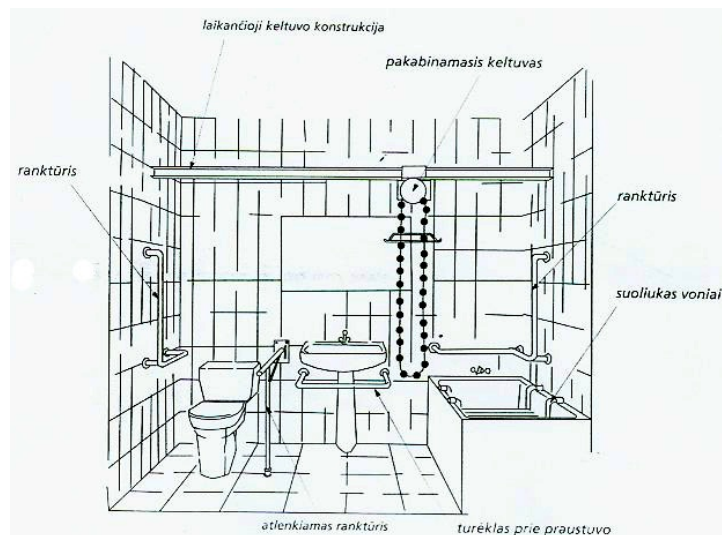
3.12. pav. Miegamojo pritaikymas [2]

Sanitariniai mazgai. Durys į tualetą ir vonios kambarį turi būti be slenksčių, jas atidarius angos bekliūtis plotis turi būti ne mažesnis kaip 850 mm.

Unitazas turi būti pastatytas taip, kad iš vieno jo šono liktų ne siauresnis kaip 900 mm tarpas vežimėliui pastatyti. Unitazas turi būti pastatytas ne arčiau kaip 300 mm iki šoninės sienos. Abipus unitazo 800–900 mm aukštyje nuo grindų turi būti įrengti atlenkiamieji ar pasukamieji horizontalūs turėklai su alkūnramsčiais.

Pritaikytas praustuvas turi būti pakabintas ne arčiau kaip 300 mm nuo šoninės sienos, praustuvo viršus turi būti 750–850 mm aukštyje nuo grindų paviršiaus. Prieš praustuvą būtina palikti ne mažesnę kaip 1200 x 900 mm dydžio aikštelę žmogui judėti su vežimėliu. Abipus praustuvo 800–900 mm aukštyje taip pat reikia pritvirtinti turėklus.

Rekomenduojama žmogui su negalia vonia yra 1700 mm ilgio ir 750 mm pločio, 450–650 mm aukščio su ne trumpesne kaip 1200 mm ilgio dušo žarna. Virš tokios vonios turi būti stacionari arba uždedama sėdynė. Ant sienų šalia vonios reikia įtaisyti horizontalius ir vertikalius turėklus. Lubose virš vonios rekomenduojama įtaisyti persėdimo iš vežimėlio įtaisą.

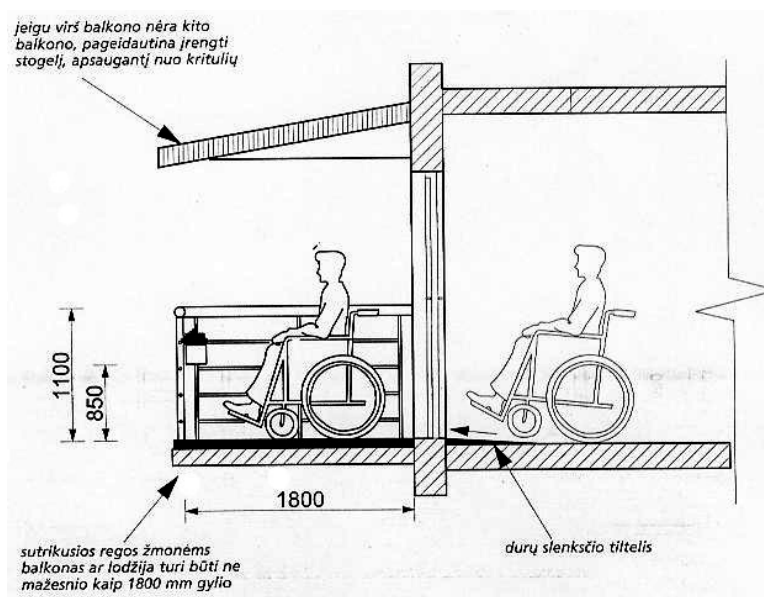
3.13. pav. Vonios ir tualetų pritaikymas [2]

Balkonai. Naujai projektuojamuose butuose balkonas turėtų būti dengtas. Jo dydis turi būti toks, kad leistų neįgaliam žmogui laisvai manevruoti patalpoje (t.y. laisvas plotas turi būti ne mažesnis kaip 1500 x 1500 mm).

Balkonas ar lodžija turi būti atitverti apsauginiais turėklais, įrengtais ne mažesniame kaip 1100 mm aukštyje. Gėlių vazonėlių, lovelių ar kitų elementų viršus turi būti 850 mm aukštyje nuo balkono ar lodžijos grindų. Apsauginiai turėklai turi būti ir gėlių lovelių vietoje.

Sutrikusios regos žmogaus buto balkonas turi būti ne mažesnio kaip 1800 mm gylis.

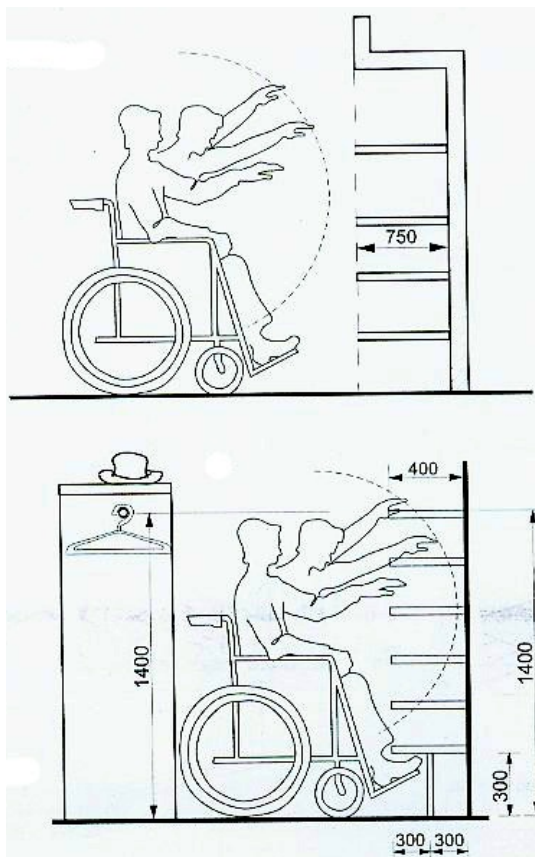
Balkono grindų lygis turi būti pakeltas iki buto grindų lygio, kad žmogus su negalia galėtų laisvai patekti į balkoną. Durų slenkstis turi būti žemas, iki 20 mm. Balkono grindys turi būti neslidžios, pakankamai šiurkščios, iš saikingai rievėtų medžiagų, siūlės tarp plytelių ar plokščių turi būti ne platesnės nei 15 mm.

3.14. pav. Balkono pritaikymas [2]

Sandėliukai. Kaip žmogau turinčio fizinę negalią bute įrengtas sandėliukas, jis turi būti ne mažesnio kaip 1400 mm pločio ir ne mažesnio kaip 1400 mm ilgio. Takas tarp lentynų turi būti ne siauresnis kaip 900 mm. Nišose įrengtų sandėliukų gylis turi būti ne didesnis kaip 780 mm.

Spintų, lentynų, nišų gylis pritaikytame bute turi būti ne didesnis kaip 600 mm. Kabyklos, lentynos, spintelės ir kiti elementai turi būti įrengti ne aukščiau kaip 1400 mm nuo grindų paviršiaus. Atstumai tarp lentynų turi būti ne mažesni kaip 250 mm. Apatinės lentynos turi būti ne žemiau kaip 300 mm nuo grindų paviršiaus.

3.15. pav. Sandėliukų pritaikymas [2]

Pritaikant aplinką neįgaliesiems, svarbu atkreipti dėmesį ir į dekoracijos elementus, kurie taip pat yra svarbi kurčiųjų ir aklųjų ar silpnaregių asmenų gyvenimo dalis. Šie elementai padeda neįgaliesiems orientuotis aplinkoje. Pavyzdžiui, kurtiesiems svarbu įrengti įvairius šviesos šaltinius, kurie perspėtų juos apie aplinkoje vykstančius procesus. Silpnaregiams orientuotis aplinkoje padeda ryškūs ir gerai matomi įrenginiai, o aklieji turi pasikliauti klausa ir lytėjimu, jie girdėdami skirtingus garsus sklindančius nuo dangos paviršiaus, baksnojant ją baltąja lazdele, gali suvokti savo buvimo vietą [15,19].

4. BŪSTO PRITAIKymo ŽMONĖMS SU NEGALIA 2007 – 2011 METŲ PROGRAMOS REZULTATŲ ANALIZĖ

Nuo 2007 m. vykdomos programos pagrindinio tikslo įgyvendinimo būdas – siekti, kad Neįgaliųjų reikalų departamentas glaudžiau bendradarbiaudamas su savivaldybėmis, kasmet rinktų ir analizuotų būsto pritaikymo neįgaliesiems statistinius duomenis bei kontroliuojant būsto pritaikymo poreikio nustatymo bei darbų vykdymo eigą, sėkmingai plėtoti butų pritaikymą neįgaliųjų specialiesiems poreikiams šalyje.

Tarp neįgaliųjų reikalų departamento ir rajonų bei miestų savivaldybių pasirašius būsto pritaikymo žmonėms su negalia finansavimo sutartis, savivaldybės yra įpareigojamos kiekvienais metais pateikti vykdomos programos ataskaitas, pagal nustatytus kiekybės ir kokybės vertinimo kriterijus (žr. 3 skyrių), bei pasiektus rezultatus.

4.1. lentelėje pateikti 2006–2008 m. programos įgyvendinimui skirtų valstybės biudžeto ir savivaldybių lėšų ataskaita bei vidutinė būsto pritaikymo kaina kiekvienu laikotarpiu.

Iš viso 2008 m. programos priemonių įgyvendinimui iš valstybės biudžeto buvo skirta 8334,7 tūkst.litų suma. Šios lėšos buvo skirtos programos įgyvendinimo kontrolei ir priežiūrai, vykdant būsto pritaikymo darbus, taip pat organizavimo ir administravimo išlaidoms padengti. Tačiau dalis programoje dalyvaujančių miestų ir rajonų savivaldybių nepanaudojo 570,6 tūkst.litų iš valstybės biudžeto skirtų lėšų. To priežastis nurodė įvairias: užsitęsę statybos darbai, ilgai trunkantys brangios įrangos (keltuvai ir liftai) pirkimo konkursai, nesugebėjimas laiku atlikti visų pritaikymo darbų. Taigi bendra suma, skirta iš valstybės biudžeto, kurią savivaldybės panaudojo būsto pritaikymui 2008 m. buvo 7764,1 tūkst.litų. Ši suma sudarė 80 % visos skiriamos sumos butų pritaikymui žmonėms su specialiaisiais poreikiais. 2007 m. ši suma buvo 3893,2 tūkst.litų.

4.1 lentelė. Būsto pritaikymo finansavimas [10]

	Metai		
	2006	2007	2008
Valstybės biudžeto lėšos, tūkst. litų	2288	3893,2	7764,1
Savivaldybių biudžetų lėšos, tūkst. litų	2091	1051,78	1939,9
Bendra suma, tūkst. litų	4379	4944,98	9704
Vidutinė būsto pritaikymo kaina, tūkst. litų	12,7	18,31	26,7

Pritaikant būstus daugiausia valstybės biudžeto lėšų panaudojo Vilniaus miesto (914,6 tūkst. litų), Kauno miesto (786,2 tūkst. litų), Klaipėdos miesto (521,8 tūkst. litų) savivaldybės, mažiausiai valstybės biudžeto lėšų panaudojo Alytaus rajono (0,8 tūkst. litų) savivaldybė (žr. C priedą). Pagal sutartį programos priežiūrai, t.y. neįgaliųjų asociacijų atstovų, dalyvaujančių būsto pritaikymo

priežiūros komisijose, darbo užmokesčiui sumokėti skiriama 3 % nuo visos valstybės biudžeto sumos. 2008 m. tai sudarė 219,5 tūkst.lt.

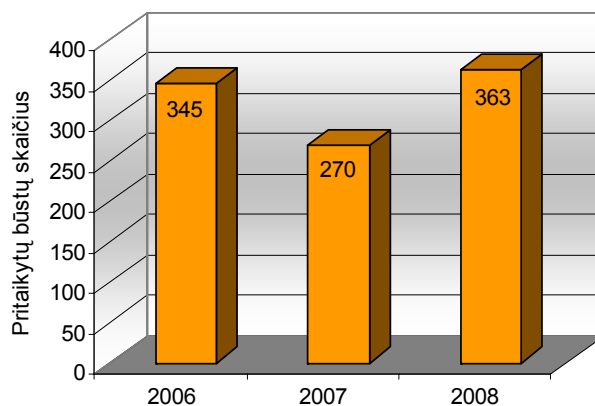
Pagal finansavimo sutartį kitus 20 % lėšų butų pritaikymo darbams turėjo padengti miestų bei rajonų savivaldybės. Iš jų biudžeto praeitais metais buvo panaudota 1939,9 tūkst.litų. Pagal pateiktus duomenis matyti, kad vidutinė būsto pritaikymo neįgaliesiems kaina kasmet išaugdavo apie 44 %. Tam įtakos turėjo šalyje sparčiai kylanti ekonomika, kuri įtakojo statybos darbų kainos augimą.

2008 m. Programą įgyvendino 59 miestų ir rajonų savivaldybės (į programos vykdymą 2008 m. įsitraukė 10 naujų savivaldybių: Birštono, Jonavos rajono, Kalvarijos, Prienų rajono, Kazlų Rūdos, Neringos, Panevėžio miesto, Šalčininkų rajono Utenos rajono, Varėnos rajono). Programos nevykdė Palangos savivaldybė. Vykdam būsto pritaikymo neįgaliesiems darbus neįgaliųjų poreikiams buvo pritaikyti 363 būstai 366 asmenims, iš jų 207 būstai 209 asmenims su labai ryškiais judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimais, 141 būstas 142 asmenims su ryškiais judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimais ir 15 būstų 15 asmenų su vidutiniais judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimais. Visame pritaikytų būstų skaičiuje pritaikyti 53 būstai neįgaliems vaikams ir jaunuoliams, 45 būstai besimokantiems neįgaliesiems ir 20 būstų dirbantiems neįgaliesiems. Pritaikant būstus įrengta 89 vienetai brangios įrangos (keltuvų ar liftų). Daugiausia būstų pritaikyta Kauno miesto (20 būstų), Vilniaus miesto (20 būstų), Telšių rajono (18 būstų), Druskininkų (12 būstų), Šiaulių miesto (12 būstų) ir Tauragės rajono (12 būstų) savivaldybėse (žr. D priedą).

Toliau darbe bus nagrinėjami savivaldybių pateikti statistiniai duomenys, įgyvendinant būsto pritaikymo programą. Programos rezultatų veiksmingumas vertinamas pagal kiekybės ir kokybės kriterijus.

Rezultatų analizė pagal kiekybės kriterijus. Vykdam programą miestų ir rajonų savivaldybės turėjo suskaičiuoti kiek kiekvienais metais buvo pritaikyta butų neįgaliųjų poreikiams. Duomenys buvo palyginti su 2006 m. duomenimis, kol dar nebuvo pradėta vykdyti ši programa. Iš pateiktų duomenų 4.1. paveiksle matyti, kad pritaikytų būstų skaičius 2007 m. sumažėjo apie 21 % lyginant su 2006 m. duomenimis. Taip atsitiko todėl, kad 2007 m. pradėjus vykdyti programą, pasikeitė ir sugriežtėjo keliama baziniai reikalavimai pritaikomam butui. Dėl šios priežasties nebuvo tenkinami dalis pateiktų prašymų pritaikyti butus.

Prie programos prisidėjus 10 naujų miestų ir rajonų savivaldybių, tuo pačiu padidėjo ir poreikis pritaikyti būstą neįgaliesiems, dėl to 2008 m. išaugo pritaikytų butų skaičius 25 %, lyginant su 2007 m.

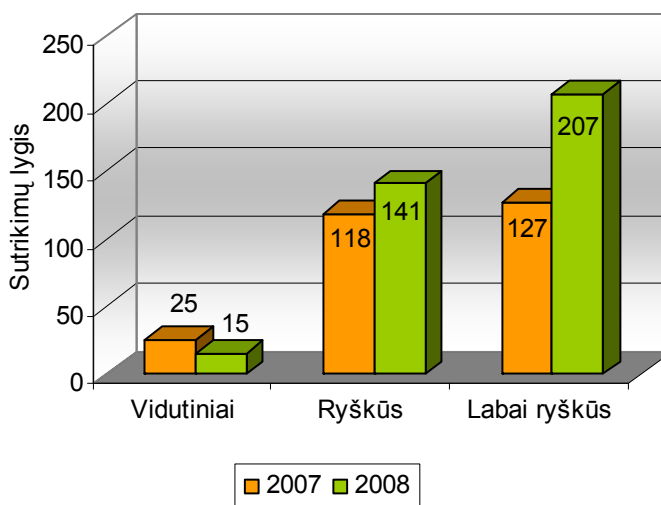

4.1. pav. Būstų pritaikymas neįgalųjų poreikiams [10]

Programoje išskirtos 3 asmenų, kuriems gali būti pritaikomi būstai, grupės:

- asmenys su labai ryškiais judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimais (išlaidos būstui pritaikyti dengiamos 80 % iš valstybės biudžeto ir 20 % iš savivaldybės biudžeto);
- asmenys su ryškiais judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimais (išlaidos būstui pritaikyti dengiamos 80 % iš valstybės biudžeto ir 20 % iš savivaldybės biudžeto);
- asmenys su vidutiniais judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimais (išlaidos būstui pritaikyti dengiamos 50 % iš valstybės biudžeto ir 50 % iš savivaldybės biudžeto).

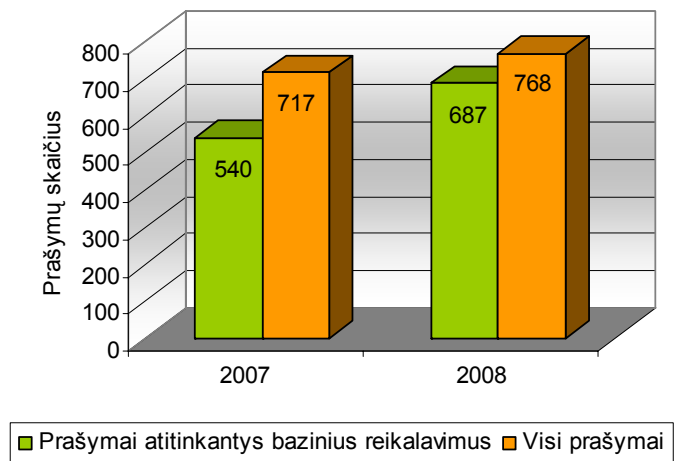
Pritaikytų butų skaičius pagal asmenų sutrikimų ir apsitarnavimo funkcijų lygį 2007 ir 2008 m. pavaizduotas 4.2 paveiksle. Iš čia matyti, kad 2008 m. gerokai išaugo pritaikytų butų skaičius asmenims su labai ryškiais judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimais. Kitų dviejų grupių asmenims pritaikytų butų skaičius kito ne tiek žymiai.

4.2. pav. Pritaikyti būstai asmenims pagal sutrikimų ir apsitarnavimo funkcijų lygį [10]

Pateiktose ataskaitose taip pat nurodomi duomenys apie bendrą gautą ir patenkintų pašymų dėl buto pritaikymo kiekį. Iki 2008 m. balandžio 1 d. iš miestų ir rajonų savivaldybių iš viso buvo

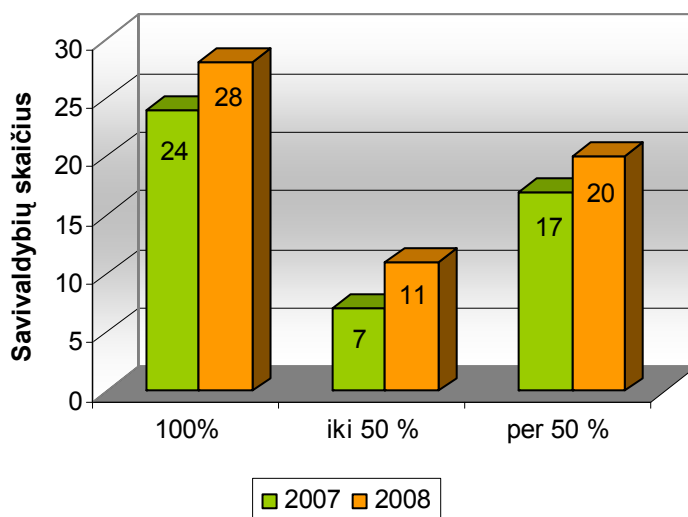
gauti 768 prašymai pritayti būstus. Iš jų tik 81 prašymas neatitiko bazinių būsto pritaikymo žmonėms su fiziniai trūkumais reikalavimų. Lyginant su 2007 m. neatitinkančių šių reikalavimų prašymų ženkliai sumažėjo, jų 2007 m. buvo 177.

4.3. pav. Gautų prašymų pritaikyti būstą palyginimas [10]

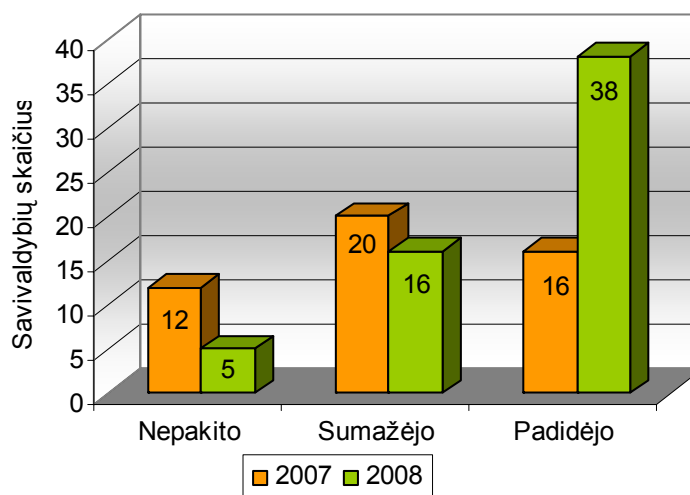
2008 m. būsto pritaikymo neįgaliesiems poreikio tenkinimas procentais pavaizduotas 4.4 paveiksle. Iš programoje dalyvavusių 59 savivaldybių, 48 sugebėjo patenkinti daugiau nei 50 % pateiktų prašymų, iš kurių 28 savivaldybės patenkino 100 % prašymų.

Lyginant 2007 ir 2008 m. būsto pritaikymo poreikio tenkinimą, ženklaus skirtumo nėra. 2008 m. pritaikant būstą neįgaliųjų poreikiams buvo patenkinta 52 % prašymų, o 2007 m. šis rodiklis buvo 50 %.

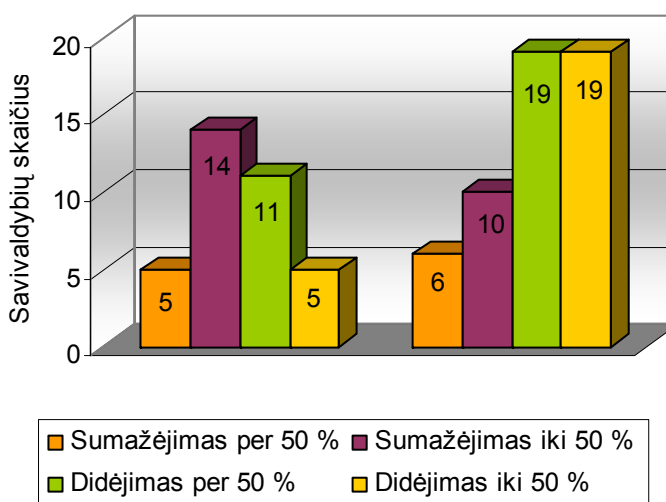
4.4. pav. Būsto pritaikymo neįgaliesiems poreikio tenkinimo palyginimas [10]

Didelis šios programos pasiekimas yra tai, kad 2008 m. ženkliai padidėjo būsto pritaikymo prieinamumas neįgaliesiems. Lyginant su 2007 m. šis rodiklis išaugo daugiau nei 2 kartus.

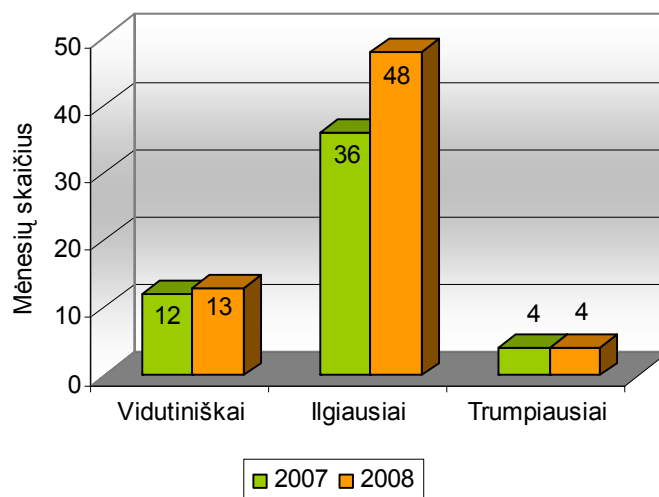
4.5. pav. Būsto pritaikymo prieinamumas neįgaliesiems [10]

4.6 paveikslas rodo, kad 2008 m. būsto pritaikymo prieinamumas neįgaliesiems asmenims 38 miestų ir rajonų savivaldybėse išaugo, lyginant su 2007 m.

4.6. pav. Būsto pritaikymo prieinamumas neįgaliesiems [10]

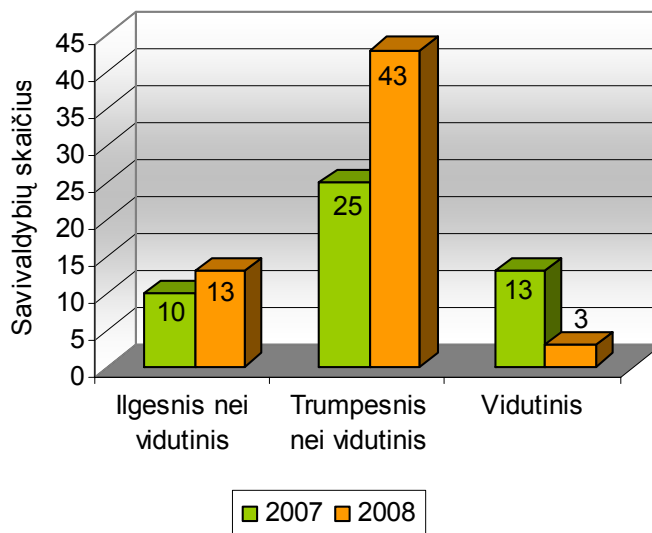
Vykdamą programą, taip pat buvo siekiama išsiaiškinti, kiek laiko reikia laukti būsto pritaikymo neįgaliesiems nuo prašymo pateikimo dienos iki būsto pritaikymo darbų pabaigos. Šis laikotarpis atskirose savivaldybėse buvo skirtingas. Iš pateiktų rezultatų matyti, kad nežymiai pakito vidutinė būsto pritaikymo trukmė (pailgėjo 1 mėnesiu). Trumpiausia pritaikymo trukmė išliko tokia pati – 4 mėnesiai. Deja ilgiausia pritaikymo trukmė pailgėjo net 12 mėnesių. Tam įtakos turėjo padidėjęs būsto pritaikymo poreikis neįgaliesiems, kai prie programos 2008 m. prisijungė 10 naujų savivaldybių.

4.7. pav. Būsto pritaikymo neįgaliųjų poreikiams laikotarpis [10]

Susidariusios ilgos laukiančių neįgaliųjų eilės buvo pagrindinė šio kriterijaus rezultatų kitimo priežastis.

Nagrinėjant būsto pritaikymo laikotarpio trukmę detaliau (4.8. pav.), matyti, kad 2008 m. ženkliai padidėjo savivaldybių skaičius, kuriose būsto pritaikymas trunka trumpiau nei vidutinis būsto pritaikymo laikotarpis.

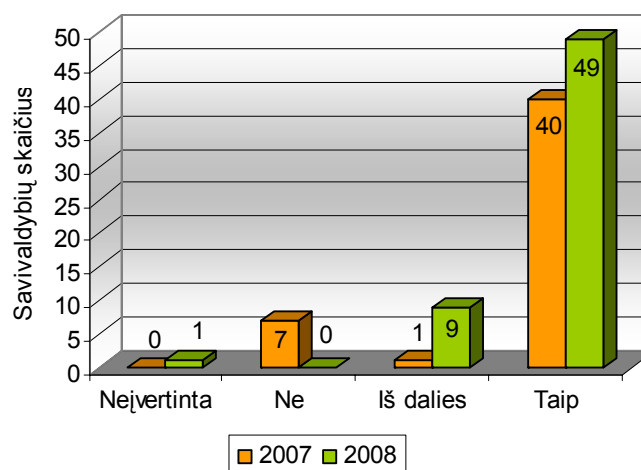

4.8. pav. Būsto pritaikymo neįgaliųjų poreikiams trukmė [10]

Pagal pateiktas savivaldybių ataskaitas, būsto pritaikymo darbai ilgiausiai trunka didelėse savivaldybėse (Vilniaus miesto, Kauno miesto, Klaipėdos miesto ir rajono, Panevėžio miesto).

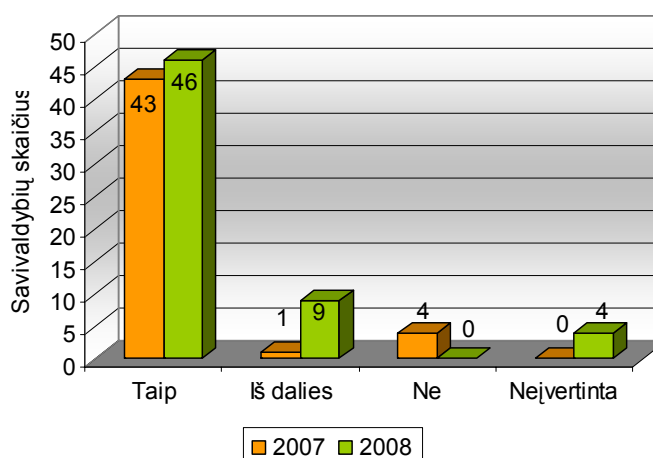
Rezultatų analizė pagal kokybės kriterijus. Siekiant tikslingiau nustatyti ir tenkinti neįgaliųjų specialiuosius poreikius, atsiradusius dėl negalios buvo parengta ir patvirtinta Būsto

pritaikymo žmonėms su negalia poreikio vertinimo metodika. Programą įgyvendinantys ir prižiūrintys savivaldybių administracijų specialistai pateikė savo nuomonę apie minėtos metodikos tinkamumą (4.9. pav.) ir neįgaliųjų eilės būsto pritaikymui sudarymo pagrįstumą (4.10. pav.). 2007–2008 m. didžioji dalis būsto pritaikymo programą įgyvendinančių ir kontroliuojančių savivaldybių darbuotojai programos metodiką ir tinkamumą vertino teigiamai. Taip pat, jų nuomone, reikalavimai neįgaliųjų, laukiančių būsto pritaikymo, eilės sudarymui yra pagrįsti ir tinkami. Tik kelios savivaldybės šios programos metodikos tinkamumą įvertino negiamai arba tik iš dalies tinkamą ir pagrįstą.

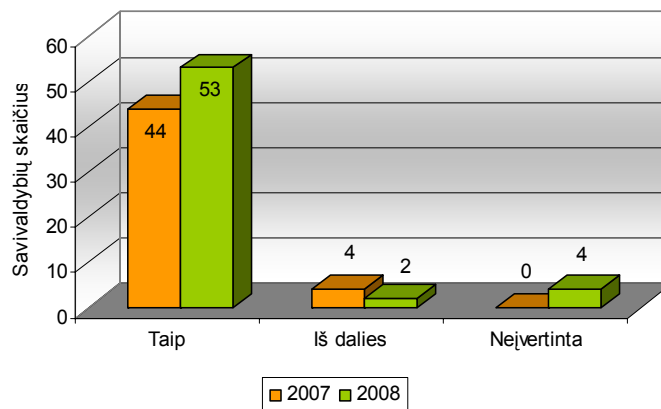
4.9. pav. Būsto pritaikymo poreikio vertinimo metodikos tinkamumo įvertinimas [10]

2008 m. Programą įgyvendinančių ir prižiūrinčių savivaldybių specialistų nuomone Būsto pritaikymo poreikio vertinimo metodika parengta tinkamai, reikalavimai eilės būstui pritaikyti sudarymui tinkami ir pagrįsti.

4.10. pav. Neįgaliųjų eilės būsto pritaikymui sudarymo pagrįstumas [10]

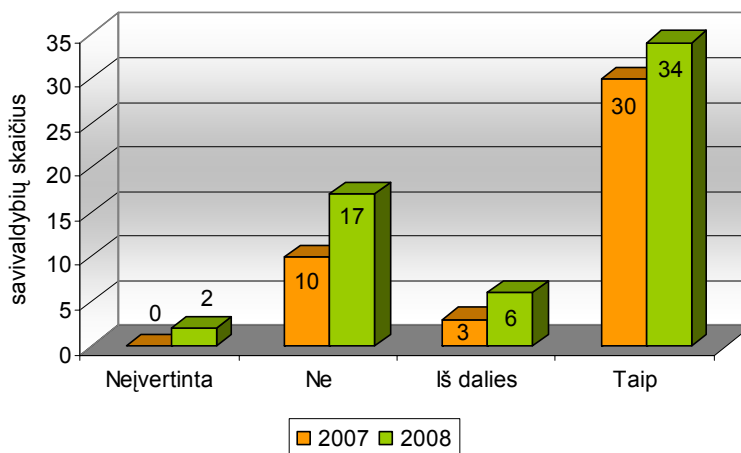
Vienas pagrindinių reikalavimų pritaikant būstą neįgaliesiems asmenims yra darbų kokybė. Pagrindiniai atliekamų darbų reikalavimai yra nurodyti statybos reglamente, todėl programos ataskaitoje savivaldybių specialistai turėjo įvertinti ar atliekamų darbų kokybė atitinka minėto reglamento reikalavimus.

4.11. pav. Būsto pritaikymo darbų atlikimas [10]

Tiek 2007m., tiek 2008 m. savivaldybių pateiktose ataskaitose darbų kokybė įvertinta teigiamai, t.y. atlikti darbai atitiko statybos reglamento reikalavimus ir buvo atlikti kokybiškai. Tik kelių savivaldybių darbus prižiūrintys specialistai atliktus darbus įvertino neigiamai arba iš vis neįvertino. To priežastis jie nurodė statybinių bendrovių darbuotojų kvalifikacijos ir patirties trūkumą.

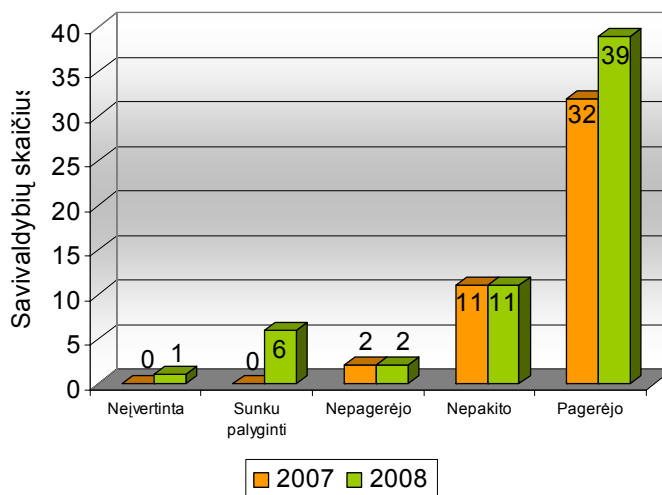
Siekiant užtikrinti būsto pritaikymo priemonių įgyvendinimo priežiūrą, kontrolę ir skaidrumą, savivaldybėse sudarytos Būsto pritaikymo žmonėms su negalia komisijos ir į komisijų sudėtį deleguoti neįgalųjų asociacijų atstovai. Programos kokybinėje vertinimo ataskaitoje savivaldybių administracijų Programą įgyvendinantys ir prižiūrintys specialistai pateikė savo nuomonę apie neįgalųjų asociacijų atstovų dalyvavimo komisijų darbe naudingumą (4.12. pav.).

4.12. pav. Neįgalųjų asociacijų atstovo dalyvavimo komisijų darbe naudingumas [10]

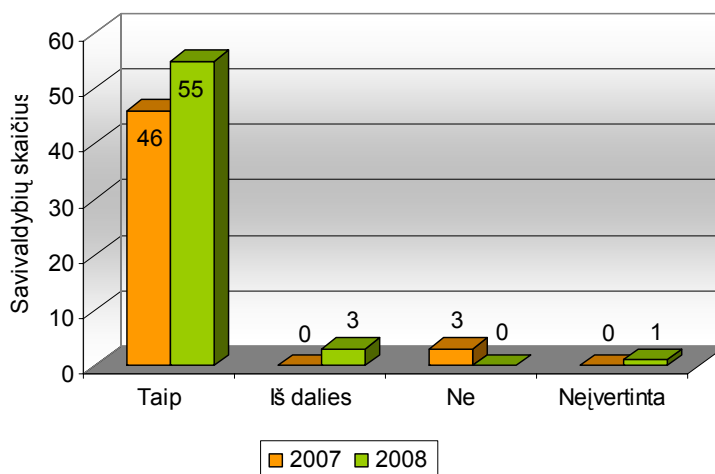
Didžioji dalis programoje dalyvaujančių savivaldybių mano, kad neįgaliųjų atstovai daug padeda ir yra naudingi. Jų dalyvavimas, pritaikant būstą neįgaliesiems yra būtinas ir daro teigiamą įtaką atliktų darbų ir rezultatų kokybei. Tačiau nemaža dalis mano, kad jų veikla yra nenaudinga savivaldybių komisijos darbe.

Programos įgyvendinimo vertinime svarbus veiksnys yra būsto pritaikymo neįgaliųjų poreikiams darbų atlikimo kokybė (4.13. pav.). Lyginant su praėjusiais metais pagerėjo.

4.13. pav. Būsto pritaikymo statybos darbų kokybė [10]

Pagrindinis šios programos tikslas – siekti neįgaliųjų savarankiškumo ir socialinės integracijos, tenkinant neįgaliųjų specialiuosius poreikius, pritaikant neįgaliesiems būstą ir jo aplinką. Taigi savivaldybių atstovai pateikė savo nuomonę, ar tinkamai įgyvendinamas šios programos tikslas, sprendžiant neįgaliųjų socialinės integracijos problemas.

4.14. pav. Būsto pritaikymo veiksmingumas neįgaliųjų socialinei integracijai [10]

Iš pateiktų ataskaitų matyti, kad daugumos specialistų nuomone šios programos vykdymas ir plėtojimas yra veiksmingas, skatinantis neįgaliųjų socialinę integraciją į visuomenę.

2008 m. Programos vykdymo rezultatai [10]:

- neįgaliųjų poreikiams pritaikyti 363 būstai 366 asmenims, iš jų 207 būstai 209 asmenims su labai ryškiais judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimais, 141 būstas 142 asmenims su ryškiais judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimais ir 15 būstų 15 asmenų su vidutiniais judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimais. Iš 363 pritaikytų būstų pagal Programos prioritetus pritaikyti 53 būstai vaikams ir jaunuoliams su negalia, 45 būstai besimokantiems neįgaliesiems, 20 būstų dirbantiems neįgaliesiems;
- įdiegta *Bendra būsto pritaikymo kompiuterinės apskaitos sistema* (BPNAS). Bendra būsto pritaikymo kompiuterinės apskaitos sistema yra integruota į Universalią neįgaliųjų reabilitacijos ir integracijos informacinę sistemą (www.unriis.lt). Sistema padeda savivaldybių administracijoms vykdyti būsto pritaikymo žmonėms su negalia apskaitą, saugoti duomenis apie būsto pritaikymo poreikį neįgaliesiems, būsto pritaikymui reikalingas lėšas, sudaryti prašančiųjų pritaikyti būstą eiles bei atlikti kitus su būsto pritaikymu susijusius veiksmus;
- organizuoti ir praveisti 4 mokymai Programą įgyvendinantiems ir prižiūrintiems specialistams dėl kompiuterinės Būsto pritaikymo neįgaliesiems apskaitos sistemos naudojimo;
- platinta informacija apie Programos vykdymą, būsto pritaikymo neįgaliesiems galimybes;
- vykdytas Programos priemonių administravimas ir priežiūra.

4.1. Problemų analizė ir siūlomi sprendimai

2008 metų Programos vykdymo įvertinimas:

Išanalizavus būsto pritaikymo žmonėms su negalia 2007–2011 metų programos rezultatus, galima teigti, kad jos plėtojimas daro teigiamą įtaką sprendžiant neįgaliųjų žmonių problemas susijusias su jų gyvenamosios erdvės pritaikymu.

Jau pirmaisiais programos vykdymo metais pastebėta teigiamų pokyčių, o antraisiais savivaldybių pateiktose ataskaitose rezultatai buvo dar geresni. Taigi galima daryti prielaidą, kad ateityje šios būsto pritaikymo neįgaliesiems rodikliai taip pat gerės. Per metus buvo patenkinta daugiau nei 50 %, pateiktų prašymų pritaikyti butus neįgaliųjų poreikiams, o pritaikytų butų kiekis per 2008 m. ženkliai padidėjo. Taigi programos įgyvendinimo metu būsto pritaikymo neįgaliesiems prieinamumas padidėjo.

Kitas teigiamas programos įgyvendinimo padarinys yra tai, kad į jos vykdymą įsitraukė beveik visos Lietuvos miestų ir rajonų savivaldybės (iš viso 59). Programoje kol kas nedalyvauja tik Palangos miesto savivaldybė, kuri ateityje taip pat žada prisijungti. Šis veiksnys skatina glaudžiau tarpusavyje bendradarbiauti valdžios institucijoms, savivaldybėms bei neįgaliųjų organizacijoms. Jų renkami statistiniai duomenys ir apdorota informacija, naudojant bendrą kompiuterinę sistemą, leidžia tiksliau įvertinti tikrąją neįgaliųjų padėtį Lietuvoje. Turint tikslius duomenis, galima priimti optimalius sprendimus ir organizuoti tinkamą kontrolę jiems įgyvendinti.

Taip pat pastebimi teigiami pokyčiai vertinant atliekamų darbų kokybę. Pritaikymo metu laikomasi statybos reglamentų nurodymų, o savivaldybių komisijose dalyvaujančių neįgaliųjų atstovų patirtis bei pastabos padeda geriau suprasti ir atidžiau vertinti būsto pritaikymo darbų poreikį ir eigą.

Programos įgyvendinimas daro didelę teigiamą įtaką, gerinant neįgaliųjų padėtį visuomenėje, padedant jiems jaustis kiek įmanoma savarankiškiems jų gyvenamojoje aplinkoje. Tačiau gerinant jų gyvenamosios aplinkos sąlygas vis dar susiduriama su problemomis, kurios yra susijusios su esamo buto perprojektavimu, atliekamų darbų kokybe, visuomenės abejingu požiūriu į neįgaliuosius, finansavimo bei įstatymu numatytos tvarkos trūkumais.

Problemos kylančios pritaikant esamą būstą. Projektuojant naujus namus, architektai iš anksto gali suprojektuoti tinkamus butus, pritaikytus žmonėms su fiziniais trūkumais. Tačiau šiandien dažnai tenka pritaikyti jau esamus butus, esančius senos statytos daugiabučiuose. Lietuvoje per 60 % žmonių gyvena daugiabučiuose namuose. Juose yra apie 96 % privatizuotų butų, kuriuose gyvena jų savininkai. Šalyje yra daugiau nei 38 tūkst. daugiabučių namų, kuriuose yra apie 837 130 butų. Dauguma jų pastatyti 1960–1993 m. pagal tuo metu galiojusius techninius reikalavimus

[20,21]. Esamo buto pertvarkymo rezultatas priklauso nuo statybos metų ir buto dydžio. Pagrindinės tipinių butų pritaikymo problemos yra šios:

- per maži sanitariniai mazgai. Juose per mažai vietos vežimėlyje judančiam žmogui apsisukti;
- butų koridoriai taip pat per siauri, nėra galimybės apsisukti;
- senos statybos daugiabučių virtuvės yra per ne lyg mažos, jose vos telpa visa reikiama virtuvės technika bei baldai, o žmogui sėdinčiam vežimėlyje nebelieka vietos apsisukti tokioje virtuvėje;
- bendro naudojimo laiptinėse neįgalusis turi įveikti septynių laiptelių kliūtį iki pirmo aukšto grindų lygio, neretai ir prie pačių lauko durų būna įrengti keli laipteliai.

Siekiant, kiek įmanoma, pritaikyti tipinius butus žmogui, turinčiam judėjimo negalią, siūloma (žr. A priedą):

- jeigu buto konstrukcijos leidžia, vonios patalpą, WC, sandėliukus ir koridorius sujungti į bendrą vonios kambario erdvę;
- jeigu įmanoma, paplatinti durų angas arba visai atsisakyti durų;
- stengtis pašalinti slenksčius bute;
- įrengti nuovažas ar vertikalius keltuvus, kad neįgalusis galėtų pasiekti pirmo aukšto grindis. Jei to padaryti neįmanoma išnaudojant bendros laiptinės plotą, siūloma įėjimą padaryti prie balkono.

Darbų kokybė. Daugelis darbų atliekami nekokybiškai, pavyzdžiui, naujai įrengtos durys ar langai neužsidaro tinkamai, paliekami plyšiai, pro kuriuos pučia vėjas ir laša vanduo; techninė įranga (keltuvai, liftai) įrengiami nekokybiškai, kelia triukšmą, pasitaiko atvejų, kai įranga įrengiama neapgalvotai, tarkim, keltuvo valdymo prietaisas sumontuotas viršuje, taigi apačioje esančiam neįgaliajam nėra galimybės jo išsikviesti. Tokiu atveju varžomas neįgaliojo žmogaus savarankiškumas ir nepriklausomumas, kadangi jam prireikia kito žmogaus pagalbos, norint nuleisti keltuvą žemyn. Statybininkams trūksta patirties būsto pritaikymo neįgaliesiems srityje. Klaidas jie pamato tik pabaigus darbus. Darbai atliekami neestetiškai ir atmestiniai.

Siūlomas problemos sprendimo būdas – statybos bendrovių darbuotojų kvalifikacijos kėlimas. Valstybė turėtų pasirūpinti specialiu apmokymo kursų rengimu, kad statybininkai geriau susipažintų su specialiaisiais neįgaliųjų poreikiais bei galėtų geriau įvertinti esamą situaciją ir priimtų tinkamus sprendimus padėčiai pagerinti.

Dėl skuboto darbo, dažnai statybininkai palieka daug broko. Tačiau yra geriau pritaikyti mažiau būstų, bet kokybiškai, nei daug ir atmestiniai. Socialinės paramos centras, savivaldybių

atstovai bei neigaliųjų organizacijos nariai turėtų imtis iniciatyvos ir priversti rangovą ištaisyti nekokybiškai atliktus darbus.

Visuomenės abejingumas. Neracionalus statybininkų požiūris į neigaliųjų poreikius. Atliekant darbus, neretai ignoruojami neigalių prašymai ir pastabos, kadangi visuomenėje vyrauja požiūris „kas daroma nemokamai, neprivalo būti atlikta kokybiškai“. Neigaliųjų atstovams dažnai tenka kištis į statybininkų darbą, ginant neigaliojo asmens interesus, pritaikant būstą taip, kad jis būtų praktiškas ir patogus.

Dažnai stokojama aktyvumo tiek iš pačių savivaldybių, tiek iš neigaliųjų atstovų būsto pritaikymo komisijoje. Jie taip pat dažnai būna abejingi būsto pritaikymo darbų kokybei, nesidomi būsto pritaikymo darbų eiga.

Nors neigaliųjų atstovai savivaldybių komisijoje atstovauja ir gina jiems aktualiausius klausimus, tačiau jų balsas turi tik „patariamąją“ galią. Be to, ne visada neigaliųjų atstovai yra kviečiami į savivaldybių posėdžius ir nėra informuojami apie priimamus sprendimus dėl būsto pritaikymo.

Savivaldybės posėdžiuose neskubama tvirtinti žmonių su negalia, laukiančių būsto pritaikymo, eilės. Dėl to smulkios įrangos gaminimas prasideda kur kas vėliau nei planuota ir eilėje laukiantys neigalieji turi dar ilgiau laukti būsto pritaikymo technikos.

Manytina, šios problemos esmė yra užsilikusi dar nuo Sovietinės Lietuvos laikų, kuomet valdžia stengdavosi sudaryti visuomenei išpūdį, kad neigaliųjų tiesiog „nebuvo“. Nebuvo jokios integracijos nei į visuomenę, nei į darbo rinką, nebuvo ir jokių problemų susijusių su neigaliaisiais. Todėl būtina stengtis keisti visuomenės supratimą ir požiūrį į neigaliuosius, būtina, kad visi suprastų, jog neigalūs žmonės gyvena tarp mūsų ir turi tokias pat teises, kaip ir sveikieji. Čia galėtų pasitarnauti žiniasklaidos skelbiama informacija apie neigaliuosius. Viešindama informaciją apie neigaliųjų gyvenimą ir teises, padėtų jiems integruotis į visuomenę, o sveikiesiems žmonėms padėtų suprasti, jog jos pareiga yra pasirūpinti neigaliųjų gerove.

Pritaikymo darbų eigoje daug ką lemia neigaliųjų atstovų balsas, aktyvumas ir patirtis. Svarbu kad jie domėtųsi, kontroliuotų ir sektų būsto pritaikymo darbų seką. Už šį darbą jiems yra mokamas užmokestis. Tačiau sprendžiant jų pasyvumo ir abejingumo problemą, valstybė turėtų pasirūpinti jų darbo skatinimo programa, tarkim metų pabaigoje įteikiant apdovanojimus labiausiai nusipelniusiems ir aktyviausiai dalyvavusiems organizacijų nariams.

Taip pat valstybė turėtų parengti daugiau programų, siekiant kad negalią turintys žmonės greičiau galėtų grįžti į pilnavertį gyvenimą.

Skiriamų lėšų panaudojimo ir finansavimo tvarkos trūkumai. Pritaikomam būstui skirtos lėšos naudojamos neefektyviai ir neapgaltai. Pradėjus būsto pertvarkymo darbus dažnai

paaishkėja, kad nebeužtenka lėšų atlikti kitiems pritaikymo darbams. Dėl šios priežasties būstai pritaikomi dalinai.

Trūkstant lėšoms darbai atliekami nekokybiškai. Dažnai supainiojami prioritetai – pirmiau atliekami pigesni, tačiau antraeiliai darbai (pvz., pirmiau kieme nutiesiamas takelis iki keltuvo, negu pritaikoma vonia). Dažnai nebaigtus darbus neįgalusis turi vykdyti savo lėšomis.

Būsto pertvarkymo darbams skiriamų lėšų sumos paprastai nepakanka, suma yra per maža, neatitinka realių poreikių (net neįskaičiuojant keltuvo ar lifto pirkimo, įrengimo kainos).

Lėšos skirstomos netolygiai ir neracionaliai. Skirtingose savivaldybėse už tą pačią sumą atliktų būsto pritaikymo darbų kiekis ir kokybė skiriasi. Vienur būstas pritaikomas pilnai, kitur – tik iš dalies.

Pagal galiojančią tvarką, nepritaikomas būstas neįgaliesiems, kurie jį pirko pasiimdami paskolą, tiksliau savivaldybės neskiria lėšų tol, kol butas yra įkeistas bankui. Analogiška situacija yra su socialinio būsto pritaikymu. Pritaikomi tik individualūs namai ir privati nuosavybė.

Galima sukurti idealią teisinę aplinką, kuri apibrėžtų gyvenamosios aplinkos pritaikymo normas, tačiau vis tiek sunkiausia ir sudėtingiausia problema būtų lėšų stoka. Šioje sferoje daugiausia problemų kyla dėl neaiškaus ir kartais neskaidraus jų panaudojimo. Todėl būtina griežčiau kontroliuoti lėšų paskirstymo planą ir skirti už tai atsakingus asmenis.

Kadangi būsto pritaikymo darbams skelbiami viešieji konkursai, dėl to statybinių organizacijų atliekamų darbų sąmata ir išlaidos neskelbiamos viešai, o neretai atliekamų darbų kaina pateikiama kur kas didesnė nei yra iš tiesų. Manytina, jog užtikrinant išleidžiamų lėšų skaidrumą, derėtų padaryti išimtį ir šiuos duomenis skelbti viešai.

Kas liečia butus už kuriuos savininkai moka paskolas, tai iš bankų būtų galima gauti leidimus pritaikyti būstą neįgaliesiems, o socialinių būstų pritaikymui valstybė galėtų pasinaudoti Socialinio būsto fondo plėtros programos ir ES skiriamomis lėšomis.

Be to, svarbu būtų pritaikyti kompleksiskai, nes dalinis būsto pritaikymas padidina išlaidas.

Įstatymų spragos. Šiuo metu būsto pritaikymo darbų eigą vykdo savivaldybės. Kyla daug nesusipratimų pritaikant būstą, nes savivaldybių atstovai nėra pakankamai įsigilinę į neįgaliųjų žmonių poreikius. Savivaldybėms sunku įgyvendinti butų pritaikymo projektus laiku, nes tenka atlikti daug darbų: reikia parengti detalius projektus, skelbti viešųjų pirkimo konkursus darbams atlikti ir tik tuomet pradėti pertvarkymą. Tie prašymai, kurių savivaldybės nebesugeba pertvarkyti iki metų pabaigos yra atmetami. Todėl tenka ilgai laukti eilėje (kelerius metus), kol pradedamas tvarkyti būstas. Kita priežastis yra todėl, kad pirmenybė teikiama vaikams ir neįgaliems asmenims turintiems I grupės invalidumą arba visišką negalią. Kitiems neįgaliesiems būstas pritaikomas eilės tvarka pagal dokumentų pateikimo datą, tačiau iki to laiko, kol ateina sutartoji diena pritaikyti būstą, mažesnę prioritetą turintiems neįgaliesiems, paaishkėja, kad per laukimo laiką atsirado

daugiau neįgaliųjų turinčių pirmumo teisę į būsto pritaikymą, ir taip užimama jų vieta, o jie patys nustumiami į sąrašo galą. Pagal vykdomos programos pateiktas ataskaitas matyti, kad būsto pritaikymo laikotarpis (nuo prašymo pateikimo dienos iki darbų vykdymo pabaigos) vidutiniškai trunka 13 mėnesių.

Didelė yra kaime gyvenančių neįgaliųjų problema, kadangi neįgaliesiems skirtų paslaugų spektras yra geriau išplėtotas miestuose. Kaime gyvenančiam neįgaliajam, kuris namuose neturi vandentiekio, kanalizacijos, kyla daug problemų, nes teisės aktuose nenumatyta iš programos lėšų finansuoti inžinerinių tinklų tiesimo. Tai turėtų būti atlikta nuosavomis lėšomis.

Antrą kartą būstas gali būti pritaikomas tik po 10 metų. Neretai poreikis pakartoti būsto pritaikymą atsiranda kur kas anksčiau (jei butas, kaip buvo minėta anksčiau, yra pritaikytas tik dalinai, arba esamo pritaikymo nebeužtenka dėl pablogėjusios žmogaus sveikatos ar dėl nekokybiškai atliktų darbų).

Nepritaikomas būstas jei nėra tinkamai sutvarkyti dokumentai. Tenka sutvarkyti daug dokumentų, norint gauti paramą būsto pritaikymui. Taip yra todėl, kad visa reikiama informacija nepateikiama interesantui iš karto arba neįgalusis nėra fiziškai pajėgus jų susitvarkyti ir neturi tam lėšų.

Reikėtų keisti ir trumpinti būsto pritaikymo eigos dokumentų ir procesų sąrašą. Neįgalieji turėtų būti geriau supažindinami su esama tvarka ir jų turimomis teisėmis. Siūloma kas metus ar dvejus peržiūrėti neįgaliųjų neturinčių prioriteto teisės eiles ir pagal jų prašymų pateikimo datą imtis priemonių pritaikyti butus. Taip būtų sutrumpinama jų laukimo trukmė.

Savivaldybė galėtų tarpininkauti tvarkant dokumentus arba skirti tam tikrą dalį lėšų.

IŠVADOS

1. Lietuvoje susiduriama su analogiškais problemomis kaip ir ES šalyse: visuomenės senėjimas, kuris turi įtakos neįgaliųjų skaičiaus augimui, ir diskriminacija. ES šalyse, kaip ir Lietuvoje, kovai su diskriminacija išleidžiami įstatyminiai aktai, tačiau sukurta teisinė aplinka dar negarantuoja neįgaliųjų žmonių gerovės ir integracijos į visuomenę. Be to, didėjant neįgaliųjų skaičiui, vis daugiau lėšų reikia skirti jų socialinių poreikių tenkinimui (pašalpos, vykdomų programų finansavimas, medicininė priežiūra ir pan.).
2. Būtina stabilizuoti ir mažinti neįgaliųjų skaičiaus augimą šalyje, toliau spartinti jų integracijos į visuomenę procesą, plėtojant teigiamą visuomenės požiūrį į negalią turinčius žmones. Be to, į neįgaliųjų žmonių problemų sprendimą turėtų būti aktyviau įtraukiami tiek visuomenės nariai, verslininkai ir nevyriausybinių organizacijos, tiek patys neįgalieji.
3. Labai svarbu yra pritaikyti aplinką neįgaliesiems, tiek gyvenamąją, tiek viešąją, kadangi aplinkos pritaikymas neįgaliesiems suteikia judėjimo laisvę ir nepriklausomumą nuo kitų žmonių pagalbos. Galėdami judėti savarankiškai, jie sumažina pagalbos buityje poreikį. O būdami savarankiški, neįgalieji gali greičiau integruotis į visuomenę.
4. Investavus lėšas į aplinkos pritaikymą neįgaliesiems, spartinamas ne tik integracijos procesas, bet kartu šiais pritaikymais gali naudotis didelė dalis visuomenės: vaikai, nėščios moterys, tėvai su vežimėliais, ligoniai, senyvo amžiaus žmonės ir dviratininkai. Be to, sutvarkius aplinką, atnaujinamas miesto „veidas“.
5. Pagrindines problemas, kylančias pritaikant būstus neįgaliesiems, galima suskirstyti į šias grupes: problemos kylančios pritaikant senos statybos namus, prasta atliekamų darbų kokybė, abejingas visuomenės požiūris į neįgaliųjų problemas, įstatymų bei finansavimo tvarkos trūkumai.
6. Apibendrinus aplinkos ir būstų pritaikymo analizę, galima teigti, kad Lietuvoje imtasi efektyvių priemonių esamai situacijai gerinti. Valstybės vykdoma būsto pritaikymo programa, būstų pritaikymo priežiūra ir kontrolė spartina neįgaliųjų socialinės integracijos procesą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. *AAL Ambient Assisted Living* [žiūrėta 2007–12–04]. Prieiga per internetą: <http://www.aas169.org>.
2. *Aplinkos pritaikymas neigaliems žmonėms*. Rekomendacijos, brėžiniai, nuorodos. Lietuvos invalidų draugijos leidinys. Vilnius, 2004. 123p.
3. *Aplinkos pritaikymas žmonėms su negalia Lietuvoje*. Tarptautinės konferencijos „Aplinka visiems“ medžiaga. Lietuvos architektų sąjunga, Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Lietuvos invalidų draugija. Vilnius: Technika, 1999. 115p.
4. *Barrie – Free Design: Access to use of Buildings by Physically disabled people*, 1985, Public Works, Canada.
5. *Baziniai būsto pritaikymo žmonėms su negalia reikalavimai. Būsto pritaikymo žmonėms su negalia poreikio vertinimo metodika. Būsto pritaikymo žmonėms su negalia finansavimo tvarkos aprašas*. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. balandžio 19 d. įsakymas Nr. A1-111. Vilnius. [žiūrėta 2009–05–18]. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=296634&p_query=&p_tr2=>
6. *Building Regulations Part K. Stairways, ramps, and guards*. 1985. HMSO. London.
7. *Building Regulations Part M. Access and facilities for disabled people*. 1991. HMSO. London.
8. *Būstų pritaikymas padės neįgaliesiems laisviau judėti*. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos informacija. [žiūrėta 2009–05–18]. Prieiga per internetą: http://www.lkd.lt/enews/id-bendros-news-bustu_pritaikymas_pades_neigaliesiems_laisviau_judeti.html
9. *Būsto pritaikymas neįgaliesiems*. Požymiai: administracinė teritorija, statistiniai rodikliai ir metai. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. [žiūrėta 2009–05–18]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveelections.asp?MainTable=M3140710&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=6428&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>>
10. *Būsto pritaikymo žmonėms su negalia 2007–2011 metų programos koordinavimas, priemonių finansavimas ir kontrolė*. [žiūrėta 2009–05–18]. Prieiga per internetą: http://www.ndt.lt/id-busto_programa.html
11. *Chapman K., McCartney K. Smart homes for people with restricted mobility*. Journal Property Management. 2002.
12. *Chen Z., Clements-Croome D.J., Hong J., Li H., Xu Q.* 2007. The closure of „A multicriteria lifespan energy efficiency approach to intelligent building assessment“, by Chen *et al.* Discussed by K. C. Wong, Albert So and Andrew Leung, Asian Institute of Intelligent Buildings, Energy and Buildings 39:509–507.

13. *Daugėla M., Žukauskas S.* Lietuvos miestų centrų fizinės aplinkos prieinamumas žmonėms, turintiems judėjimo negalią. Mokslinis darbas. Šiaulių universitetas. Šiauliai, 2006. [žiūrėta 2009–05–18]. Prieiga per internetą: <http://aplinka.110mb.com/tyrimai/001_tyrimai.html>.
14. *Dėl neįgalųjų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis ir šių priemonių išsigijimo išlaidų kompensavimo tvarkos aprašo patvirtinimo.* Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas Nr. A1–238/2005–08–23.
15. *Disabled Living Foundation.* Information Service Handbook, section 11 on Household and Environment Fittings. Disabled Foundation. London.
16. *Europe is facing a demographic challenge.* Ambient assisted living offers solutions. 2006. Final Report, 41–44.
17. *ES struktūrinė parama 2007-2013 m. laikotarpiui Lietuvoje.* [žiūrėta 2009–05–18]. Prieiga per internetą: <<http://esf.socmin.lt/index.php?-1288302190>>.
18. *Gruževskis B., Bikmanienė R., Sventickaitė K., Junevičius R., ir kt.* Būsto pritaikymas neįgalųjų poreikiams: situacijos Lietuvoje analizė ir pasiūlymai valstybinei programai. Būsto pritaikymas neįgalųjų poreikiams: situacijos Lietuvoje analizė (Pirmojo ir antrojo tyrimų etapo ataskaitos). Darbo ir socialinių tyrimų institutas. Vilnius, 2005. [žiūrėta 2009–05–18]. Prieiga per internetą: <<http://www.unriis.lt/prt/projektai.unriis>>.
19. *Holmes-Siedle J.* Barrier – Free Design. A manual for building designers and manager. Architectural Press. 2003.
20. *Jonaitis V., Naimavičienė J., Vitienė M.* 2003b. Būsto kreditavimo sistemos Lietuvoje ir užsienyje, Ūkio technologinis ir ekonominis vystymas 9(2):52–59.
21. *Jonaitis V., Naimavičienė J.* 2004. Social and regional aspects of housing situation in Lithuania, International Journal of Strategic Property Management 8(4):231–239.
22. *Jozėnaitė A.* Europos vartus atkėlus. [žiūrėta 2009–05–18]. Prieiga per internetą: <<http://www.lass.lt/mz/200405/str00.htm>>.
23. *Lietuvos neįgalųjų situacijos analizė rengiantis ratifikuoti jungtinių tautų neįgalųjų teisių konvenciją. Projektas.* [žiūrėta 2009–05–18]. Prieiga per internetą: <<http://www.google.lt/search?hl=lt&q=%22lietuvos+neigaliuju+situacijos+analize%22&meta=>>>
24. *Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas dėl būsto pritaikymo žmonėms su negalia 2007–2011 metų programos patvirtinimo 2006 m. birželio 28 d. Nr. 638.* Vilnius. [žiūrėta 2009–05–18]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279382&p_query=&p_tr2=>>.
25. *Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos respublikos sveikatos apsaugos ministro 2007 m. balandžio 6 d. Nr. įsakymas A1–95/V–245. Negalios priežasčių ir būklių sąrašas.* Vilnius. [žiūrėta 2009–05–18]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=295792&p_query=&p_tr2=>>.
26. *Lietuvos Respublikos statybos įstatymas* (Žin., 1996, Nr.32–788). [žiūrėta 2009–05–18]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=26250>.

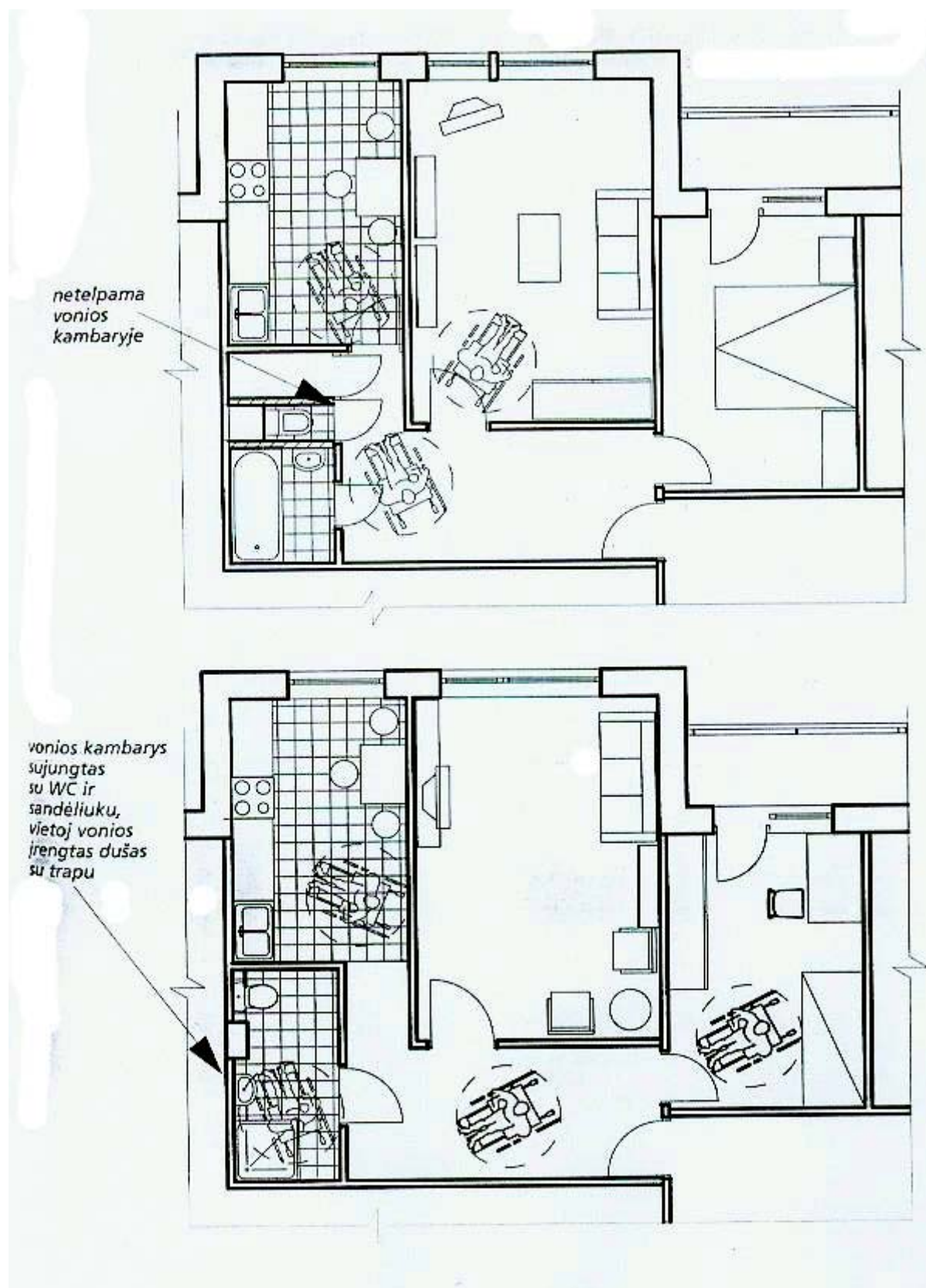
27. *Lietuvos Respublikos Konstitucija*. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33–1014 (1992–11–30). Vilnius. [žiūrėta 2009–05–18]. Prieiga per internetą <<http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>>.
28. *Lygios galimybės visiems*. Lygių galimybių plėtros centras. Vilnius, 2007. 50p. [žiūrėta 2009–05–18]. Prieiga per internetą: <http://www.manoteises.lt/downloads/LGV_knyga.pdf>.
29. *Neįgaliųjų socialinė integracija*. Lietuvos statistikos departamentas. [žiūrėta 2009–05–18]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1866&PHPSESSID=15e1719ec62c2390830cad45baa40610>>.
30. *Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas* (Žin., 2004, Nr. 83–2983, Žin., 2005–2004, Nr. 83–2983). [žiūrėta 2009–05–18]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=264550&p_query=&p_tr2=>>.
31. *Nacionalinė žmonių su negalia socialinės integracijos 2003-2012 metams programa* (Žin., 2002, Nr. 57-2335).
32. „*Neįgalieji asmenys*“ [žiūrėta 2009–05–18]. Prieiga per internetą: <<http://www.manoteises.lt/index.php?lang=1&sid=491>>.
33. „*Neįgalumo statistika ir dinamika*“ [žiūrėta 2009–05–18]. Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/index.php?567434200>>.
34. *Socialinis pranešimas 200 –2008*. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Vilnius, 2008. [žiūrėta 2009–05–18]. Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/index.php?-1351634479>>.
35. *Stauskis G.* Gyvenamųjų ir visuomeninių struktūrų, pritaikytų žmonėms su fiziniais trūkumais, formavimas Lietuvos miestuose. Vilnius: Architektūra, 1997. 60 p.
36. *Statiniai ir teritorijos. Žmonių su negalia reikalavimai*. STR 2.03.01:2001 (Žin., 2001, Nr. 53–1898). [žiūrėta: 2009–05–18]. Prieiga per internetą: <<http://www.am.lt/VI/index.php#a/4958>>.
37. *2010: A Europe Accessible for All*. Report from Group of Experts set up by the European Commission, 2003. 26 p.

PRIEDAI

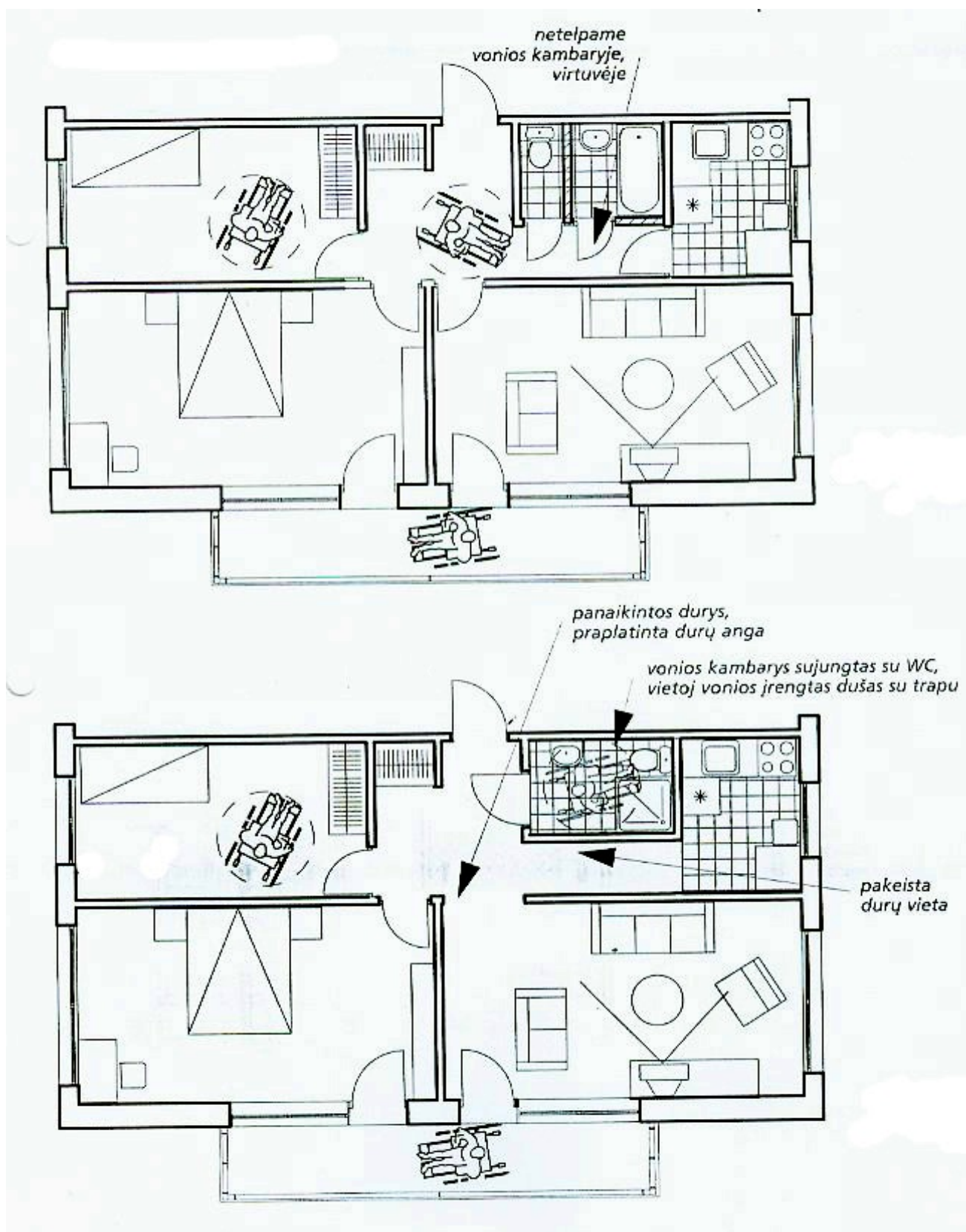
A priedas

Esamo buto pritaikymas žmonėms su negalia

A.1. priedas. Buto Nr.1 pritaikymo pavyzdys

A.2. priedas. Buto Nr.2 pritaikymo pavyzdys

B priedas**Būsto pritaikymo žmonėms su negalia 2007-2011 metų programos įgyvendinimas pagal priemones**

Uždavinys		Įvykdymo terminas	Lėšos (tūkst. litų)	Pasiekti rezultatai
Priemonės pavadinimas	Atsakingas vykdytojas		2008 metais	
2. Pritaikyti neįgaliesiems būstus ir gyvenamąją aplinką, tobulinti būsto pritaikymą įgyvendinančių ir prižiūrinčių specialistų kvalifikaciją būsto ir aplinkos pritaikymo srityje				
2.1. Vykdyti būsto pritaikymo neįgaliesiems darbus	Neįgaliųjų reikalų departamentas, savivaldybės	2007–2011 metai	Skirta – 7789,4 faktiškai panaudota – 7284,4	Vykdam būsto pritaikymo neįgaliesiems darbus neįgaliųjų poreikiams buvo pritaikyti 363 būstai 366 asmenims, iš jų 207 būstai 209 asmenims su labai ryškiais judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimais, 141 būstas 142 asmenims su ryškiais judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimais ir 15 būstų 15 asmenų su vidutiniais judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimais. Visame pritaikytų būstų skaičiuje pritaikyti 53 būstai neįgaliesiems vaikams ir jaunuoliams, 45 būstai besimokantiems neįgaliesiems ir 20 būstų dirbantiems neįgaliesiems. Pritaikant būstus įrengta 89 vienetai brangios įrangos (keltuvų ar liftų).
2.2. Organizuoti ir administruoti būsto pritaikymo neįgaliesiems darbus	Neįgaliųjų reikalų departamentas, savivaldybės	2007–2011 metai	Skirta – 311,6 faktiškai panaudota – 260,2	Programą įgyvendino 59 miestų ir rajonų savivaldybės (į programos vykdymą 2008 metais įsitraukė 10 naujų savivaldybių). Būsto pritaikymo priemonių vykdymui administruoti skiriamos valstybės biudžeto lėšos, kurių dydis yra 4 procentai būsto pritaikymui žmonėms su negalia savivaldybės administracijai skiriamų valstybės biudžeto lėšų.
2.3. Tobulinti būsto pritaikymą įgyvendinančių ir prižiūrinčių specialistų kvalifikaciją būsto ir aplinkos pritaikymo srityje	Neįgaliųjų reikalų departamentas	2007–2011 metai	-	Neįgaliųjų reikalų departamentas organizavo ir pravedė 4 mokymus, teikė konsultacijas Programą įgyvendinantiems ir prižiūrintiems savivaldybių administracijų ir neįgaliųjų asociacijų specialistams. Mokymų metu jie buvo supažindinti su Bendra būsto pritaikymo kompiuterinės apskaitos sistema, jos naudojimosi galimybėmis.
2.5. Rengti seminarus,	Neįgaliųjų reikalų	2007–2011 metai	-	Siekiant neįgaliesiems, savivaldybėms, specialistams ir visuomenei užtikrinti

konferencija s, pranešimus, informacinę ir metodinę medžiagą apie būsto pritaikymą neįgaliesiems	departamentas			teisę gauti informaciją apie Programos eigą ir problemas, informacija buvo skelbiama Neįgaliųjų reikalų departamento internetinėje svetainėje. Savivaldybės apie būsto pritaikymo neįgaliesiems galimybes informaciją platino savivaldybių internetinėse svetainėse, vietos spaudoje ir televizijoje, socialiniuose skyriuose, seniūnijose, nevyriausybinesse organizacijose, rengė informacinius susitikimus su gyventojais.
3. Užtikrinti poreikio būstui ir jo aplinkai pritaikyti neįgaliesiems nustatymo tikslingumą, šio poreikio tenkinimo apskaitą				
3.1. Rinkti ir kaupti statistikos duomenis apie būsto pritaikymą neįgaliesiems	Neįgaliųjų reikalų departamentas, savivaldybės	2007–2011 metai	-	Savivaldybių administracijos įgyvendindamos Programą teikė ataskaitas, kuriose taip pat nurodė surinktus būsto pritaikymo poreikio duomenis. Neįgaliųjų reikalų departamentas rinko ir kaupė statistikos duomenis apie būsto pritaikymą neįgaliesiems.
3.2. Įdiegti bendrą būsto pritaikymo kompiuterinę apskaitos sistemą	Neįgaliųjų reikalų departamentas, savivaldybės	2007–2008 metai	-	Siekiant sistemiškai analizuoti duomenis, palengvinti apskaitą, tolygiau plėtoti būsto pritaikymo sistemą Lietuvoje, buvo parengta ir įdiegta Būsto pritaikymo neįgaliesiems apskaitos sistema. Nuo 2008 metų savivaldybės gali vesti apskaitą centralizuota programa.
4. Užtikrinti būsto pritaikymo priemonių įgyvendinimo priežiūrą, kontrolę ir skaidrumą, įtraukti į šią veiklą neįgaliųjų asociacijas				
4.1. Kasmet rengti ataskaitas apie būsto pritaikymą neįgaliesiems	Neįgaliųjų reikalų departamentas, savivaldybės, neįgaliųjų asociacijos	2007–2011 metai	-	Siekiant analizuoti būsto pritaikymo būklę ir numatyti tolesnes veiklos kryptis Neįgaliųjų reikalų departamentas, savivaldybės ir neįgaliųjų asociacijos rengė Programos vykdymo ataskaitas.
4.2. Griežtinti būsto pritaikymo programos įgyvendinimo kontrolę ir priežiūrą, įtraukti į šią veiklą neįgaliųjų asociacijas	Neįgaliųjų reikalų departamentas	2007–2011 metai	Skirta – 233,7 faktiškai panaudota – 219,5	Siekiant gerinti būsto pritaikymo kokybę, užtikrinti veiklos viešumą ir skaidrumą buvo bendradarbiaujama su neįgaliųjų asociacijomis: Lietuvos neįgaliųjų draugija, Lietuvos žmonių su negalia aplinkos pritaikymo asociacija, Lietuvos žmonių su negalia sąjunga. Vadovaujantis Būsto pritaikymo žmonėms su negalia finansavimo tvarkos aprašu (Žin., 2007, Nr. 47-1822), patvirtintu Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. balandžio 19 d. įsakymu Nr. A1-111, Programos įgyvendinimo priežiūrą atlieka

				neįgaliųjų asociacijos. Neįgaliųjų reikalų departamentas su neįgaliųjų asociacijomis pasirašė sutartis dėl asociacijų atstovų dalyvavimo savivaldybių būsto pritaikymo komisijų darbe išlaidų finansavimo. Būsto pritaikymo priežiūrai vykdyti skiriamos valstybės biudžeto lėšos, kurių dydis yra 3 procentai visų būstui pritaikyti skiriamų valstybės biudžeto lėšų. Asociacijų atstovai dalyvauja savivaldybių sudarytų Komisijų darbe, vykdo būsto pritaikymo savivaldybėse priežiūrą, gina asmenų su negalia teisėtus interesus, susijusius su būsto pritaikymu, stebi būsto pritaikymui skiriamų valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšų panaudojimą.
Iš viso lėšų šiai Programai įgyvendinti (tūkst. litų)		2007–2011 metai	Skirta – 8334,7 faktiškai panaudota – 7764,1	

C priedas
Lėšų būsto pritaikymui neigaliesiems panaudojimas savivaldybėse 2007-2008 metais

Eil. Nr.	Savivaldybė	Pritaikyta būstų						Nepanaudota valstybės biudžeto lėšų būsto pritaikymo išlaidoms (litais)	
		Iš viso		Iš valstybės biudžeto (būstų pritaikymui, priemonių administravimui)		Iš savivaldybės biudžeto			
		2007m.	2008m.	2007m.	2008m.	2007m.	2008m.	2007m.	2008m.
1.	Akmenės raj.	63067	256043	50845	205313	12222	50730		
2.	Alytaus m.	81374	53258	62922	42372	18452	10886		7954
3.	Alytaus raj.	8135	1530	6508	780	1627	750	260	
4.	Anykščių raj.	64087	196102	45760	157731	18327	38371		6489
5.	Birštono	-	33828	-	25255	-	8573		
6.	Biržų raj.	72826	162660	58712	131152	14114	31508		1968
7.	Druskininkų	121843	277597	85011	223799	36832	53798	30	10507
8.	Elektrėnų	101997	134845	78210	104936	23787	29909		
9.	Ignalinos raj.	30034	41261	24214	33265	5821	7996	746	
10.	Jonavos raj.	-	252182	-	199680	-	52502		
11.	Joniškio raj.	110349	165659	70751	132527	39598	33132	4188	
12.	Jurbarko raj.	73301	91055	59095	73408	14206	17647		
13.	Kaišiadorių raj.	148867	130353	120017	105091	28850	25262		
14.	Kalvarijos	-	96716	-	77373	-	19343		10611
15.	Kauno m.	313274	975240	270400	786240	42874	189000		
16.	Kauno raj.	256098	180862	206466	145811	49631	35051		
17.	Kazlų Rūdos	-	41371	-	33280	-	8091		
18.	Kelmės raj.	117572	81847	94786	61000	22785	20847		
19.	Kėdainių raj.	117251	116678	93801	89856	23450	26822	3752	
20.	Klaipėdos m.	0	586366	0	521773	0	64593	321360	18587
21.	Klaipėdos raj.	116278	246657	89325	198871	26953	47786		
22.	Kretingos raj.	118037	86944	82109	56905	35928	30039	10169	8260
23.	Kupiškio raj.	30836	30712	21836	20046	9000	10666	4	20
24.	Lazdijų raj.	22012	156453	17746	126133	4266	30320		
25.	Marijampolės	46963	76676	37862	61667	9101	15009		
26.	Mažeikių raj.	193809	167005	151038	109505	42771	57500		

27.	Molėtų raj.	33035	36281	23555	28629	9480	7652		
28.	Neringos	-	34928	-	27878	-	7050		1450
29.	Pagėgių	31734	141060	25584	113723	6150	27337		
30.	Pakruojo raj.	38498	139537	31038	112495	7461	27042	432	
31.	Panevėžio m.	-	216719	-	174719	-	42000		1
32.	Panevėžio raj.	119362	141614	74880	112667	44482	28947		
33.	Pasvalio raj.	79071	73975	63747	59639	15324	14336	6282	2471
34.	Plungės raj.	171456	216392	131456	166400	40000	49992		
35.	Prienų raj.	-	172412	-	138999	-	33413		
36.	Radviliškio raj.	121700	82560	98114	66560	23585	16000		
37.	Raseinių raj.	144335	151775	115468	120004	28867	31771	7115	7899
38.	Rietavo	19633	20551	15828	16639	3805	3912		
39.	Rokiškio raj.	83088	49956	66752	28783	16336	21173		113
40.	Skuodo raj.	63229	50731	50975	40899	12254	9832		
41.	Šakių raj.	79238	94768	29824	66070	49414	28698	1193	490
42.	Šalčininkų raj.	-	21226	-	16943	-	4283		
43.	Šiaulių m.	103392	256807	69464	216807	33927	40000	14413	95954
44.	Šiaulių raj.	147203	224926	83595	169439	63608	55487		
45.	Šilalės raj.	60597	126507	48831	101990	11766	24517	283	
46.	Šilutės raj.	29116	66824	23317	53873	5799	12951	809	3
47.	Širvintų raj.	24293	84824	17365	68385	6928	16439		4557
48.	Švenčionių raj.	56716	152813	45724	93391	10991	59422		
49.	Tauragės raj.	187945	216720	151521	174720	36424	42000	64799	
50.	Telšių raj.	77157	387016	62204	278950	14953	108066	984	
51.	Trakų raj.	99149	98910	85696	75825	13453	23085		
52.	Ukmergės raj.	37426	92106	30173	74256	7253	17850		
53.	Utenos raj.	-	142143	-	112767	-	29376		
54.	Varėnos raj.	-	70348	-	55537	-	14811		3363
55.	Vilkaviškio raj.	64294	56507	51435	45261	12859	11246	2057	
56.	Vilniaus m.	536823	1104214	494205	914587	42618	189627	42305	375744
57.	Vilniaus raj.	120838	69713	96670	56203	24168	13510	3914	
58.	Visagino	52062	12617	32062	9200	20000	3417		1
59.	Zarasų raj.	44440	37113	35161	28536	9279	8577	1408	1
Viso:		4833838	9484493	3782059	7544543	1051779	1939950	486503	556443

- 2008 metais prie programos prisijungusios savivaldybės

D priedas
Neįgaliesiems pritaikytų būstų skaičius bei pasiskirstymas pagal sutrikimo sunkumą savivaldybėse

Eil. Nr.	Savivaldybė	Pritaikyta būstų									
		Iš viso		Iš jų asmenims su labai ryškiais judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimais		Iš jų asmenims su ryškiais judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimais		Iš jų asmenims su vidutiniais judėjimo ir apsitarnavimo funkcijų sutrikimais		Įrengta liftų, keltuvų	
		2007m.	2008m.	2007m.	2008m.	2007m.	2008m.	2007m.	2008m.	2007m.	2008m.
1.	Akmenės raj.	4	7	2	0	2	6	0	1	1	5
2.	Alytaus m.	8	6	4	3	4	2	0	1	3	1
3.	Alytaus raj.	1	1	1	0	0	0	0	1	0	0
4.	Anykščių raj.	6	8	1	3	5	5	0	0	0	2
5.	Birštono	-	3	-	0	-	2	-	1	-	0
6.	Biržų raj.	7	11	4	8	3	3	0	0	0	3
7.	Druskininkų	8	12	0	2	7	10	1	0	1	0
8.	Elektrėnų	8	9	2	1	3	6	3	3	1	1
9.	Ignalinos raj.	3	1	0	0	3	1	0	0	0	0
10.	Jonavos raj.	-	4	-	4	-	0	-	0	-	2
11.	Joniškio raj.	5	6	2	4	2	2	1	0	0	1
12.	Jurbarko raj.	8	4	1	0	7	4	0	0	2	3
13.	Kaišiadorių raj.	10	10	5	5	5	5	0	0	0	0
14.	Kalvarijos	-	3	-	3	-	0	-	0	-	0
15.	Kauno m.	9	20	9	20	0	0	0	0	1	8
16.	Kauno raj.	3	2	3	2	0	0	0	0	3	1
17.	Kazlų Rūdos	-	4	-	4	-	0	-	0	-	0
18.	Kelmės raj.	6	4	3	2	3	2	0	0	4	0
19.	Kėdainių raj.	8	3	5	3	3	0	0	0	2	2
20.	Klaipėdos m.	-	11	-	6	-	5	-	0	-	9
21.	Klaipėdos raj.	5	5	3	3	1	2	1	0	0	1
22.	Kretingos raj.	5	3	0	0	4	3	1	0	0	0
23.	Kupiškio raj.	3	2	2	1	0	0	1	1	0	0
24.	Lazdijų raj.	2	6	2	5	0	1	0	0	0	1
25.	Marijampolės	3	2	1	1	2	1	0	0	0	0

26.	Mažeikių raj.	15	6	8	4	6	3	1	0	0	2
27.	Molėtų raj.	2	3	0	2	1	1	1	0	0	0
28.	Neringos	-	1	-	1	-	0	-	0	-	0
29.	Pagėgių	1	4	1	4	0	0	0	0	0	1
30.	Pakruojo raj.	1	9	1	2	0	7	0	0	1	1
31.	Panevėžio m.	-	4	-	3	-	1	-	0	-	2
32.	Panevėžio raj.	3	7	0	0	3	6	0	1	2	2
33.	Pasvalio raj.	9	7	8	7	1	0	0	0	0	0
34.	Plungės raj.	6	10	6	9	0	1	0	0	1	0
35.	Prienų raj.	-	2	-	2	-	0	-	0	-	2
36.	Radviliškio raj.	5	4	5	4	0	0	0	0	1	1
37.	Raseinių raj.	6	9	4	8	2	1	0	0	1	0
38.	Rietavo	1	3	1	3	0	0	0	0	0	0
39.	Rokiškio raj.	8	8	4	2	3	5	1	1	2	0
40.	Skuodo raj.	5	3	3	0	2	3	0	0	0	0
41.	Šakių raj.	5	3	5	3	0	0	0	0	1	2
42.	Šalčininkų raj.	-	5	-	3	-	1	-	1	-	0
43.	Šiaulių m.	7	12	2	8	4	4	1	0	0	3
44.	Šiaulių raj.	4	7	4	7	0	0	0	1	1	3
45.	Šilalės raj.	3	6	2	4	1	2	0	0	1	2
46.	Šilutės raj.	1	4	1	3	0	1	0	0	0	2
47.	Širvintų raj.	3	6	2	4	0	2	1	0	0	0
48.	Švenčionių raj.	8	10	2	7	6	3	0	0	0	2
49.	Tauragės raj.	11	12	8	7	3	5	0	0	2	1
50.	Telšių raj.	3	18	2	14	1	4	0	0	0	2
51.	Trakų raj.	3	4	2	3	1	1	0	0	0	0
52.	Ukmergės raj.	3	5	3	5	0	0	0	0	0	1
53.	Utenos raj.	-	3	-	3	-	0	-	0	-	3
54.	Varėnos raj.	-	3	-	2	-	1	-	0	-	2
55.	Vilkaviškio raj.	3	5	0	1	1	4	2	0	1	0
56.	Vilniaus m.	15	20	0	3	14	17	1	0	11	15
57.	Vilniaus raj.	6	3	2	1	4	2	0	0	0	0
58.	Visagino	16	5	1	0	7	4	8	1	0	0
59.	Zarasų raj.	5	5	0	0	4	3	1	2	0	0
Viso:		270	363	127	207	118	141	25	15	43	89

- 2008 metais prie programos prisijungusios savivaldybės

E priedas
Keltuvų bei liftų įranga.Brėžiniai ir techniniai duomenys

E.1. priedas. Pakėlėjas laiptais MOD.A56

PAKĖLĖJAS LAIPTAIS MOD.A56

**SĖDIMAS PAKĖLĖJAS
LAIPTAIS**

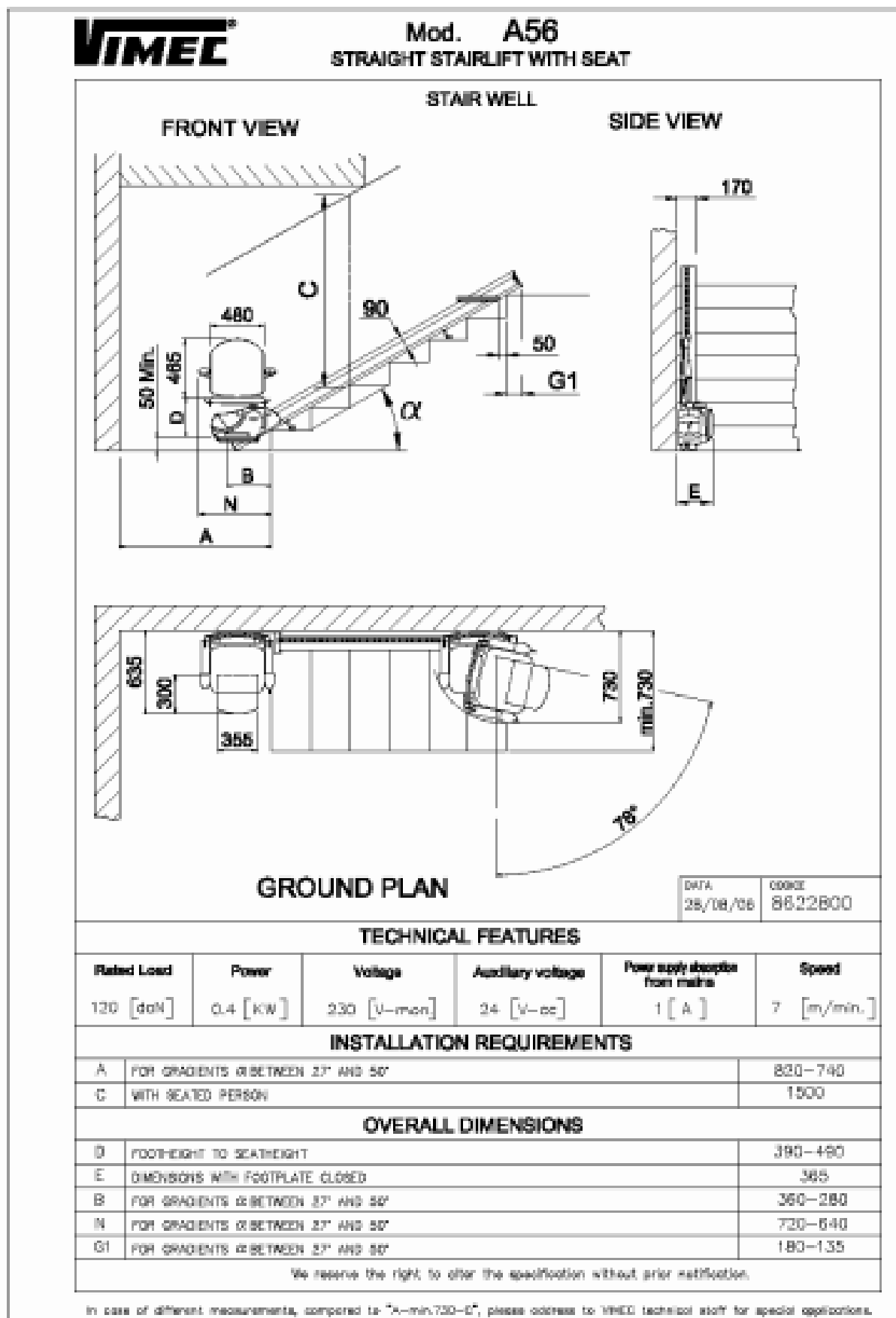
**TIESUS
INSTALIAVIMAS**

ALUMINIAI BĖGIAI

**KOMFORTAS IR
SAUGUMAS**

E.1.1. priedas. Pakėlėjas laiptais MOD.A56. Brėžiniai ir techniniai duomenys

PAKĒLĒJAS LAIPTAIS MOD. A52

**JUDANTIS LENKTAIS
KAMPAIS PAKĒLĒJAS
LAIPTAIS**

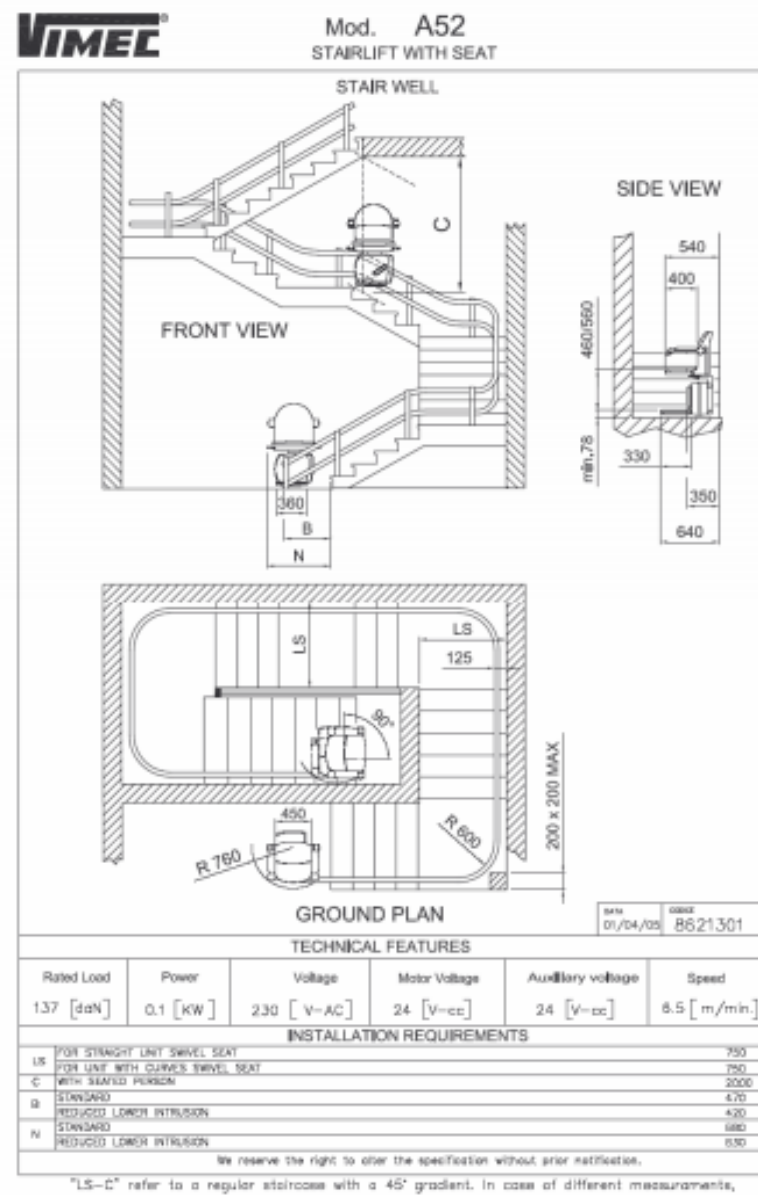
VALDOMAS BATERIJA

TOLYGUS JUDĒJIMAS

PILNAI APROBUOTAS

E.2.1. priedas. Pakelėjas laiptais MOD.A52. Brėžiniai ir techniniai duomenys

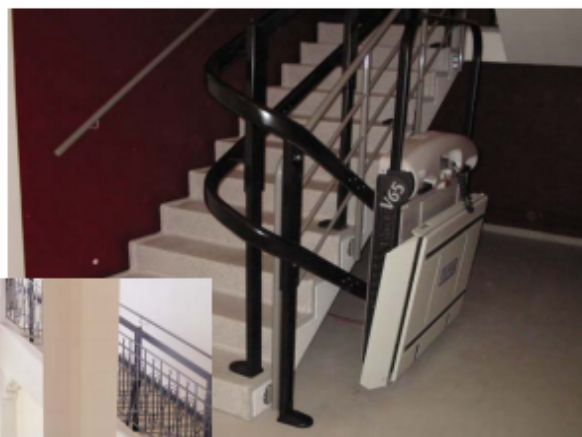

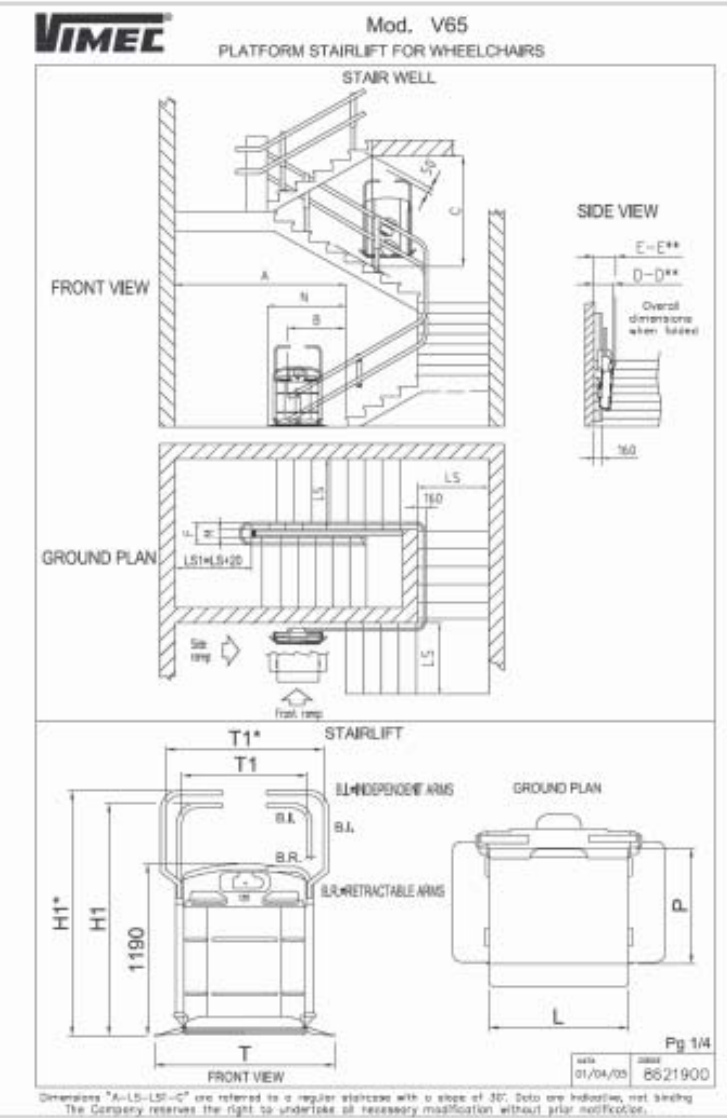
PLATFORMA MOD. V65

Nuožulni platforma invalido vežimėliui

- Leistina apkrova
230 kg
- Atitinka bet kokių laiptų
konfiguraciją
- Platformos sprendimai:
830x700 mm
1050x770 mm
1250x800 mm

E.3.1. priedas. Platforma MOD. V65. Brėžiniai ir techniniai duomenys

VIMEC Mod. V65 (B.I.)
PLATFORM STAIRLIFT FOR WHEELCHAIRS

VARIABLES	V65 B.I.						
L Width	1250	1050	1050	830	830	830	830
P Depth	800	770	700	770	700	650	600
H1-H1*	1900*	1850	1780	1850	1780	1730	1680
T	1660	1460	1480	1240	1240	1240	1240
T1-T1*	1260*	1065	1065	865	865	865	865
B	1380	1290	1290	1180	1180	1180	1180
N	1920	1720	1720	1500	1500	1500	1500
F 0<d<80	380	380	380	380	380	380	380
F 80<M<150	450	450	450	450	450	450	450
F M>150	300+M	300+M	300+M	300+M	300+M	300+M	300+M
D-D**	430/460**						
E-E**	368/512*	410/420**					

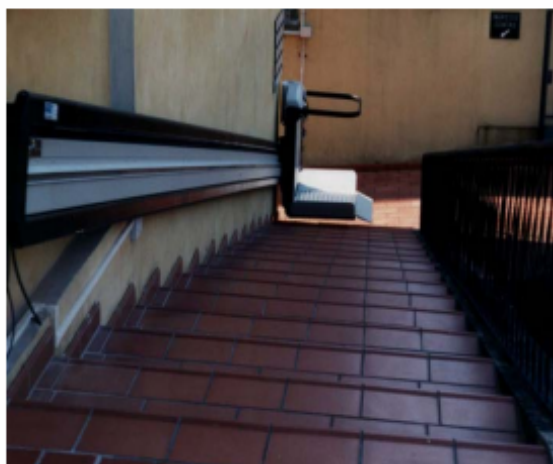
Pg 2/4

	V65 B.I.						
	(1250 / 800)	(1050 / 770)	(1050 / 700)	(830 / 770)	(830 / 700)	(830 / 650)	(830 / 600)
A Side ramp	2840	2740	2740	2520	2520	2520	2520
A Front ramp	1850	1740	1740	1520	1520	1520	1520
LS Straight unit side ramp	1150	1120	1050	1120	1050	1000	950
LS Straight unit front ramp	1350	1155	1085	1155	1085	1035	985
LS Curved unit side ramp with lateral ramp 65 mm	1360/1320	1300/1250	1230/1180	1240/1200	1180/1130	1140/1090	1100/1050
LS Curved unit front ramp with lateral ramp 65 mm	1550	1320/1270	1250/1210	1270/1230	1200/1150	1160/1110	1120/1070
C Vertical arms (rest)	2580	2500	2430	2380	2310	2260	2210
C Horizontal arms (working)	1890	1840	1840	1725	1725	1725	1725

DATA 01/04/05 8621900

PLATFORMA MOD.V64

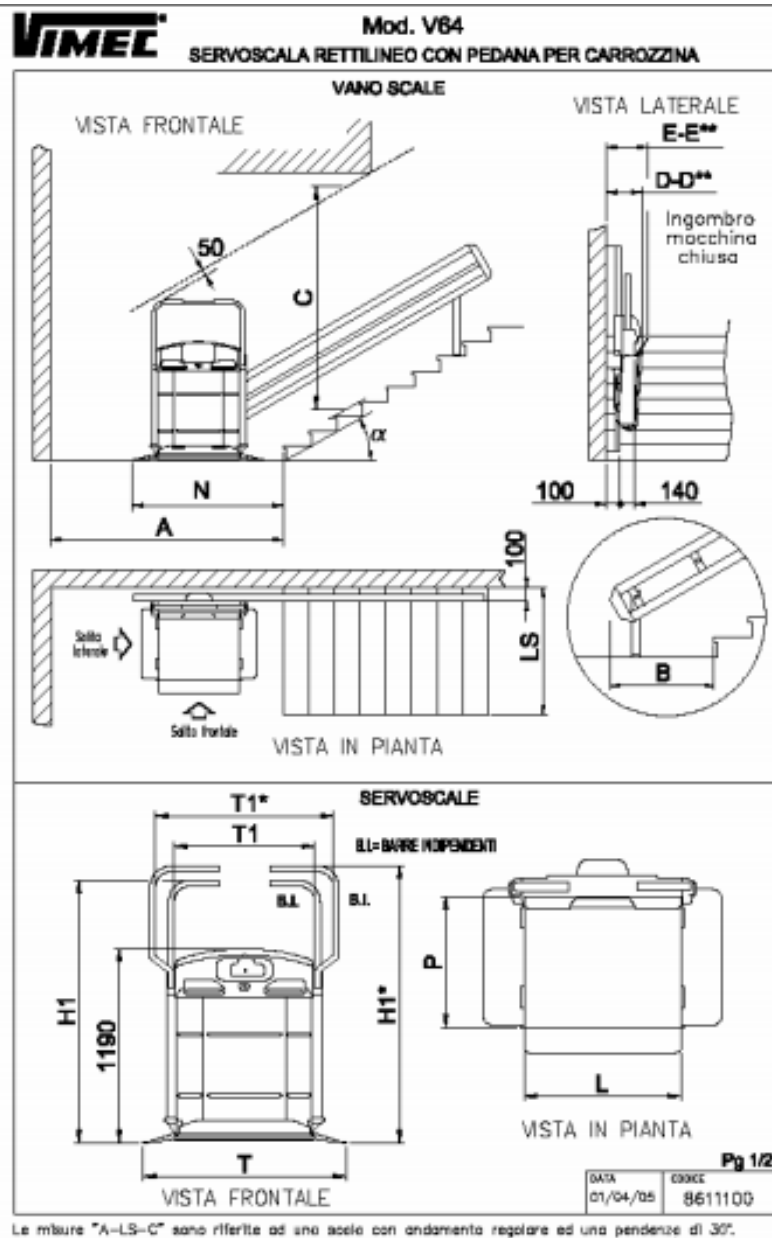

Nuožulni platforma vien tik tiesiems laiptams:

- **830x700 mm (V64)**
- **1050x770 mm (V64 L versija)**
- **1250x800 mm (V64 XL versija)**

E.4.1. priedas. Platforma MOD. V64. Brėžiniai ir techniniai duomenys

VIMEC Mod. V64
SERVOSCALE RETTILINEO CON PEDANA PER CARROZZINA

VARIABILI	V64					
L Long.	830	830	830	1050	1050	1250
P Prof.	650	700	770	700	770	800
H1-H1*	1710	1780	1830	1780	1830	1900*
T	1240	1240	1240	1480	1480	1680
T1-T1*	870	870	870	1070	1070	1260*
B	1310	1310	1310	1420	1420	1520
N	1500	1500	1500	1700	1700	1900
D-D**	370/400**	370/400**	370/400**	370/400**	370/400**	370/400**
E-E**	440/450**	440/450**	440/450**	440/450**	440/450**	440/450**

B	Ingombro guida piano partenza	D**	Ingombro seggioino più protezione frontale fissa
N	Ingombro macchina piano partenza	E	Ingombro con sovrapposizione frontale fissa
D	Ingombro con protezione frontale fissa	E**	Ingombro seggioino più sovrapposizione frontale fissa

VARIABILI	(830 830)	(830 700)	(830 770)	(1050 700)	(1050 770)	(1250 800)
A Sella laterale	2550	2550	2550	2750	2750	2960
A Sella frontale	1550	1550	1550	1750	1750	1950
LS Sella laterale	920	970	1040	970	1040	1070
LS Sella frontale fissa	1130	1185	1255	1185	1255	1290
LS Sella frontale motorizzata	955	1005	1075	1005	1075	/
C Barre verticali (riservo)	2260	2310	2380	2430	2500	2580
C Barre orizzontali (riservo)	1725	1725	1725	1840	1840	1890

CARATTERISTICHE TECNICHE	
Portata pendenza fino 40°	230 daN
Portata pendenza da 42° a 50°	205 daN
Tensione di linea V-nom.	230
Tensione all'entrata motore V-nom.	230
Tensione all'entrata controllo V-cc	24
Potenza	0,75 CV
Velocità	5 m/min

A	Spazio minimo di atterraggio
LS	Larghezza sola

Pg 2/2

Le misure "A-LS-C" sono riferite ad una scala con andamento regolare ad una pendenza di 30°.
I dati sono indicativi e non impegnativi. Lo ditto si riserva di apportare qualsiasi modifica che riterrà opportuna.

DATA 01/04/05 EDIZIONE 8611100

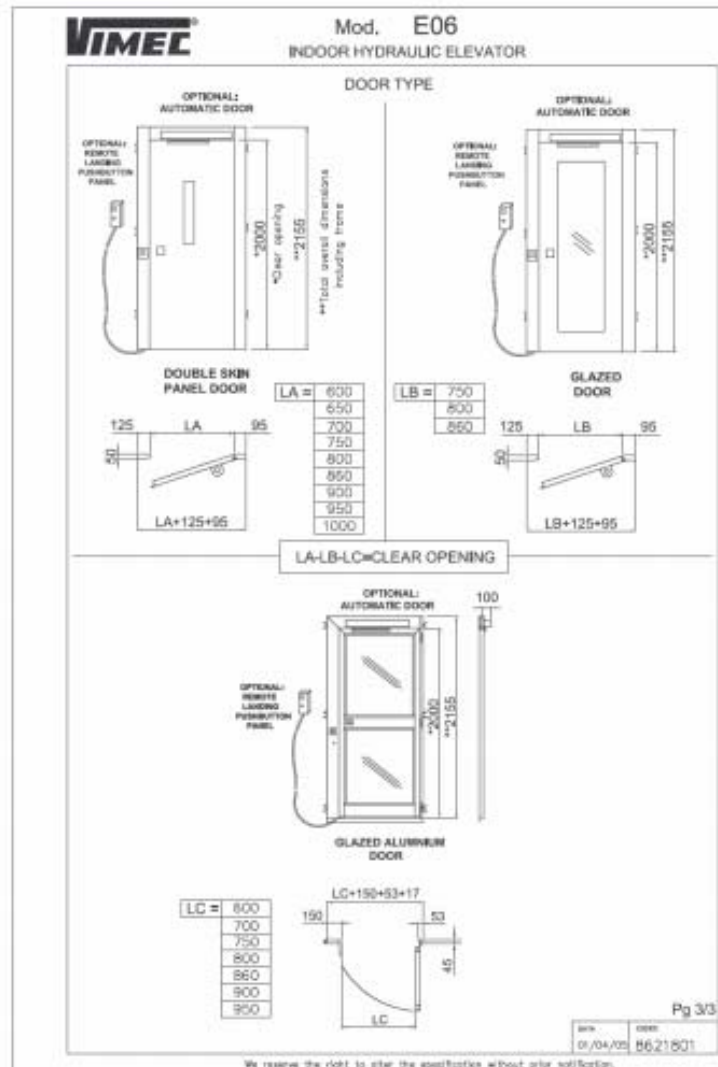
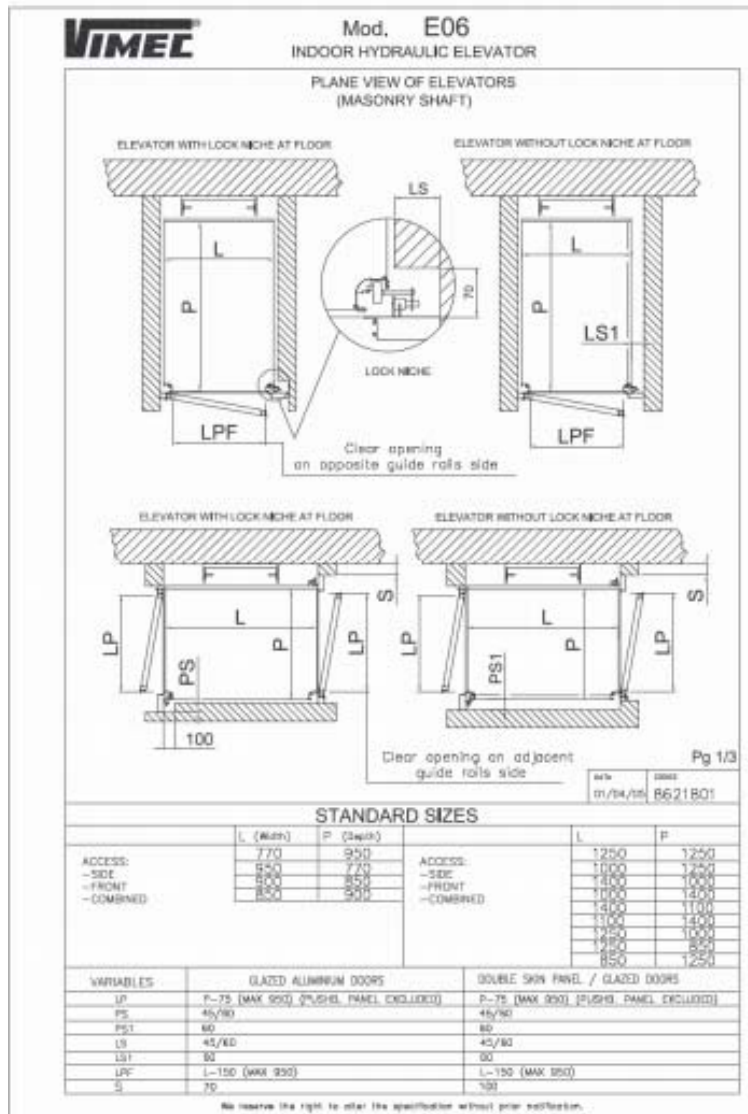
E.5. priedas. Lipto kabina MOD. E06

***...nauja
standartinė
kabina taip pat
prieinama
“Namų Lipto”
vartojimui!***

E.5.1. priedas. Lifto kabina MOD. E06. Brėžiniai ir techniniai duomenys

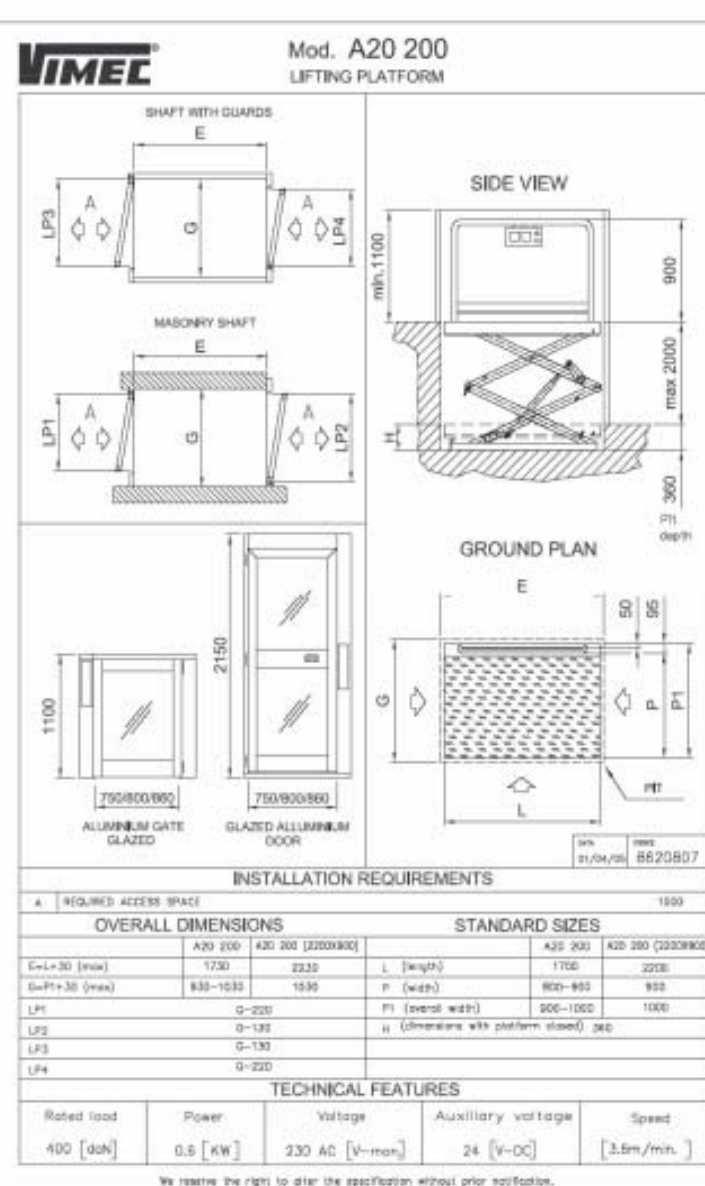
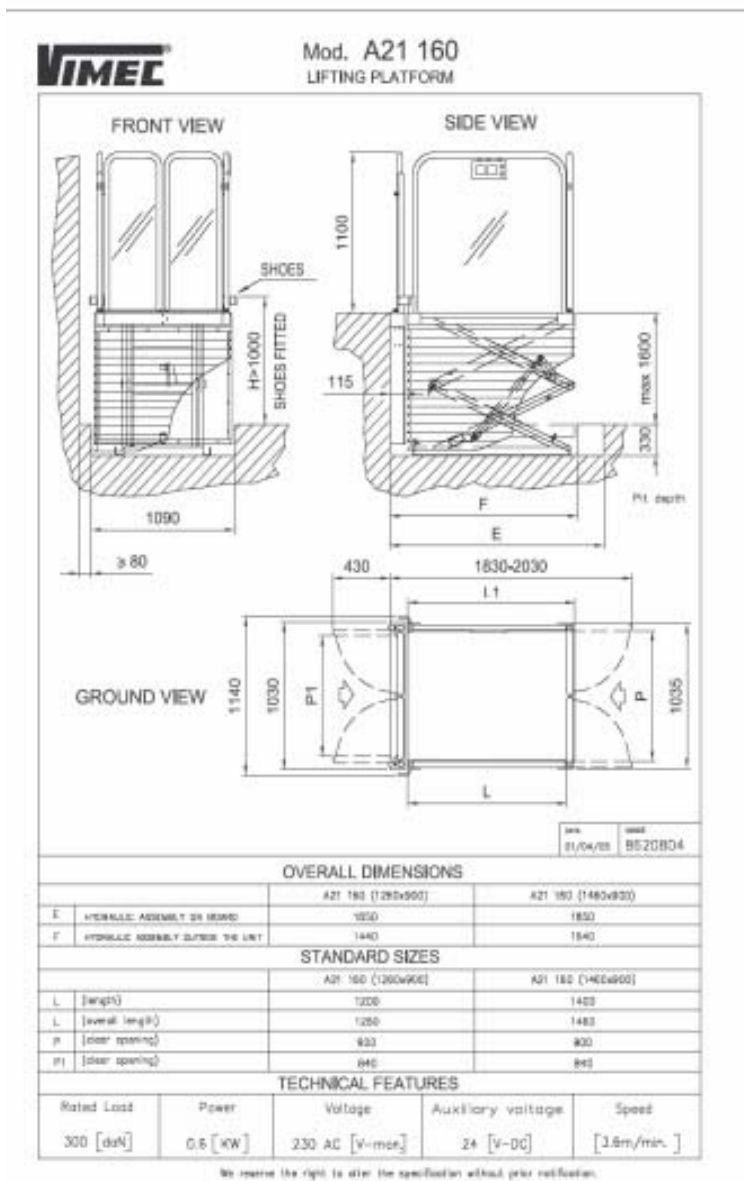
LAIPTELIŲ LIFTAS MOD. A20 & A21

HIDRAULINIS ŽIRKLINIS LIFTAS

- **Kelias iki 2.000 mm**
- **Vidinis ir išorinis
instaliavimas**
- **Sprendimas su ir be
aliuminio šachtos**

E.6.1. priedas. Laiptelių liftas MOD. A20 & A21. Brėžiniai ir techniniai duomenys

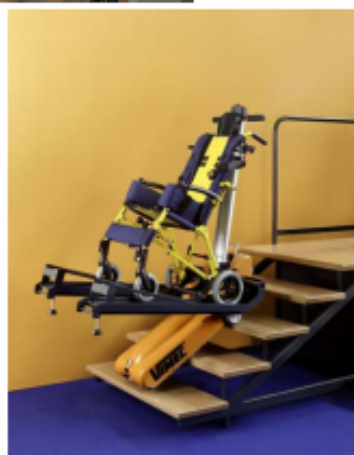

E.7. priedas. Užkopėjas laiptais MOD. T09. Brėžiniai ir techniniai duomenys

Universalus vartojimas
specialiems rankiniams
invalido vežimėliams

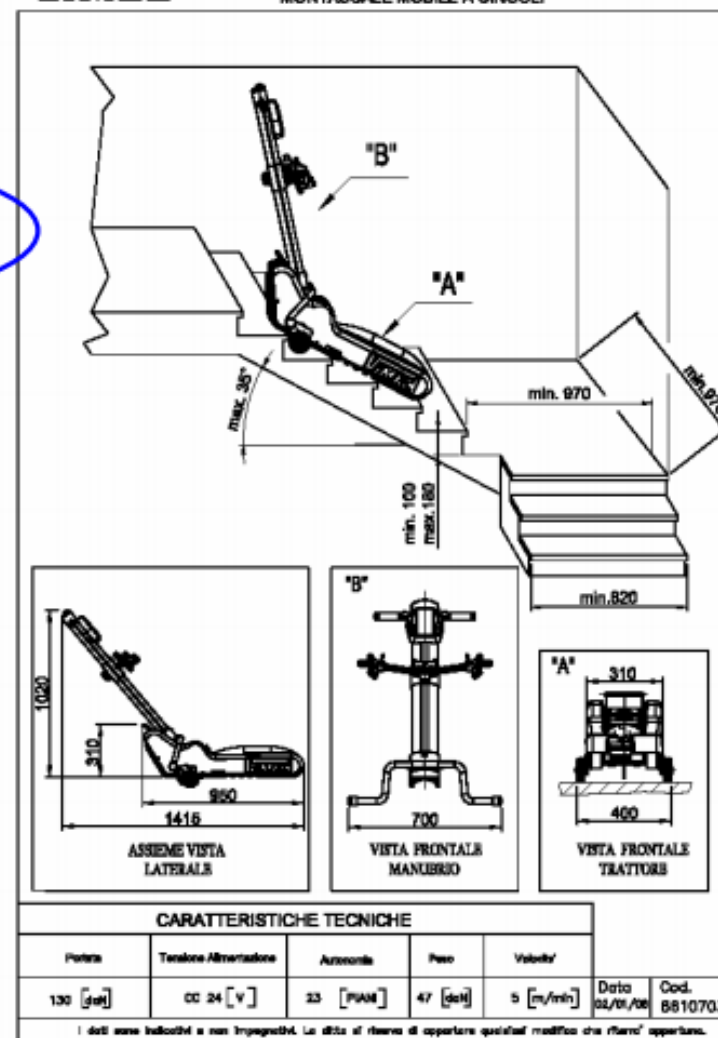
Prieinami
variantai!

Įrengimas su
laikikliu vaiko
vežimėliui

Mod. T09 Roby
MONTASCALE MOBILE A CINGOLI

F priedas
Užsienio šalių aplinkos pritaikymo pavyzdžiai

...mokyklos...

...namai...

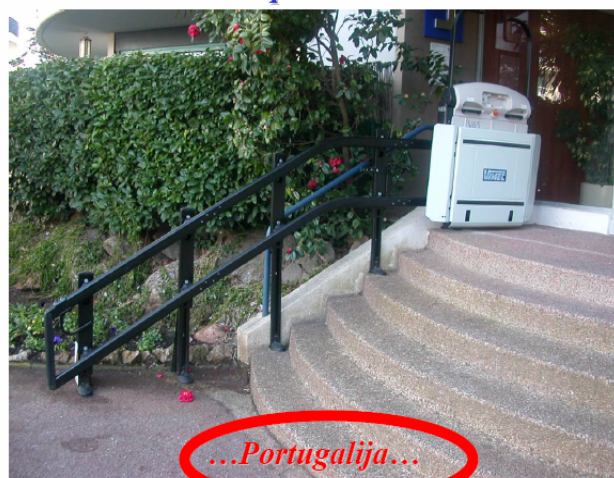
...sandėliai...

...parduotuvių rajonas...

...parkas...

...virš-tiltų...

...Italija...